

Beregnet til

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Dokument type

Sluttrapport

Dato

Desember 2011

SLUTTRAPPORT

EVALUERING AV DET NASJONALE BO- OG STØTTETILBUDET FOR UNGDOM UTSATT FOR TVANGSEKTESKAP

**SLUTTRAPPORT
EVALUERING AV DET NASJONALE BO- OG
STØTTETILBUDET FOR UNGDOM UTSATT FOR
TVANGSEKTESKAP**

Rambøll
Besøksadr.: Hoffsvaien 4
Postboks 427
Skøyen
0213 Oslo
T +47 2252 5903
F +47 2273 2701
www.ramboll-management.no

INNHOLDSFORTEGNELSE

1.	Innledning	1
1.1	Formål med oppdraget	1
1.2	Metodisk tilnærming i oppdraget	1
1.3	Begrepsavklaringer	6
1.4	Leserveiledning	7
2.	Sammendrag	8
2.1	Tilbud og målgruppe	8
2.2	Etablering og drift av tilbudet	9
2.3	Innhold og kvalitet	10
2.4	Er tilbudet relevant for målgruppen?	11
2.5	Er det god ressursutnyttelse i botilbudene?	11
3.	Bakgrunn og kontekst	13
3.1	Tiltak mot tvangsekteskap	13
3.2	Det nasjonale bo- og støttetilbudet	13
3.3	Hvem kommer til bo- og støttetilbudene?	15
4.	Etablering og drift av tilbudet	18
4.1	Etablering av botilbudene	18
4.2	Utforming av botilbudene	18
4.3	Samarbeid	20
4.4	Kompetanse og forankring	25
4.5	Ressursbruk i botilbudene	26
4.6	Samarbeid i det nasjonale tilbudet	29
4.7	Oppsummering	29
5.	Innhold og kvalitet i tilbudet	31
5.1	Praktisk og miljøterapeutisk oppfølging	31
5.2	Trygghet og sikkerhet	36
5.3	Utflytting	40
5.4	Oppsummering	44
6.	Vurderinger av tilbudet som helhet	45
6.1	Vurderinger av relevans i tilbudene som helhet	45
6.2	Vurderinger av effektivitet i tilbudene som helhet	46
6.3	Oppsummerende vurderinger av det nasjonale tilbudet	48
6.4	Oppsummerende vurderinger av hvert enkelt tilbud	49

1. INNLEDNING

Rambøll presenterer med dette sluttrapport for Evaluering av det nasjonale bo- og støttetilbudet for ungdom utsatt for tvangsekteskap. Evalueringen er gjennomført i perioden september til desember 2011 på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

1.1 Formål med oppdraget

Det overordnede målet med evalueringen er å foreta en helhetlig vurdering av de syv botilbudene. I dette ligger å utarbeide en overordnet beskrivelse av de seks bo- og støttetilbudene ut ifra følgende to perspektiver:

- Innhold og kvalitet
- Etablering og drift

Det første perspektivet er rettet mot målgruppen og deres behov, og det andre perspektivet omhandler den overordnede organiseringen av hjelpetilbudet. Det er også gjennomført en kvalitativ vurdering av botilbudene.

Evalueringen gir med dette som utgangspunkt kunnskap om i hvilken grad tilbudene er tilpasset målgruppens behov for psykisk og sosial bistand og oppfølging, og gir også innsikt i hvordan de kommunale bo- og støttetilbudene er organisert, og om denne er hensiktsmessig for å møte beboernes behov.

Evalueringen har i tillegg en formativ funksjon idet den skal bidra til læring med tanke på videreutvikling av tilbudet.

1.2 Metodisk tilnærming i oppdraget

Evalueringen av det nasjonale bo- og støttetilbudet har i første rekke basert seg på kvalitative data innhentet gjennom dokumentstudier og kvalitative intervjuer med informanter i de seks aktuelle kommunene.

I forkant av evalueringen var det av sikkerhetshensyn lite informasjon tilgjengelig om det enkelte bo- og støttetilbud. I evalueringens innledende fase ble det derfor gjennomført en kartlegging av hvert av tilbudene, i første rekke basert på dokumentstudier og innledende intervjuer. Formålet med kartleggingen var å skaffe til veie en overordnet oversikt over organisering og hvilke støttetilbud som inngår i den enkelte kommune, samt hvilke metoder som vil være mest egnet for å hente inn data. Sammen med data innhentet i de øvrige innledende dokumentstudiene og intervjuene ga kartleggingen et bredere grunnlag for metodiske overveielser som gjelder datainnsamling og analysestrategi, samt ytterligere å operasjonalisere oppdragets problemstillinger. Denne kunnskapen ble konkretisert i form av et metodenotat som ble godkjent av oppdragsgiver. Formålet med metodenotatet var å sikre at Rambøll og Bufdir har en omforent forståelse av oppdragets formål, utfordringer og begrensninger for innsamling av data

I det videre gjøres det nærmere rede for datainnsamlingsaktivitet i evalueringen. Oppsummert har datainnsamlingsaktivitetene bestått av:

- Dokumentstudier
- Innledende intervjuer
- Kvalitative intervjuer

Etter en gjennomgang av disse aktivitetene gjøres det rede for evalueringskriteriene som er benyttet i oppdraget, før det avslutningsvis presenteres noen metodiske begrensninger for analysen av datagrunnlaget.

1.2.1 Dokumentstudier

For å forberede datainnsamlingen i evalueringen ble det i innledende fase gjennomført dokumentstudier. Det er også verdt å bemerke at dette er en aktivitet som var aktuell gjennom hele evalueringen etter hvert som ny dokumentasjon og litteratur fremkom og fremsto som

relevant underveis. Dokumentstudiene hadde til hensikt å kontekstualisere oppdraget, og inngikk dessuten som grunnlag for utarbeidelsen av det omtalte metodenotatet. Erfaringer fra dokumentstudiene ble ellers først og fremst trukket inn i utformingen av intervjuguider og redegjørelse av det enkelte bo- og støttetilbud.

1.2.2 Innledende eksplorative intervjuer

For hurtigst mulig å innhente innsikt i relevante problemstillinger ble det i evalueringen gjennomført innledende eksplorative intervjuer. Det ble gjennomført eksplorative intervjuer med i alt fem personer:

- En forsker med særlig innsikt i problemstillinger knyttet til tvangsekteskap
- En representant for kompetanseteamet¹
- En representant fra botilbudene
- To personer fra Bufdir

De eksplorative intervjuene har ikke vært en del av selve vurderingsgrunnlaget i evalueringen, men er derimot benyttet aktivt i utarbeidelsen av intervjuguider og annet materiell som er benyttet i videre datainnsamling. De eksplorative intervjuene ble gjennomført for at prosjektteamet så raskt som mulig skulle innhente innsikt i, og forståelse av de problemstillingene som skulle besvares i oppdraget. Ettersom de eksplorative intervjuene også gir en mulighet for å spre informasjon om prosjektet blant sentrale aktører, er informantene til intervjuene identifisert i samarbeid med oppdragsgiver.

1.2.3 Semistrukturerte kvalitative intervjuer

Den viktigste datakilden i evalueringen har vært dybdestudier gjennomført i hver av de seks kommunene som er vertskap for bo- og støttetilbudene for ungdom utsatt for tvangsekteskap. I hver kommune ble det avsatt to dager til et besøk, og intervjuer ble gjennomført ansikt til ansikt med en eller flere informanter. I de tilfeller hvor informanter ikke hadde mulighet til å stille til intervju i løpet av de to dagene som var til rådighet, ble intervjuer gjennomført per telefon.

Det ble totalt gjennomført 47 intervjuer, både med enkeltpersoner og med 2-3 informanter sammen. I hver kommune ble det i løpet av de to dagene gjennomført inntil 10 intervjuer. Informantene besto av:

- Ansatte i kommunens administrasjon som har vært involvert i etablering og drift
- Leder(e) i enheter der tilbudet er forankret
- Ansatte som har arbeidsoppgaver knyttet til beboerne og/ eller boligene
- Leder/ ansatt ved NAV som har samarbeidet med bo- og støttetilbudet
- Familievoldskordinator og/ eller andre fra ansvarlig politidistrikt som har vært involvert i trusselvurdering og sikkerhet rundt bolig²
- Informant(er) fra familievernkantor som har samarbeidet med bo- og støttetilbudet³

De semistrukturerte intervjuene ble gjennomført med utgangspunkt i en intervjuguide tilpasset hver av de nevnte informantgruppene. Det ble valgt en semistrukturert tilnærming til intervjuene ettersom informantene hadde ulike forutsetninger for å besvare våre spørsmål, blant annet på grunn av at de hadde varierende fagbakgrunn og profesjonell erfaring. Dette medførte også at informantene hadde varierende kompetanse om evalueringens ulike tema. Med en semistrukturert intervjuguide var det mulig å legge vekt på de temaer som framsto som særlig relevante for den enkelte informant, samtidig som struktureringen gjorde det enklere å sørge for at samtlige tema ble belyst for alle bo- og støttetilbudene.

Med utgangspunkt i casetilnærmingen ble data fra hver kommune sammenstilt, og vurdert ut ifra definerte evalueringskriterier. Det å forholde seg til bo- og støttetilbudene som caseenheter

¹ Det ble også i forbindelse med casestudiene gjort et intervju med en informant fra kompetanseteamet.

² Politifaglig ansvarlig i Kompetanseteamet har denne funksjonen for to av prosjektene.

³ I en av kommunene ble det ikke foretatt intervju med tilhørende familievernkantor, fordi det ikke er opprettet samarbeid med familievernkantoret.

muliggjør også til dels sammenligning på tvers for å vurdere eventuelle likheter, ulikheter, styrker og svakheter.

1.2.4 Vurderingen av tilbudene

Det ble i evalueringen gjort vurderinger av kvaliteten i bo- og støttetilbudene, nærmere bestemt om:

- tilbudene er tilpasset brukernes behov
- tilbudene er organisert på en hensiktsmessig måte
- ressursutnyttelsen er effektiv

Rambøll har vurdert alle disse punktene i forhold til *relevans* og *effektivitet* i evalueringen. Disse kriteriene er ytterligere operasjonalisert for bedre å synliggjøre hvordan vurderingene er gjort. De overordnede evalueringskriteriene ble valgt ut i forkant av evalueringen, mens de operasjonaliserte kriteriene ble utarbeidet som følge av den innledende kartleggingen. Evalueringskriteriene ble første gang presentert i metodenotatet.

Brukernes behov

Når det gjelder å vurdere om tilbudene er tilpasset brukernes/beboernes behov, har Rambøll på bakgrunn av dokumentstudier og intervjuer i evalueringen utarbeidet en oversikt over sentrale behov hos målgruppen. Denne oversikten presenteres i tabell 1-1.

Tabell 1-1: Behov hos målgruppen

Type behov	Mulige tiltak	Hvem i målgruppen har behovene
Sikkerhet (ytre)	<ul style="list-style-type: none"> • Sikker bolig • Hemmelig adresse • Voldsalarm 	Alle
Trygghet (indre)	<ul style="list-style-type: none"> • Tiltak for å øke evne til å gjøre selvstendige vurderinger av trygge og utrygge situasjoner og steder 	Alle
Psykiske behov	<ul style="list-style-type: none"> • Tiltak for at beboeren skal kunne håndtere og bearbeide erfaringer med tvang, trusler og vold i nære relasjoner m.v. • Tiltak for å lære bedre å håndtere nære relasjoner 	Alle
Praktisk oppfølging for å leve et selvstendig voksenliv	<ul style="list-style-type: none"> • Botrening (matlaging, vedlikehold av hus etc.) • Bistand til å få bedre oversikt over personlig økonomi • Bistand til kontakt med det offentlige tjenesteapparatet vedr. bl.a. helse, økonomi, jobb/skole. • Opplæring i barns behov og rettigheter, samt offentlige tilbud til barn • Opplæring om det norske samfunnet (egne rettigheter og plikter, offentlige tjenester) • Tiltak for bedre skriftlige og muntlige ferdigheter i norsk 	Noen Spesielt personer som er nyankommet til Norge
Psykososiale behov	<ul style="list-style-type: none"> • Styrke evne til sosial kontakt • Tiltak for å håndtere savn av familie og nettverk 	Noen

Som vi kan lese ut i fra tabell 1-1 har målgruppen sammensatte behov. Sikkerhetsmessige behov omhandler i hovedsak det ytre sikkerhetsaspektet der den unge har behov for sikret bolig,

hemmelig adresse og voldsalarm. Behovet for trygghet omhandler blant annet bistand til å gjøre selvstendige vurderinger av trygge og utrygge situasjoner og steder, og bli i stand til å ta overveide valg knyttet til egen trygghet. Psykologiske behov innbefatter hjelp til å håndtere det de har vært utsatt for av vold, trusler og ekstremkontroll i nære relasjoner, samt hjelp til å håndtere nære relasjoner. Videre har målgruppen behov for praktisk oppfølging av ulik art, som blant annet kan innbefatte botrening, bistand til å håndtere egen økonomi og evt. gjeld, og kontakt med ulike tjenester i det offentlige hjelpeapparatet, da særlig NAV ift økonomi, jobb, studier eller skole, samt ulike helsetjenester. Tiltak for enkelte i målgruppen er bistand til kunnskap om det norske samfunnet med rettigheter og plikter, samt språkhjelp. De to sistnevnte tiltakene gjelder særlig personer som nylig har ankommet Norge. Psykososiale behov innebærer et behov for hjelp til sosialisering og forebygging av ensomhet, samt håndtering av savn av familie og tidligere nettverk.

Disse behovene er en sentral del av vurderingen av innhold og kvalitet i tilbudet, og benyttes både løpende i korresponderende kapittel, samt som referansepunkter i vurderingene av det nasjonale og de lokale tilbudene.

Relevans og effektivitet

For hvert kriterium er det spesifisert noen kjennetegn på hvorvidt en vurderer at kriteriene er oppfylt. Samtidig som denne operasjonaliseringen er nyttig for å synliggjøre hvordan vi vil gjøre vurderinger, vil vi også understreke noen begrensninger. For det første er vurderingene basert på informasjon fra intervjuer ettersom den korte driftstid tilsier at det ikke foreligger tilstrekkelig skriftlig dokumentasjon ennå. Videre vil det ikke være slik at alle kjennetegn må være tilstede, og listen av kjennetegn er heller ikke nødvendigvis utfyllende. På tross av disse begrensningene mener vi det er nyttig å synliggjøre på hvilket grunnlag evalueringens vurderinger av tilbudene er gjort.

Kriteriene er operasjonalisert som følger:

Helhet i tilbudet

Med dette mener vi at tilbudet er tilpasset de ulike behovene som den enkelte beboeren har, som både er av psykososial, helsemessig og praktisk art. Herunder hvordan tilbudene arbeider for å ivareta beboerens behov. Konkret kan dette være

- ✓ At det er gjort tilstrekkelige forberedelser i forkant av plassering, som ivaretar at beboerne har svært ulike behov
- ✓ At det er inngått samarbeid med aktører i førstelinjetjenesten og relevante spesialisttjenester som beboeren vil kunne trenge tjenester fra
- ✓ At det er kontakt og samarbeid med beboerens tidligere hjemkommune, dersom vedkommende har krav på tjenester derfra
- ✓ At beboeren forberedes på å mestre tilværelsen etter utflytting
- ✓ At både beboer og eventuelt tjenesteapparat som vil følge opp beboeren etter utflytting er informert og forberedt i god tid før utflytting
- ✓ At beboere involveres i utforming av eget tilbud

Fleksibilitet i tilbudet

Med dette mener vi organisatorisk og kompetansemessig evne til individuell tilpasning av tilbudet før innflytting, men også i takt med utviklingen i den enkeltes behov. Konkret betyr dette

- ✓ Evne til å vurdere og agere på endringer i beboernes behov (både sikkerhetsmessige og psykiske behov som kan oppstå på kort varsel)
- ✓ Bruk av turnus
- ✓ Rutiner for akuttberedskap på tider av døgnet der ansatte ikke er på vakt
- ✓ Bruk av individuell plan og ansvarsgrupper

Brukeropplevelse

I tråd med oppdraget og dets rammer er det ikke innhentet data direkte fra beboere i evalueringen. Brukeropplevelse er likevel en viktig indikasjon på tilbudenes kvalitet, det er derfor lagt vekt på å innhente:

- ✓ Ansattes inntrykk av beboernes vurderinger av tilbudet
- ✓ System/ rutiner for brukerinvolvering i løpet av oppholdstiden
- ✓ System/ rutiner for å innhente brukernes synspunkter (evaluering/ brukerundersøkelse m.v.)

Kompetanse

Med dette mener vi hvilken kompetanse ansatte har, særlig innenfor miljøterapi/ booppfølging, vold i nære relasjoner, kulturforståelse, sikkerhetsarbeid og forvaltning:

- ✓ Ansattes egen kompetanse og erfaring
- ✓ Hvorvidt det er mulig å trekke på kompetanse fra samarbeidspartnere
- ✓ Tilbud om kompetanseheving for ansatte
- ✓ Veiledning av ansatte, for eksempel gjennom spesialisthelsetjeneste, RVTS, krisesenter eller andre

Dokumentasjon og metodeutvikling

Botilbudene rapporterer årlig til Bufdir på utvalgte måleparametre. Det ble sett nærmere på om kommunene gjør dokumentasjon av erfaringer og arbeider systematisk med metodeutvikling som strekker seg ut over rapporteringsoppgavene.

Måloppnåelse/ resultater

Som nevnt har flere av tilbudene vært i drift i relativt kort tid, og det er derfor utfordrende å se entydig måloppnåelse og resultater i tilbudene. Imidlertid har vi forsøkt å avdekke hvorvidt ledere og ansatte arbeider etter definerte målsettinger og strategier, samt at vi har innhentet vurderinger rundt hvorvidt beboerne har nytte av tilbudet:

- ✓ Hvilke målsettinger og strategier det arbeides etter
- ✓ Hvorvidt det er en felles forståelse av målsettinger og strategier blant de ansatte og nært tilknyttede samarbeidsparter
- ✓ Ansattes vurderinger av hvorvidt brukere har hatt nytte av tilbudet, for eksempel om de har hatt en utvikling i løpet av oppholdstiden

Effektivitet

Med effektivitet mener vi at det er valgt virkemidler som på enklest og billigste måte bidrar til god samhandling og godt innhold i tilbudet for beboerne. En ren vurdering av økonomisk effektivitet er imidlertid problematisk av flere grunner: Flere av tilbudene har kort løpetid, og det kan være utfordrende å sammenligne regnskapstall fordi variasjoner i organisering, antall plasser og belegg kan gi ulike muligheter for å utnytte ressursene. Det er derfor vektlagt andre kjennetegn på effektivitet, for eksempel om:

- ✓ Det er lik forståelse av fordeling av ansvar og arbeidsoppgaver, og tidsplaner for oppgavene i gruppen av ansatte og hos samarbeidsparter
- ✓ Ledere, ansatte og nære samarbeidsparter vurderer at økonomisk ressurser og tidsressurs brukes effektivt
- ✓ Det benyttes gode systemer for informasjonsdeling mellom ansatte, med samarbeidsparter som er involvert i individuelle saker, og eventuelt med instanser som vil følge opp beboere etter utflytting - for eksempel individuell plan og ansvarsgruppemøter
- ✓ Det er rutiner for oppfølging av ansatte
- ✓ I de tilfeller beboere bor utover 6 måneder - skyldes dette i første rekke eksterne faktorer som tilsier at utflytting vil medføre utilbørlig ustabilitet for beboeren?

I vurderingen av tilbudene er sikkerheten til beboerne et absolutt krav som må imøtekommes. Dette betyr at rapporten ikke skal inneholde opplysninger som kan bidra til å lokalisere de lokale tilbudene, eller personer som er tilknyttet disse. I rapporten er derfor det enkelte tilbud gitt en bokstav som kjennetegn, og denne bokstaven benyttes så i teksten for å markere hvilket tilbud

som omtales til en hver tid. Bokstavene som er valgt inngår i en seksbokstavrekke som starter med A og avsluttes med F.

1.2.5 Metodiske begrensinger

Evalueringen er som tidligere nevnt primært basert på kvalitativ metode. Dette innebærer at evaluator i sine analyser må ta utgangspunkt i den enkelte informants subjektive vurderinger om et gitt tema eller en gitt problemstilling.

Som en konsekvens av dette vil det være nyanseforskjeller i hvordan de ulike punktene ovenfor er belyst for hvert bo- og støttetilbud. Vi har også sett flere eksempler på at enkeltmomenter eller særskilte problemstillinger ved det enkelte tilbud i stor grad setter sitt preg på informantenes totale vurderinger av eget tilbud. For eksempel vil grunnleggende samarbeidsproblemer kunne oppleves å være av så forstyrrende karakter at det er vanskelig å ta stilling til resultater, effektivitet og kompetanse uten at samarbeidsproblemene trekkes fram som avgjørende. Dette er også tilfelle der det har vært særlig problematiske enkeltsaker som i stor grad påvirker informantenes vurderinger.

Et annet anliggende som er verdt å trekke fram er at tilbudene kjennetegnes av en viss grad av forskjellighet. Dette dreier seg om forhold som for eksempel løpetid for tilbudet, kompetanse blant de ansatte, og hvilke deler av målgruppen tilbudet er ment å tjene.

Samlet sett innebærer dette at det i evalueringssøyemed ikke uten videre kan gjøres en sammenligning av tilbudene der de settes opp i mot hverandre, og eksempelvis rangeres i forhold til prestasjon og resultat. I rapporten er det derfor lagt vekt på at kontekst trekkes inn i analysen, og at det totale tilbudet i stor grad summeres på bakgrunn av de seks tilbudenes samlede innhold.

I tråd med oppdraget er det ikke innhentet data fra brukere av botilbudet. Det må sies å være en begrensning at evalueringen utelukkende baseres på informasjon gitt av ansatte i bo- og støttetilbudene og deres samarbeidspartnere. På den andre siden ville innhenting av data blant målgruppen vært både ressursmessig og forskningsetisk krevende. Det bør også presiseres at oppdraget ikke innbefatter en evaluering av IMDis Kompetanseteam mot tvangsekteskap, som bl.a. har ansvar for inntaket til bo- og støttetilbudene.

1.3 Begrepsavklaringer

I rapporten benyttes det både en del allmenne begrep som er gitt mening ut i fra den tematikk som er fokus for evalueringen, og enkelte spesielle begrep som er sentrale deler av den diskursen som er tilknyttet tvangsekteskap som fagfelt. Her følger en kort presisering av hvilken forståelse vi legger til grunn for vår anvendelse av utvalgte begrep.

Beboer er i rapporten anvendt om de unge som har vært eller er inne i et av tilbudene. Av og til i rapporten henvises det til beboer som "den unge".

Kode 6 – strengt fortrolig adresse innebærer at informasjon om adresse ikke er tilgjengelig, heller ikke for offentlige myndigheter. Ved overføring av folkeregisterkopier til distributører vil vedkommende stå oppført med adresse i skattedirektoratet, og den reelle adressen vil bare finnes i folkeregistersystemet i skatteetaten. Kun folkeregistreringspersonell i hjemkommunen og autoriserte personer i skattedirektoratet har tilgang til adressen⁴.

Kode 7 – fortrolig adresse innebærer at adressen ikke utgis til private, men er tilgjengelig for offentlige myndigheter. Vedkommende vil i folkeregistret være oppført med merknad om at adressen skal behandles fortrolig og ikke utgis til private. Private institusjoner vil ikke få frem adressen ved registersøk. Imidlertid kan det gjøres unntak og gis innsyn for eksempel til kreditorer med utestående krav⁵.

⁴ Hentet fra politiets nettsider:

https://www.politi.no/rad_fra_politiet/vold_i_nare_relasjoner/voldsoffer_og_kvinn/adressesperre/

⁵ Hentet fra politiets nettsider:

https://www.politi.no/rad_fra_politiet/vold_i_nare_relasjoner/voldsoffer_og_kvinn/adressesperre/

Trusselvurdering benyttes om analyser og vurderinger rundt risikoen for at den enkelte beboer kan utsettes for alvorlige fornærmende handlinger, samt sannsynligheten for at dette kan forekomme. Analysene tar utgangspunkt i en vurdering av hvem som er trusselutøver, og dennes/ disses evne og vilje til å utføre fornærmende handlinger. Avgivende politidistrikt eller politiets representant i Kompetanseteamet gjør individuelle trusselvurderinger før plassering i botilbud, men også lokalt politi gjør dette ved ankomst.

Tvangsekteskap er i rapporten, som ellers, en betegnelse på arrangerte ekteskap der minst én av partene ikke har reell mulighet til å forbli ugift. En mer fylldig redegjørelse finnes også i kapittel 3.

1.4 Leserveiledning

Rapporten er bygget opp etter følgende struktur:

Kapittel 2 er et sammendrag av evalueringens funn og konklusjoner.

I **kapittel 3** gis det en kort kontekstualiserende redegjørelse for relevant bakgrunn i forbindelse med bo og støttetilbud til unge utsatt for tvangsekteskap.

I **kapittel 4** beskrives etablering og drift av tilbudene, herunder organisering.

I **kapittel 5** presenteres innhold og kvalitet i tilbudet, og da spesielt sett opp i mot beboeres behov.

Kapittel 6 er rapportens vurderingskapittel der vi redegjør for tilbudet nasjonalt og lokalt.

2. SAMMENDRAG

Rambøll Management Consulting har i perioden september til desember 2011 evaluert det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge over 18 år som er utsatt for tvangsekteskap. Evalueringsoppdraget er gjennomført på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), som forvalter tilskudd til etablering og drifting av bo- og støttetilbudene. Det overordnede formålet med evalueringen har vært å beskrive og gi en helhetlig vurdering av tilbudet i forhold til 1) Innhold og kvalitet og 2) Etablering og drift. I tillegg er evalueringen ment å ha en formativ funksjon idet den skal bidra til læring med tanke på videreutvikling av tilbudet. Evalueringen er gjennomført ved hjelp av casestudier i de seks kommunene som tilbyr bo- og støttetilbud til målgruppen, basert på kvalitative intervjuer og prosjektenes egne rapporteringer. Det understrekes at det ligger metodiske begrensninger i å sammenligne bo- og støttetilbudene. Tilbudene har kort fartstid og enkelte tilbud har hatt få beboere så langt, og vurderinger av kvalitet og effektivitet har i hovedsak basert seg på informasjon fra prosjektene selv.

Bo- og støttetilbudet er knyttet til tiltak 27 i Regjeringens handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011). Tiltak 28 er et tilsvarende botilbud for unge under 18 år. Handlingsplanen mot tvangsekteskap er besluttet videreført i 2012, og botilbudene videreføres som tiltak.

2.1 Tilbud og målgruppe

Frem til 2008 eksisterte det offentlig finansierte «kriseboliger» som i stor grad var driftet av Røde Kors eller Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF). På bakgrunn av en evaluering av tilbudet til ungdom utsatt for tvangsekteskap gjennomført i 2008, der også kriseboligene ble evaluert, ble det besluttet å opprette et nasjonalt offentlig tilbud for å sikre et mer likeverdig tilbud med tilstrekkelig offentlig innsyn. Det nasjonale bo- og støttetilbudet består i dag av syv tilbud med til sammen 25 plasser i seks forskjellige kommuner. 11 av plassene er i bokollektiv, mens 14 er i enkeltstående hybler og leiligheter. Det er Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse som har ansvaret for å koordinere inntak til boligene etter fastsatte kriterier, mens enkelte kommunene har ansvar for forvaltning av boligene samt oppfølgingen av de unge. Kompetanseteamet gjør i forkant av plassering en kartlegging av den unge, både i forhold til trusselbilde, helse og andre forhold.

Målgruppen for tilbudet er heterofile og homofile kvinner og menn over 18 år. De har vært utsatt for vold, trusler og streng kontroll i forbindelse med forestående eller gjennomført ekteskap som vedkommende har motsatt seg. Noen har bodd i Norge hele eller store deler av livet, mens andre nylig har kommet til landet. Problematikken knyttes til æresrelatert vold, det vil si at volden er knyttet til å forebygge, forhindre eller straffe uønskede handlinger som truer familiens ære. Felles for målgruppen er at de har behov for både fysisk beskyttelse og sikkerhet, men ikke minst å oppleve trygghet og lære å leve tryggest mulig på tross av muligheten for en vedvarende trussel knyttet til mennesker de gjennom hele livet har vært tett knyttet til. Øvrige behov er svært individuelle, og knytter seg til variasjoner i hvor skadet de er av vold og trusler, grad av selvstendighet, botid i Norge, og kunnskap og erfaring med det ordinære tjenesteapparatet.

Bo- og støttetilbudet er midlertidig med inntil 6 måneders botid, og det består av flere elementer. For det første tilbys beboerne ulike sikkerhetstiltak. I tillegg til en forsterket og sikkerhetsklarert bolig gjøres det individuelle sikkerhetsvurderinger som gir grunnlag for å vurdere ytterligere sikkerhetstiltak så som voldsalarm og fortrolig adresse. For det andre tilbys beboerne oppfølging i boligen. Dette omfatter på den ene siden praktisk bistand til å komme i kontakt med relevante offentlige instanser så som politi, NAV, fastlege og psykisk helsevern, komme i aktivitet i skole, arbeid, Introduksjonsprogram eller lignende, og å få orden i personlig økonomi og personlig dokumenter som kan være etterlatt hos familien som den unge har rømt fra. På den andre siden omfatter det miljøterapeutiske tiltak, så som støttesamtaler, trening i å tenke sikkerhet i ulike situasjoner i hverdagen, bistand til å finne sosialt nettverk og trygge fritidsaktiviteter på stedet. Tilbudet er ment å hjelpe målgruppen med å etablere et trygt og selvstendig liv. Tilbudet er ikke rettighetsfestet, og det er ikke lovpålagt hva tilbudet skal inneholde. Bufdir som tilskuddsforvalter stiller likevel krav og forventninger til hva tilbudet skal omfatte.

Per oktober 2011 har 65 unge over 18 år fått tilbud om plass i det nasjonale tilbudet. Siden noen av beboerne har vært i etablerte parforhold og har barn, har tilbudet omfattet til sammen 72 personer. Per 12.oktober 2011 bodde 23 personer i det nasjonale botilbudet.

2.2 Etablering og drift av tilbudet

Flere av kommunene som mottar tilskudd for å etablere og drive bo- og støttetilbudet har tidligere hatt kommunale kriseboliger der Røde Kors eller SEIF har hatt ansvar for innhold og oppfølging. Kommunene selv har i liten grad vært involvert, før kriseboligene ble innlemmet i det nasjonale tilbudet og kommunene tok et større ansvar for tilbudet.

Evalueringen viser at alle tilbudene besitter sosialfaglig kompetanse. Noen tilbud besitter kompetanse i psykisk helse, og dette blir trukket frem som et område de ansatte ser behov for mer kompetanse. Botilbudene er med et unntak forankret i en enhet i kommunens helse- og sosialtjeneste, men kjernevirksomheten i enhetene spenner fra oppfølging og opplæring til forvaltning. Funnene tyder på at forankring har betydning for hvorvidt de ansatte i botilbudet opplever et nyttig faglig fellesskap og kan trekke på relevant kompetanse i sin enhet, og hvorvidt det er mulig å utnytte de ansattes kapasitet i perioder der en eller flere plasser i botilbudet står tomme.

Bo- og støttetilbudet er ikke ment å være et døgnbemannet tilbud. De ansattes erfaringer er at beboerne har varierende men til dels store behov for oppfølging, og at det er nødvendig med fleksibilitet i organisering av de ansattes arbeidstid samt beredskap i krisesituasjoner. To av bokollektivene benytter turnus, mens de øvrige tilbudene har valgt litt ulike løsninger. Dette innebærer å justere arbeidstider, være tilgjengelig på telefon utover den ordinære arbeidstiden, og å trekke inn kommunale tjenester som tilbyr oppfølging på kveld og helg. Når det gjelder beredskapsordninger har halvparten av tilbudene beredskap knyttet til et krisesenter i kommunen, mens de øvrige har knyttet beredskapen til kommunale tjenester som kan bistå i kritiske situasjoner på kveld og helg. Det er vårt inntrykk at de ansatte aktivt følger med på tilstanden til den enkelte beboer, og at de i perioder med store behov selv strekker seg langt for å bistå beboerne. Dette betyr på den ene siden at beboerne også i kriser kan forholde seg til personer de kjenner godt. På den andre siden kan det være belastende for de ansatte, og sårbart i forhold til at det er få personer som bærer mye av ansvaret for beboernes ve og vel.

2.2.1 Samarbeid med andre offentlige tjenester

Bo- og støttetilbudet skal bidra til at beboerne får beskyttelse, og at de får etablere et trygt og selvstendig voksenliv. Botilbudene er avhengige av å samarbeide med andre offentlig instanser for lage et godt tilbud til beboerne. Evalueringen viser at alle botilbudene har innledet samarbeid med en eller flere kontaktpersoner i sitt politidistrikt, men det er variasjoner i hvor tett det samarbeides, hvilke vurderinger som gjøres, og på hvilket nivå hos politiet samarbeidet er forankret. Funnene tyder på at dette gir seg utslag i variasjoner i tilnærmingen til og vurderinger rundt sikkerhet. Samtidig har informantene pekt på at den største trusselen mot beboernes sikkerhet ikke er innretningen på de fysiske tiltakene, men de unges egen oppførsel så som kontakt med familie og bruk av sosiale medier. Flere informanter har også trukket frem at både det å leve med fortrolig adresse, og den tiden det tar å søke om fortrolig adresse, har mange store og negative konsekvenser i hverdagen for den unge. Flere har uttrykt at det derfor bør gjøres grundige vurderinger av behovet for fortrolig adresse. Konsekvensen av variasjonene i samarbeid med politi og hvordan en gjør vurderinger rundt sikkerhetstiltak kan på den ene siden være at det brukes mer eller mindre ressurser enn det som er nødvendig på sikkerhet i de ulike tilbudene. På den andre siden kan det også bety at det er variasjoner i hvor sikre beboerne er i de ulike botilbudene, eller hvor godt tildelte midler utnyttes.

På bakgrunn av innspill fra Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, har det fra Bufdirs side vært et mål at familievernnet skal inngå i støttetilbudet. Dette kommer klart frem av handlingsplanen mot tvangsekteskap. Evalueringen viser at bare fire av syv tilbud har et fast samarbeid med sitt familievernkontor, og et av disse har et godt fungerende men ikke formalisert samarbeid. Samarbeidet i de fire kommunene innebærer at alle beboerne får tilbud om samtaler ved familievernkontoret, og at familievernkontoret har en veiledende rolle for de ansatte i botilbudene. I de tre øvrige botilbudene, hvorav to ligger i samme kommune, har en etter det vi forstår ikke lyktes med å opprette et samarbeid med familievernkontoret på grunn av manglende ressurser eller prioriteringer fra familievernkontorets side. Den viktigste forskjellen mellom botilbud med og

uten samarbeid med familievernkontor er hvorvidt alle beboerne tilbys samtaler. Likevel er det slik at botilbud som ikke har et fast samarbeid med sitt familievernkontor likevel kan henvise beboere dit ved behov. Det er også rimelig å tro at samarbeidet har faglige gevinster både for ansatte i botilbudet og i familievernkontorene, siden de benyttes til veiledning av ansatte. Likevel har ansatte i botilbudene uten fast samarbeid med familievernkontor veiledningsordninger med krisesenter eller RVTS, og har dermed også god tilgang på mer kompetanse.

Beboerne har behov for å benytte sosiale støtteordninger som forvaltes av NAV, så som bostøtte og støtte til livsopphold. For en del beboere vil det også være relevant å benytte arbeidsmarkeds-tiltak. Evalueringen viser at fem av syv botilbud har fått til et godt og hensiktsmessig samarbeid med NAV. Flere av kommunene som har botilbud er så store at de har flere NAV-kontor. Flere av botilbudene har likevel greid å få til samarbeid der en benytter det samme NAV-kontoret og en eller et par faste veiledere for alle beboerne. Funnene antyder flere fordeler ved en slik ordning. For det første ivaretas sikkerheten ved at få personer har tilgang til opplysninger om beboerne, og ved at kompetanse på målgruppen samles hos en veileder.

2.3 Innhold og kvalitet

Bo- og støttetilbudene skal gjennom praktisk og miljøterapeutisk oppfølging og ulike sikkerhets-tiltak dekke de unges behov for sikkerhet, trygghet, håndtere sin egen livssituasjon og legge til rette for å kunne leve et godt og mest mulig selvstendig liv etter utflytting fra botilbudet. Evalueringen viser at botilbudene ved ankomst av en ny beboer arbeider videre med kartlegging av sikkerhetssituasjon, samt gir tett oppfølging, informasjon og praktisk bistand. Dette skal bidra til at beboerne fra starten av skal være sikre og gjøre riktige valg i forhold til egen sikkerhet, og for at de skal komme i kontakt med hjelpeapparatet så som fastlege, NAV, og eventuelt psykolog eller familievernkontor, samt å få komme i gang med aktivitet og sosiale aktiviteter. Noen botilbud bistår også beboerne med å få et fritidstilbud så som å gå på kafé, kino eller tur, bli medlem på et treningssenter, eller kontakt med en frivillig besøksguide eller besøksfamilie som er sikkerhetsklarert.

Evalueringen viser videre at i tillegg til de praktiske gjøremålene for at beboerne skal kunne etablere et selvstendig liv, er miljørettet arbeid/ miljøterapi er en viktig del av støttetilbudet. Sentrale temaer som går igjen er bevisstgjøring og håndtering av egen sikkerhet, psykisk stress, savn av familie, og realitetsorientering i forhold til fremtidige valg. I tillegg til det miljøarbeidet som de ansatte i botilbudene gjør, kan beboerne få terapi hos psykolog eller terapeut i spesialisthelsetjenesten eller familievernkontor. En forskjell som ser ut til å henge sammen med hvor tett det samarbeides med familievernkontor er likevel hvorvidt samtlige beboere får tilbud om terapi-samtaler eller om de ansatte eller fastlege må gjøre individuelle vurderinger rundt dette. Videre tyder funnene på at det er variasjoner i hvor systematisk botilbudene jobber når det gjelder konkrete målsetninger, planverk og dokumentasjon av prosedyrer og erfaringer. I flere av prosjektene uttrykkes det at en i det videre arbeidet skal jobber mer med dokumentasjon, og flere vurderer å benytte Individuell Plan og ansvarsgrupper.

Det er også vårt inntrykk at alle botilbud har høyt fokus på sikkerhet for beboerne. Dette gjøres både gjennom fysiske sikkerhetstiltak i bolig og rundt beboerne, gjennom å involvere færrest mulig personer, beskytte personsensitive opplysninger både internt og med eksternt, og gjennom bevisstgjøring og ansvarliggjøring av den enkelte beboer. Funnene i evalueringen antyder likevel at det er litt ulik tilnærming til og bruk av ressurser på sikkerhet, og at det gjøres ulike vurderinger av hvilke sikkerhetstiltak som er nødvendige og tilstrekkelige. Samtidig som det er avgjørende at de unges sikkerhet ivaretas, er det særlig to forhold som trekkes frem av informantene. For det første utgjør beboerne selv sin største trussel. De er i en sårbar og ustabil situasjon, og kan være ute av stand til å vurdere konsekvensene av sine egne handlinger. De kan derfor ofte fristes til å ha kontakt med noen i familien sin, og dermed selv avslører lokaliseringen sin. Det reduserer nytten av sikkerhetstiltakene, og de ressursene som er brukt på opprette dem. For det andre utgjør strenge sikkerhetstiltak, så som fortrolig adresse, barrierer for at beboerne kan leve et fritt, selvstendig og normalt liv.

Det er komplisert og ut ifra denne evalueringen ikke mulig å vurdere hvorvidt sikkerheten er tilstrekkelig høy i alle botilbudene, eller om det kan tenkes at det benyttes mer ressurser på sikkerhetstiltak enn nødvendig. Etter vår vurdering vil det være hensiktsmessig med mer diskusjon

og vurderinger både innad og mellom prosjektene om hvilke sikkerhetstiltak som er nødvendige å iverksette, hvordan en får synergi mellom arbeidet med fysisk sikkerhet og arbeidet med å istandsette de unge til selv å ta gode vurderinger rundt egen trygghet, og hvor mye ressurser det er fornuftig å bruke på fysiske sikkerhetstiltak gitt de unges handlingsmønster som kan gjøre sårbare for de truslene de står overfor. Det vil også være nyttig at en fra sentralt hold, i samarbeid med ansvarlige politimyndigheter, diskuterer og eventuelt utvikler noen retningslinjer for hvilke sikkerhetstiltak som er nødvendige og tilstrekkelige gitt målgruppens behov og samtidig sårbarhet for å utsette seg selv for fare.

2.4 Er tilbudet relevant for målgruppen?

Ansatte i botilbudene, særlig i leilighetsprosjektene, erfarer at en del av beboerne har så store behov for oppfølging at det er utfordrende å dekke dem med de ressursene de har til rådighet. Flere har også påpekt at beboerne er ensomme, særlig i leilighetsprosjektene, men også i kollektivene når det ikke er flere beboere der samtidig. Da kan det være fristende å ha kontakt med familien selv om dette utgjør en risiko for den enkeltes trygghet. Evalueringen viser at det er variasjoner i hvor mye ressurser som er satt av til oppfølging, og hvor mye som *reelt sett* brukes på oppfølging. Dette gjelder både mellom like tilbud (for eksempel mellom kollektivene), og mellom de to typene tilbud (mellom kollektiv og leilighetstilbud). I intervjuene har det også blitt hevdet at det er foretatt u hensiktsmessige plasseringer av Kompetanseteamet, og det har blitt beskrevet enkeltsaker der de ansatte vurderer at beboere har hatt så store behov for oppfølging og psykisk helsevern at de ikke har kunnet nyttiggjøre seg tilbudet. Det har også kommet frem ulike meninger om hvor mye tid som er nødvendig for å drive en hensiktsmessig oppfølging.

Uten konkrete resultatmål og indikatorer, og systematiske data på hvordan det har gått med beboerne etter opphold i botilbudet, er det ikke mulig å gi entydige svar på hvorvidt botilbudet i sin nåværende form imøtekommer behovene til målgruppen. Vi mener likevel en i det videre arbeidet bør innhente mer systematisk informasjon som bidrar til å belyse dette. For det første er det behov for mer kunnskap om hvor mye oppfølging en kan forvente at beboerne trenger, gitt at de har vært utsatt for vold og trusler og at symptomtrykket kan øke gradvis når livet stabiliserer seg. Erfaringene så langt tilsier at beboerne har svært ulike behov, men en mer systematisk registrering og sammenstilling av hvor mye tid som brukes til oppfølging og i hvilken sammenheng (for eksempel i perioder der beboeren har store psykiske problemer) vil kunne gi mer håndfaste indikasjoner. Dernest vil det være nødvendig å diskutere hvordan tilbudene kan organisere oppfølgingen på en måte som ivaretar en fleksibilitet til å justere oppfølging etter behov uten at de ansatte i perioder får uforholdsmessig stor belastning, og der en samtidig kan utnytte overflødig kapasitet i perioder der plasser står tomme eller beboerne har mindre behov for oppfølging. Her vil det være rimelig å se både på hvilke enheter prosjektet er forankret i, og om en eventuelt kan trekke på andre tjenester i perioder med behov for økt kapasitet.

2.5 Er det god ressursutnyttelse i botilbudene?

Når det gjelder ressursbruk er prosjektene gitt ulike tildelinger i tråd med hvor mye og tett oppfølging som skal inngå i det enkelte botilbudet. Det ville ha vært komplisert og ikke nødvendigvis hensiktsmessig å gjøre økonomiske kost-nytte-analyser av botilbudene på et så tidlig tidspunkt etter etablering, og dette har heller ikke inngått i evalueringsoppdraget.

Funn i evalueringen antyder likevel variasjoner i ressursutnyttelsen mellom botilbudene, både når det gjelder ressursbruk til prosjektledelse og til oppfølging. To av prosjektene benyttet per oktober 2011 ingen av de tildelte ressursene på prosjektledelse. I begge prosjekter er det enten tatt ressurser til prosjektledelse fra enhetens ordinære ressurser eller at noen prosjektlederoppgaver blir gjennomført av en prosjektmedarbeider innenfor rammen til oppfølging. Begge prosjekter kjennetegnes også ved at en har oppnådd et godt samarbeid med eksterne tjenester og dermed har mindre behov for å bruke ressurser på å tilrettelegge tjenester for beboerne hos disse eksterne tjenestene. I to andre prosjekter drives det oppfølging av beboerne fra to ulike enheter, og i begge prosjektene er det etter vår vurdering forbedringspotensial når det gjelder samhandling. Det betyr at å involvere flere enheter medfører at ressurser må brukes på koordinering og samarbeid. Etter vår vurdering må nytten av å trekke inn flere enheter vurderes ut ifra hvilken merverdi samarbeidet gir for beboeren, for eksempel om samarbeidet betyr at beboerne får oppfølging på andre tider av døgnet, mer relevant oppfølging i forhold til sine behov, eller om å trekke flere enheter inn betyr at beboeren får en lettere overgang ved utflytting. Videre er det vår vur-

dering at de to prosjektene som har involvert flere enheter i oppfølgingen har ulikt potensial for å lykkes, og dette beror i stor grad på om samarbeidet gir en helhetlig oppfølging.

3. BAKGRUNN OG KONTEKST

Tvangsekteskap defineres som et ekteskap der minst én av partene ikke har reell mulighet til å forbli ugift, å velge seg ut av en forlovelse eller inngått ekteskap, eller å velge en annen partner på tvers av familiens ønsker, uten represalier.⁶ Med represalier menes press, trusler, kontroll eller psykisk og fysisk vold. Tvangsekteskap er del av et større problemfelt relatert til autoritær oppdragelse, kontroll, ære og skam, og er tett knyttet til begrepet æresrelatert vold. Det er grunn til å tro at en oppdragelse preget av streng kontroll og vold i ungdomstiden, senere kan resultere i giftepress og tvangsekteskap. Tvangsekteskap bryter med både norske lover og internasjonale konvensjoner.

3.1 Tiltak mot tvangsekteskap

Tvangsekteskap som samfunnsproblem kom på den politiske dagsorden etter en rekke medieoppslag på 1990-tallet, hvor unge jenter med innvandrerbakgrunn fortalte historier om tvang, vold og konflikter i hjemmet.⁷ Som resultat kom den første handlingsplanen mot tvangsekteskap i 1998, utarbeidet og presentert av Bondevikregjeringen. Siden den gang har norske myndigheter utarbeidet ytterligere tre handlingsplaner, der den gjeldende inkluderer kjønnslemlestelse.⁸ Den overordnede målsettingen med handlingsplanene er å forebygge at ungdom blir truet eller utsatt for tvangsekteskap, samt å gi hjelp og støtte til ungdom som har blitt utsatt for tvangsekteskap. Dette krever en bred tilnærming der oppbyggingen av en velfungerende likestillings- og innvandringspolitikk er grunnleggende. Handlingsplanen mot tvangsekteskap fra 2008-2011 har seks hovedmål med formål om å nå den overordnede målsettingen. Målene omfatter en effektiv håndheving av lovverk, forebygging av tvangsekteskap, styrking av kompetanse og samarbeid, gode og tilgjengelige hjelpetiltak, styrking av internasjonal innsats og samarbeid, samt kunnskap og forskning.⁹

Handlingsplanene mot tvangsekteskap har i økende grad satt fokus på offentlig frankring og tiltak i arbeidet mot tvangsekteskap. Dette er særlig uttalt i handlingsplanen for perioden 2008-2011, og det er gjennomført en omfattende kompetanseheving i offentlig sektor, samt en bevisstgjøring av problemfeltet.¹⁰ Videre er et koordinert samarbeid med skole, barnevern, familievern, helse- og sosialtjenester, politi, utlendingsmyndigheter, utenriksstasjoner og det øvrige offentlige og frivillige tjenesteapparatet en forutsetning for å kunne bekjempe tvangsekteskap. Av den grunn har flere av tiltakene i handlingsplanene som formål å styrke samarbeidet samt øke kompetansen i hjelpeapparatet.¹¹

Det foreligger ingen klar statistikk over antall kvinner og menn som er utsatt for tvangsekteskap, og det er grunn til å tro at mørketallet er høyt.¹² Det store flertallet av innrapporterte saker omhandler kvinner i alderen 15-25 år. Siden oppstarten i 2004 har Kompetanseteamet for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse registrert 1636 saker om tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap. Tallet på saker har økt i omfang i takt med et økt fokus på tvangsekteskap. I 2008, 2009 og 2010 ble det registrert henholdsvis 248, 276 og 378 saker.¹³

3.2 Det nasjonale bo- og støttetilbudet

Bo- og støttetilbudet for ungdom utsatt for tvangsekteskap eller annen æresrelatert vold er knyttet til tiltak 27 i handlingsplan mot tvangsekteskap fra 2008-2011, som er vedtatt videreført i 2012¹⁴. Bo- og støttetilbudet er dermed et av flere hjelpetilbud for unge som bryter med familien på grunn av tvangsekteskap, trusler om tvangsgifte eller tvangsutsending/etterlatt i utlandet. Tilbudet drives i regi av det offentlige, og målet i handlingsplanene om en styrket offentlig

⁶ IMDI, 2011. Ikke bare tvangsekteskap: en artikkelsamling.

⁷ Bredal, A. (2006) «Vi er jo en familie». Arrangerte ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater. Oslo: Unipax.

⁸ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012) *Handlingsplan mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse*

⁹ Barne- og likestillingsdepartementet (2008) *Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008 – 2011)*.

¹⁰ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012) *Handlingsplan mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse*

¹¹ Barne- og likestillingsdepartementet (2008) *Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008 – 2011)*.

¹² Barne- og likestillingsdepartementet (2008) *Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008 – 2011)*.

¹³ IMDI, 2011. Ikke bare tvangsekteskap: en artikkelsamling.

¹⁴ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011) *Handlingsplaner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse 2012*.

forankring utgjør den direkte bakgrunnen for etableringen av tilbudet. Tilbudet, bestående av boliger med tilhørende støttetilbud, skal ivareta trygghet og sikkerhet, praktiske og psykiske/psykososiale behov hos målgruppen.

Målgruppen for bo- og støttetilbudet består av heterofile og homofile kvinner og menn over 18 år som er utsatt for eller truet med tvangsekteskap eller annen æresrelatert vold. Æresrelatert vold knytter seg til bruk av trusler og vold for å forebygge, forhindre eller straffe uønskede handlinger som truer familiens ære. Tilbudet kan gis både enslige og par, og enkelte har også barn. Den unge må ha behov for en skjermet bolig, og være egnet til å benytte seg av støttetilbudet som tilbys. Målgruppen er svært variert med hensyn til bakgrunn og erfaring, og har dermed ulike behov for hjelp, noe som forutsetter et differensiert tilbud.¹⁵ Et fellestrekk i målgruppen er at de har vært utsatt for krenkelser og overgrep, noen ganger over lang tid. De er også relativt unge. Dette er en utfordring da de kan være vant til å innordne seg etter familien/fellesskapet, og ha tilsvarende liten erfaring med å ta egne valg og beslutninger. Videre har de fleste lite erfaring i å bo alene.

Bo- og støttetilbudet må ses som et spisset tilleggstilbud til målgruppen, og ikke et tilbud det offentlige er pliktig å gi. Det tilstrebes derfor at tilbudet så langt det lar seg gjøre baserer seg på eksisterende hjelpetilbud i kommunene. Tilbudene er i så måte avhengige av et velfungerende samarbeid med ordinære kommunale og regionale tjenester som NAV, politi og familievern, for å nevne noen. Et godt samarbeid innad i det offentlige tjenestetilbudet, og eventuelt også med frivillig tjenestetilbud, er også avgjørende for å nå målene om å dekke målgruppens behov for en trygg bolig, samt praktisk og psykisk/miljøterapeutisk oppfølging. Det er som allerede nevnt et mål fra Bufdirs side at familievernet skal inngå i støttetilbudet til beboerne. Bufetats regioner har tilpassede plasser i det statlige barnevernet for unge under 18 år (tiltak 28).

Det har i flere kommuner vært kommunale såkalt "kriseboliger" for målgruppen, finansiert av Husbanken i samarbeid med fire større kommuner. Organisasjonene Oslo Røde Kors og Selvhjelp for innvandrere og flykninger (SEIF) var pådrivere i opprettelsen og hadde en sentral rolle i disponeringen av leilighetene, da det var de som i hovedsak var i kontakt med målgruppen.¹⁶ Endringer i organiseringen av kriseboligene ble iverksatt i 2008 etter en ekstern evaluering av Anja Bredal og Julia Orupabo ved Institutt for samfunnsforskning (tiltak 26 i handlingsplanen for 2008 - 2011). Forskerne anbefalte at bo- og støttetilbudet burde administreres av det offentlige hjelpeapparatet heller enn frivillige organisasjoner. Det var flere årsaker som lå til grunn for denne anbefalingen. Den daværende organiseringen resulterte i forskjellig drift av boligene, noe som var uheldig med hensyn til likebehandlingsprinsippet. En annen sentral årsak var at det offentlige finansierte en ordning de selv ikke fikk tilstrekkelig innsyn i.¹⁷ På bakgrunn av dette er kriseboligene i dag innlemmet i et nasjonalt offentlig tilbud. Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse har ansvaret for å koordinere inntak til boligene, mens de enkelte kommunene har ansvar for forvaltning av boligene samt oppfølgingen av de unge¹⁸. Tilbudet har per desember 2011 totalt 26 plasser i enkeltleiligheter og bokollektiver, med et differensiert tilbud hva gjelder miljøterapeutisk bistand og oppfølging.

Det nasjonale bo- og støttetilbudet består i dag av syv differensierte tilbud i seks forskjellige kommuner. I tillegg er en kommune i dialog om oppstart av et botilbud. Ett av de eksisterende botilbudene var etablert allerede i 2004, og ble innlemmet i det nasjonale bo- og støttetilbudet i 2008. Utover dette ble de resterende tilbudene etablert og innlemmet i det nasjonale tilbudet i perioden 2008-2010. De syv bo- og støttetilbudene består av ulike boligtyper. Tre kommuner tilbyr en eller flere enkeltstående leiligheter beregnet på en person eller ett par, og kan også ta inn enslige/par med barn. To kommuner tilbyr plasser i bofellesskap der tre unge kan bo

¹⁵ Bredal, A. og Orupabo, J. (2008) *Et trygt sted å bo. Og noe mer. Evaluering av botilbudet til unge som bryter med familien på grunn av tvangsekteskap*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport 2008:7.

¹⁶ Barne- og likestillingsdepartementet (2008) *Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008 - 2011)*.

¹⁷ Bredal, A. og Orupabo, J. (2008) *Et trygt sted å bo. Og noe mer. Evaluering av botilbudet til unge som bryter med familien på grunn av tvangsekteskap*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport 2008:7.

¹⁸ Barne- og likestillingsdepartementet (2008) *Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008 - 2011)*; Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012) *Handlingsplan mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse*

sammen. En kommune har to ulike tilbud, bestående av både enkeltstående leiligheter og et bofellesskap.

Tabell 5-1 under fremstiller fordelingen av plasseringer mellom de seks kommunene og deres bo- og støttetilbud.

Tabell 3-1: antall plasseringer fordelt på de seks kommunene med sju bo- og støttetilbud.

Kommune	Antall og type bolig	Antall plasseringer	Trukket seg før innflytting
A	3 leiligheter	8	1
B	3 plasser i kollektiv	10	2
C	1 leilighet	3	
D	3 plasser i kollektiv	10	2
E	3 leiligheter	6	
F	7 leiligheter 5 plasser i kollektiv	28	2
Totalt		65	

Per oktober 2011 har det totalt vært 65 unge som har fått tildelt plass i bo- og støttetilbudene, hvorav 62 har vært kvinner. Det har bodd 5 barn og 3 par i botilbudet. Totalt 72 personer har vært omfattet av tilbudet når barn og partnere inkluderes. Av de 65 unge har 7 personer trukket seg før innflytting. 23 personer bodde per 12.oktober i bo- og støttetilbudene, mens 40 personer har flyttet ut. Gjennomsnittsalderen på de unge som kommer til botilbudene er 19 ½ år.

Tilbudene beskriver en relativt tett oppfølging med tilstedeværende personell fra én dag i uken til hver dag. Samtlige botilbud har samarbeid med politi og NAV. Fem av de seks kommunene har også lyktes i å få til et samarbeid med familievernkontoret. Videre varierer det hvorvidt og i hvor stor grad bo- og støttetilbudene samarbeider med andre offentlige tjenester eller frivillige organisasjoner.

3.3 Hvem kommer til bo- og støttetilbudene?

De unge som kommer til bo- og støttetilbudet har behov for et sikkert sted å bo, sammen med ulik grad av støtte rundt seg i form av praktisk tilrettelegging, individuell oppfølging og psykisk støtte for å etter hvert bli i stand til å klare seg selv. Kriteriene som Kompetanseteamet legger til grunn for å få bo- og støttetilbud gjengis i boksen under.

- 1. Personens alder**
 - a. Må være over 18 år
- 2. Behovet for skjermet botilbud i forhold til æresrelatert vold relatert til:**
 - a. gjennomført tvangsekteskap
 - b. frykt for tvangsekteskap
 - c. frykt for etterlatt i utland (tvangsutsendelse)
- 3. Personens muligheter for å kunne ha nytte av botilbudet:**
 - a. egnethet i forhold til å kunne bo alene
 - b. oppfølgingsbehov
 - c. viljen til å akseptere nødvendige regler som
 - i. å ikke avsløre hvor boligen ligger
 - ii. begrensninger i forhold til å ha kjærester, venner osv boende
 - d. begrenset botid (seks mnd)
- 4. Vurdering av trusselbildet/sikkerhetssituasjon i forhold til:**
 - a. Situasjonsbilde der personen kommer fra
 - b. Sikkerhet der boligen ligger
 - i. personens sikkerhetssituasjon
 - ii. boligens beliggenhet
 - iii. befolknings sammensetning i området
- 5. Personen må oppholde seg lovlig i Norge**

Informanter som er ansatt i botilbudene og deres samarbeidspartnere understreker at det er stort sprik med tanke på kjennetegn ved de som kommer til botilbudet, og at det er vanskelig å sammenfatte klare fellesnevner. Datamaterialet sett som helhet viser samtidig at noen kjennetegn trekkes fram av de fleste informanter, men at det også fremkommer enkelte variasjoner. Under følger en oversikt over det vi har funnet av vesentlige fellestrekk og variasjoner blant ungdom bosatt i bo- og støttetilbudene i vårt materiale.

Fellestrekk som kjennetegner de fleste som kommer til bo- og støttetilbudene:

- De har opplevde traumatiske hendelser knyttet til æresrelatert vold, streng kontroll, ofte over lang tid
- De har brutt med familie og nettverk, og lever med frykt og angst
- De har lite erfaring med å bo for seg selv og ta egne valg
- De har lite erfaring med å finne fram i det offentlige hjelpeapparatet

Fellestrekkene hos de unge som kommer til tilbudet resulterer blant annet i behov for beskyttelse, trygghet og sikkerhet, helsefaglig/psykisk oppfølging og dekking av psykososiale behov, samt koordinering av ulike offentlige tjenester. Disse behovene samsvarer med behovene vi har systematisert i vår analysetabell 1-1 (*Behov hos målgruppen*).

Variasjoner og forskjeller blant de som kommer til bo- og støttetilbudene:

- Botid i Norge varierer fra at beboer har vokst opp i Norge til å være relativt nyankommet
- Alle beboere framstår som slitne etter det de har vært igjennom, men det kommer ikke til uttrykk på samme måte hos alle. Noen er fulle av pågangsmot og er utålmodige for å etablere seg på nytt, andre er nedbrutte og innesluttet
- Noen har fått bearbeidet sine traumatiske opplevelser i noen grad gjennom for eksempel opphold i krisesenter, andre befinner seg i akutt krise
- Beboere viser ulike behov for realitetsorientering knyttet til det å bo for seg selv
- Ulik og varierende oppfølgingsbehov både når det gjelder praktisk og terapeutisk oppfølging

Variasjonene tilsier at bo- og støttetilbudene må ha stor grad av fleksibilitet og være i stand til å legge opp et individuelt løp rundt den enkelte beboer. De ulike støttetilbudene er også ment å

treffe unge med ulike behov knyttet til grad av selvstendighet og mengde oppfølging. Bokollektivene er ment å ta i mot unge med et større oppfølgingsbehov enn de enkeltstående leilighetene, som på sin side krever mer selvstendighet fra beboerne.

4. ETABLERING OG DRIFT AV TILBUDET

Bo- og støttetilbud for ungdom utsatt for tvangsekteskap består av en skjermet bolig, miljøterapeutisk og praktisk oppfølging i boligen, virkemidler for å øke ungdommenes trygghet og sikkerhet, samt tilrettelegging og bistand til å benytte det ordinære, offentlige tjenesteapparatet. I dette kapitlet foretas en gjennomgang av forhold som tilligger organisering av oppfølging og samarbeid med eksterne samarbeidspartnere, forankring og kompetanse, ressursutnyttelse og samarbeid mellom de ulike botilbudene.

4.1 Etablering av botilbudene

Det er per i dag seks kommuner som har et bo- og støttetilbud. Disse ble innlemmet i det nasjonale tilbudet i perioden 2008 til 2010. Tilbudet som har vært i drift i kortest tid ble etablert våren 2010, men dette tilbudet har likevel hatt nesten ti beboere. Et av tilbudene, i drift fra 2008 og med bare en plass, har bare hatt tre plasseringer per november 2011.

Fire av kommunene som i dag har leilighetsprosjekter, har hatt kommunale kriseboliger for personer utsatt for tvangsekteskap tidligere. Det var da organisert slik at kommunen hadde ansvar for tilbudet, mens det var Røde Kors eller Selvhjelp for Innvandrere (SEIF) som disponerte boligene og stod for oppfølging og bistand til beboerne. Et av bokollektivene som inngår i det nasjonale tilbudet, eid og driftet av et krisesenter, har også vært i drift i flere perioder før det ble innlemmet i det nasjonale tilbudet. De to øvrige kommunene, som i dag har etablert bokollektiv, har ikke hatt noen form for kriseboliger til målgruppen forut for dagens tilbud. I begge disse kommunene har hjelpeapparatet imidlertid jobbet mot målgruppen, og dette må ses som noe av begrunnelsen for at de ble forespurt om å etablere botilbud.

I tre av kommunene der SEIF tidligere disponerte kriseboligene ønsket kommunene i utgangspunktet et videre samarbeid. Det ble likevel inngått samarbeidsavtale i kun to av kommunene. Slik det fremgår i evalueringen har SEIF tilbudt råd, veiledning og nettverksarbeid til noen av beboerne i disse kommunene. I den tredje kommunen ble det besluttet å ikke inngå noe formelt samarbeid fordi det i etableringsfasen oppstod uenigheter i hvordan boliger og oppfølging av målgruppen skal drives.

4.2 Utforming av botilbudene

Botilbudene skal ikke være døgnbemannede tilbud. Likevel kreves det fleksibilitet i organisering av tilbudet på grunn av beboernes skiftende og til dels store behov for oppfølging. Botilbudene er differensierte i forhold til hvor mye og hvor tett oppfølging som gis. Bokollektivene er gitt mer ressurser for å kunne gi mer oppfølging enn leilighetsprosjektene. Felles bolig gir også mulighet for mer kontakt mellom beboerne. I leilighetsprosjektene er det lagt opp til mer begrenset oppfølging, og enkeltstående boliger tilrettelegger i mindre grad for fellesskap mellom beboere. Leilighetene er således tiltenkt beboere som i større grad er selvstendige og har mindre behov for oppfølging. Samtidig vil også disse beboerne ha behov både for praktisk og miljøterapeutisk oppfølging, og mange vil også ha psykiske problemer som følge av trusler, vold og ekstrem kontroll. Derfor er det i alle prosjektene behov for en viss fleksibilitet i forhold til når og hvor mye oppfølging som gis. Dette skal vi se nærmere på i følgende avsnitt.

4.2.1 Organisering av oppfølgingen

Informanter i alle prosjekter påpeker at beboerne har svært varierte og individuelle behov, og at det er nødvendig å kunne følge dem opp både på dag og kveldstid. Bokollektivene har mulighet til å gi tettere oppfølging enn leilighetsprosjektene, og dermed også å møte beboerne hyppigere. I to av kollektivene møter beboerne miljøterapeut i boligen daglig, mens i det tredje kollektivet er miljøterapeut innom boligen minst fire dager i uken. Alle kollektivene skifter på å ha bemanning på dag og kveld, men et av kollektivene har ikke bemanning i helgene.

Leilighetsprosjektene omtales som "lettere" tilbud for personer som har mindre behov for oppfølging. I flere av leilighetsprosjektene har miljøterapeutene i utgangspunktet ordinær kontortid, mens noen har kontortid som går litt utover dette. Ingen av leilighetsprosjektene er organisert med turnus. Alle prosjektene har likevel lagt opp til mer fleksible ordninger for å imøtekomme at beboerne har varierende behov for type og mengde oppfølging, og at behovet for

kontakt ikke nødvendigvis er størst "i kontortiden". Beboerne i alle leilighetsprosjekter har anledning til å ringe miljøterapeut utover kontortid, til hhv kl 18, 20 eller 22¹⁹. Miljøterapeutene er også opptatt av å ta hyppigere kontakt i perioder der de vurderer at beboerne har behov for det. Dette kan for eksempel være i innflyttingsfasen, knyttet til at beboeren er involvert i en rettssak, som følge av dårlig psykisk helse, eller i overgang til ny skole eller andre endringer i det faste mønsteret. Her kan det påpekes at personer som har opplevd kriser eller traumatiske opplevelser ofte får økt symptomtrykk etter at situasjonen er stabilisert, og at dette må regnes som en normal del menneskers reaksjonsmønster i forbindelse med kriser. Det er derfor ikke bare i innflyttingsperioden at det kan være behov for ekstra nærvær og kontakt med ansatte i boligen.

Ansatte i botilbud som tilbyr selvstendige leiligheter melder om at flere av beboerne de har tatt i mot har hatt behov for betydelig mer oppfølging enn det som først har blitt forespeilet, og som det er mulig å gi gjennom disse tilbudene.

Eksempel

Et av botilbudene benytter en kommunal oppfølgingstjeneste der de ansatte jobber turnus og således er tilgjengelig både på kveld og i helg. For å ivareta sikkerheten til beboerne er det imidlertid kun to ansatte som er tilknyttet botilbudet, og oppfølgingen må primært foregå når disse er på jobb. Prosjektleder vurderer at de har behov for å kunne belegge en større del av uken med denne oppfølgingsressursen, og de vil i tiden som kommer få flere kontaktpersoner og et tettere samarbeid med oppfølgingstjenesten.

4.2.2 Beredskap i krisesituasjoner

Utover den ordinære bemanningen er det nødvendig med en form for beredskap i tilfeller der beboerens sikkerhet er truet, eller der han eller hun får akutte psykiske problemer. Botilbudene har organisert sin beredskap forskjellig, og det varierer om det er de ansatte selv som står for beredskapen eller om de har knyttet til seg andre samarbeidspartnere. Flere er også fleksible ved å være tilgjengelig på telefon utover den avtalte tiden.

To av bokollektivene og to av leilighetsprosjektene har opprettet avtaler med kommunens krisesenter om å kunne benytte krisesenterets tilbud ved krisesituasjoner. En av disse kommunene har også en ordning der alle unge som kommer til botilbudet blir introdusert for en fast kontakt ved krisesenteret slik at de skal kunne møte et kjent fjes der dersom det skulle bli behov for kontakt. Mange av de som kommer til bo- og støttetilbudene kommer fra kortere eller lengre opphold på krisesenter og kjenner dermed til krisesentrenes rammer. Å samarbeide med krisesentre når det gjelder beredskap oppleves derfor som nærliggende for flere av botilbudene. I ett prosjekt er ordningen slik at ansatte fra krisesenter kan tilkalles ved behov, i to andre prosjekt er det slik at ungdommene kan komme til krisesenteret i nødssituasjoner. Krisesentrenes ansatte har også erfaring med denne gruppen voldsutsatte, og kjenner til viktigheten av å holde identiteten deres anonym. Funn viser at beboerne sjelden blir nødt til å benytte krisesenteret, men at i de tilfellene der det har blitt gjort, har det fungert godt.

Bokollektivet som ikke har samarbeid med et krisesenter har beredskap knyttet til et bokollektiv for psykiatriske pasienter som ligger i samme resultatenhet som botilbudet. I et av de to øvrige leilighetsprosjektene er beredskapen knyttet til at botilbudet samarbeider med en kommunal oppfølgingstjeneste, hvorav et av teamene er døgnbemannet. Det er ikke dette teamet som primært følger opp beboerne, men det er likevel mulighet for å benytte dem som beredskap. I det siste leilighetsprosjektet er tilgjengelighet på telefon også utover ordinær arbeidstid en del av prosjektleders stillingsbeskrivelse, selv om de prøver å få beboerne til å ringe innen et avtalt klokkeslett dersom de har behov for det. Det understrekes fra avdelingsleder at selv om prosjektleder ofte er tilgjengelig også utover dette må hun vurdere i hvert enkelt tilfelle om hun må besvare henvendelsen eller om hun kan ta kontakt neste dag.

¹⁹ I dette prosjektet er det en kommunal oppfølgingstjeneste som gjør at tilbudet varer til kl 22.

4.2.3 Oppsummering

Informanter i alle prosjekter erfarer at beboerne har varierende og til dels store behov for oppfølging, og at fleksibilitet i type og mengde oppfølging er nødvendig. Oppsummert viser evalueringen at alle prosjektene har lagt til rette for å kunne følge opp beboerne utover ordinær arbeidstid, men det brukes litt ulike ordninger. Bokollektivene benytter turnus og har beredskap knyttet til krisesenter eller botilbud for psykiatriske pasienter. De ansatte i leilighetsprosjektene arbeider stort sett ordinær kontortid. For å sikre fleksibilitet i oppfølgingen er det eksempler på å dra inn en annen kommunal oppfølgingstjeneste eller endre litt på kontortidene. I de fleste tilbudene er også prosjektleder eller miljøterapeut tilgjengelig på telefon i perioder der de vet at beboerne har særskilte behov, men ellers er det litt varierende beredskapsordninger ut over dette.

4.3 Samarbeid

I de aller fleste prosjektene er det få ansatte som driver oppfølging av beboerne, og det er gjennomgående bruk av primærkontakt. I de fleste prosjektene har beboerne likevel kontakt med flere ansatte, men disse jobber sjelden på samme tidspunkter. Dette fordrer samarbeid og systemer for nødvendig informasjonsflyt. I to prosjekter er det dessuten flere enheter involvert i oppfølging av beboerne, og dette krever ytterligere koordinering og samarbeid.

Videre har botilbudene samarbeid med eksterne parter. Det er noen variasjoner i hvilke eksterne enheter det samarbeides med. I evalueringen har vi fokusert på de mest sentrale, som er:

- Politi
- NAV
- Familievernkontor

De aller fleste botilbudene har inngått et formalisert samarbeid med disse instansene, med en eller noen få faste kontaktpersoner. Enkelte prosjekt har imidlertid ikke lyktes med å få til et fast samarbeid med alle instanser, og det varierer hvorvidt de som har samarbeid har en formell samarbeidsavtale.

I dette avsnittet vil vi først kort omtale det interne samarbeidet i prosjektene, og deretter presentere hvordan botilbudene samarbeider med de politi, NAV og familievernkontor for å gi et best mulig tilbud til beboerne.

4.3.1 Internt samarbeid og kommunikasjonsflyt

Som nevnt over er det med flere ansatte nødvendig med noe beboerspesifikk informasjonsdeling mellom de ansatte. I noen tilfeller er det også nødvendig å dele informasjon med de som er i direkte kontakt med beboerne i eksterne tjenester, så som kontaktperson hos politi, veileder hos NAV, og terapeut hos familievernkontor. Samtidig bør informasjonsflyten begrenses, både på grunn av taushetsplikt og av sikkerhetsmessige hensyn. Det vårt inntrykk at det er høy bevissthet rundt disse aspektene i prosjektene, og at de ansatte ikke skal vite mer om den enkelte beboer enn de trenger for å gjøre jobben sin.

I bokollektivene har de ansatte møter hver eller annenhver uke der de går gjennom det som er nødvendig å informere om i den enkelte sak. Dette later til å fungere godt. I to av leilighetsprosjektene er det bare en ansatt som følger opp en enkelt beboer, og det er følgelig mindre behov for informasjonsdeling.

I de to øvrige leilighetsprosjektene er oppfølging av den enkelte beboer delt mellom to enheter, og disse presenteres i eksempelboksene under.

Eksempel

Kommunen har et leilighetsprosjekt hvor det benyttes en kommunal oppfølgingstjeneste. Her har det til nå stort sett vært kontakt om beboerne mellom prosjektet og oppfølgingstjenesten på telefon og e-post. Informantene mener samarbeidet stort sett fungerer godt, men ser et klart behov for mer kontakt og informasjonsdeling i enkeltsaker. Prosjektet er derfor i ferd med å opprette flere møtepunkter. De to enhetene har til nå heller ikke benyttet det samme rapporteringssystemet, for mens prosjektet har benyttet en egen logg benytter oppfølgingstjenesten et elektronisk pasientjournalssystem. Fra desember 2011 vil begge enheter ha tilgang til dette systemet.

Eksempel

Kommunen har to ulike botilbud; både ett bokollektiv og flere enkeltstående leiligheter. Bokollektivet og leilighetene er ivaretatt av to forskjellige aktører, en kommunal enhet og et kriesenter. Det avholdes samarbeidsmøter mellom de to aktørene annenhver uke, og de har utarbeidet en arbeidsfordeling mellom de to enhetene med primær- og sekundærkontakter for hver beboer. I utgangspunktet har det vært et håp om at denne organiseringen skulle utløse merverdi i form av gjensidig nytte og utfyllende kompetanse, men det fremgår fra intervjuene med informantene tilknyttet dette tilbudet at dette ikke har lyktes. Hovedgrunnen til dette ser ut til å være at de to partene kjennetegnes av en svært ulik tilnærming til hvordan en skal følge opp beboerne. Der den ene parten har en klarere miljøterapeutisk forståelse av hvordan beboerne skal følges opp – altså en sterk vektlegging av at det er et bo- og støttetilbud, har den andre parten en tilnærming som i større grad legger vekt på praktisk oppfølging ift bolig. Mangelen på felles forståelse av hvordan oppgavene skal løses har ført til en viss mistillit partene imellom, og selv om det per i dag er en relativt fungerende arbeidsfordeling beskriver partene at svært mye energi har gått med til å få til et samarbeid som likevel ikke har fungert.

Oppsummert viser evalueringen at det hovedsakelig er når flere enheter involveres at samarbeid og informasjonsflyt blir en utfordring. Blant botilbudene er det både eksempler på at utfordringene skyldes mangel på samarbeidsmøter og felles systemer for rapportering, men også at enhetene kan ha ulike faglige ståsteder og rammebetingelser i forhold til arbeidsmetoder i oppfølgingsarbeidet.

4.3.2 Eksternt samarbeid

Som nevnt over har botilbudene i litt varierende grad lykkes med å inngå samarbeid med eksterne parter. Nesten alle prosjektene har opprettet referansegruppe der eksterne samarbeidsparter og veiledningsinstanser som RVTS deltar, med formål å bli kjent med hverandres tilbud og hvordan de kan dra nytte av hverandre. I følgende avsnitt vil vi gå nærmere inn på hvilket samarbeid botilbudene har med politi, NAV og familievernkontor.

4.3.2.1 Samarbeid med politi

Alle botilbudene samarbeider tett med sitt politidistrikt. Samarbeidet består hovedsakelig av sikkerhetsklarering av bolig, individuell trusselvurdering og iverksettelse av sikkerhetstiltak rundt den enkelte beboer. Trusselvurderingen baseres på opplysninger oversendt fra Kompetanseteamet og individuell vurdering ved ankomst.

I alle prosjektene vurderes samarbeidet mellom botilbud og politi som godt av begge parter, og de møtes gjennom referansegruppe og i individuelle samtaler mellom politi og beboer. Det fremkommer imidlertid noen variasjoner i hvorvidt en har en formell samarbeidsavtale, hvem som er kontaktperson, hvilket nivå samarbeidet er forankret på i politidistriktet, og hvor robust samarbeidet fremstår. Her fremstilles to eksempler for å vise variasjonen i samarbeid mellom botilbud og politidistrikt.

Eksempel

I dette politidistriktet er samarbeidet forankret hos politimester, og vedkommende deltar på overordnede samarbeidsmøter med kommunen. Tidligere deltok familievoldskoordinator mer i samarbeidet, men politiets arbeid med botilbudet er nå tettere knyttet til politistasjonens plan- og beredskapsarbeid. Botilbudets kontaktperson er leder for dette arbeidet. Politidistriktet er nå i ferd med å opprette en stilling som skal jobbe spesifikt med trusselvurderinger, både mot egne ansatte, mot vitner i ulike typer straffesaker (ikke nødvendigvis knyttet til æresrelatert vold), og mot krisesentre og botilbudet. Det fremgår av casestudien at det er høy bevissthet rundt sikkerhetstiltakene rundt botilbudet, og at det jobbes systematisk med saker relatert til tvangsekteskap.

Politiet gjennomførte sikkerhetsvurdering av boligene som anmodet av kommunen ved etablering, til tross for at boligene også tidligere ble brukt som kriseboliger. Det fremgår av dokumentasjonen at sikkerhetsvurderingen er gjort ut ifra Sikringshåndboka, og at denne er grundig.

Følgende momenter er vurdert når det gjelder beliggenhet:

- Områdets beskaffenhet
- Tomtas beskaffenhet og beliggenhet
- Alternativ transportrute
- Naboområder
- Avstand til reaksjonsapparatet
- Rømningsveier for gjerningspersoner

Ved boligen er følgende momenter vurdert:

- Dører og vinduer
- Innsyn
- Garasje og heis
- Rømningsveier/- steder
- Behov for alarmanlegg og TV-overvåkning
- Periferisikring (belysning og skjerming av terrasse eller lignende)

Politiet vurderer også at ofte skifte av bolig vil være et godt sikringstiltak, for å redusere sjansen for at omverdenen blir kjent med at boligen er en krisebolig. Videre er det særskilte sikkerhetstiltak rundt bruk av voldsalarm, ved at opplysninger om beboeren oppbevares i en forseglet konvolutt som kun åpnes dersom alarmen utløses. Det nevnes også at det i noen saker er mye kontakt mellom botilbudet og politiet, både i forhold til vitnebeskyttelse ved eventuelle rettssaker, eller i forhold til beredskap som gjelder psykisk helsevern.

Eksempel

I dette politidistriktet er kontakten mellom botilbudet og politiet forankret hos familievoldskoordinator. I dette botilbudet ble boligene sikkerhetsklarert da SEIF disponerte boligene, og det ble ikke foretatt noen ny trusselvurdering da botilbudet ble etablert som et kommunalt tilbud. Det fremgår at kontakten mellom politi og botilbud begrenser seg til en samtale med beboer ved ankomst der det i samråd med beboer avgjøres om vedkommende ønsker og bør ha voldsalarm, når det skal søkes om fortrolig adresse (kode 6 eller 7), og deltakelse i prosjektets referansegruppe. I følge informanten hos politiet er det lite kontakt med beboer utover den innledende samtalen, fordi en del beboere er redde for å gi opplysninger som gjør at politiet starter etterforskning av deres sak.

Det er ingen andre i politidistriktet som er involvert i samarbeidet. Det fremgår at dette oppleves utfordrende for kontaktpersonen selv, som henvender seg til kollegaer som samarbeider med botilbud i andre politidistrikt ved behov. Flere informanter peker på at samarbeidet stopper opp når kontaktpersonen i politiet er syk eller på ferie. Dette er kritisk i forbindelse med søknad om fortrolig adresse, siden beboeren er avhengig av å få innvilget dette før hun kan benytte seg av andre tjenestetilbud som fastlege og søke om skoleplass. Konsekvensen er at den ordinære ventetiden på inntil 8 uker forlenges ytterligere.

Kommunene har noe varierende rutiner hva angår hvem i politiet som har tilgang på opplysninger om ungdommenes trusselbilde, og hvilke prosedyrer en har dersom voldsalarm eller boligalarm skulle bli utløst. Enkelte av kommunene holder informasjon knyttet til voldsalarmen utenfor det vanlige registeret over personer med voldsalarm, slik at bare ytterst få skal ha tilgang til boligadresse og andre sensitive opplysninger om vedkommendes trusselbilde. Andre kommuner har valgt å la voldsalarmen stå oppført i registeret sammen med andre med voldsalarm i politidistriktet. Et par av kommunene har, på samme måte som for voldsalarmen, gradert informasjonen knyttet til boligalarm, slik at bare ytterst få skal kunne få kjennskap til boligens funksjon som botilbud for denne målgruppen. Politiet holder ellers meget sjelden informasjon unna andre kollegaer, noe som understreker alvorligheten i disse sakene.

Oppsummert viser evalueringen at selv om det er samarbeid med politiet i alle botilbudene, er det variasjoner i hvilken rolle politiet spiller, og hvordan samarbeidet prioriteres hos politiet.

4.3.2.2 Samarbeid med NAV

En sentral målsetting for bo- og støttetilbudet er å bistå beboerne i å kunne leve et selvstendig liv, herunder å forsørge seg selv. NAV forvalter både sosiale støtteordninger som beboerne er avhengige av mens de bor i botilbudet, og arbeidsmarkedstiltak som vil være aktuelle for de av beboerne som ikke er i utdanning. NAV er således en relevant samarbeidspart for botilbudene for å sikre livsopphold og bostøtte for beboerne for den tiden de er i botilbudet, samt for å sikre at beboeren er i stand til å forsørge seg selv etter utflytting.

Et av botilbudene er forankret i NAV, og prosjektmedarbeideren saksbehandler dermed også sakene selv. Evalueringen viser at også fire av de seks øvrige prosjekter har inngått et tett samarbeid med NAV. Flere av kommunene er så store at de har flere NAV-kontor, og dersom boligene ligger spredt vil de sogne til ulike NAV-kontor. I fem av de seks kommunene har prosjektet imidlertid fått opprettet samarbeid med ett NAV-kontor, uavhengig av om boligene sogner til dette NAV-kontoret eller ikke. Det er ellers vanlig at veiledere i NAV fordeler sakene mellom seg etter brukernes fødselsdato. De fem prosjektene har likevel inngått et samarbeid der en veileder tar seg av alle beboernes saker. Dette har både sikkerhetsmessige og forvaltningsmessige fordeler. For det første er det færre personer som har tilgang til personsensitive opplysninger, og risikoen for at uvedkommende får kjennskap til beboernes identitet og sårbare situasjon reduseres. For det andre er det vårt inntrykk at veileders kjennskap til prosjektet og til målgruppen gjør at de er noe mer fleksible i forhold til saksbehandling og hva som innvilges. Dette kan dreie seg om at en lempet på kravene til dokumentasjon for å få innvilget stønader, fordi en del beboere mangler dokumentasjon som

følge av at de er på flukt fra familien sin. Flere av informantene fra NAV fortalte også at gir beboerne busskort, engangsbeløp til kjøp av nødvendig skoleutstyr, eller en litt høyere sosialsats fordi de som følge av å være på flukt står på bar bakke både når det gjelder klær og utstyr til boligen sin. Flere av NAV-kontorene benytter såkalte kronekort eller ladekort til beboerne. Kortene ser ut som, og fungerer, som et vanlig bankkort, men kan ikke spores av banker eller butikker når de brukes. Det er NAV som fyller på kortene med begrensede beløp.

Når det gjelder NAVs virkemidler som gjelder kvalifisering og arbeid, må som oftest andre veiledere i NAV involveres. Dette kan potensielt være utfordrende dersom den kommunale og den statlige delen i NAV ikke er integrert, fordi veilederne forholder seg til ulike ledere. Dette var tilfellet i minst en av kommunene, men en har likevel fått til et samarbeid med en veileder hos NAV Arbeid på grunn av veilederens velvilje og kontorenes samlokalisering.

Eksempel

I kommunen som både har botilbud og leilighetsprosjekt, disponeres leiligheter som er spredt i kommunen og som sogner til ulike NAV-kontor. Botilbudet har ikke avtale om at ett NAV-kontor behandler alle sakene, og har følgelig flere veiledere å forholde seg til. Informantene i botilbudet beskriver samarbeidet med NAV som vanskelig, og viser til at situasjonen medfører at beboere ikke gis lik behandling fra bydel til bydel. Et moment som trekkes fram som særlig problematisk er at noen NAV-kontor sidestiller beboerne med unge som flytter hjemmefra under videregående, noe som har medført at flere har måttet ta opp studielån. I prosjektets mandat skal det være lagt inn at husleie skal dekkes, men når dette ikke er mulig i praksis, gis beboerne en forverret økonomisk situasjon som vanskeliggjør videre normalisering av den enkeltes liv. En informant fra et av NAV-kontorene som har saksbehandlet flere av sakene til beboere i botilbudet, påpeker at det er hensiktsmessig og naturlig å behandle disse sakene på lik linje med andre saker, gitt at det er et mål at beboerne skal selvstendigjøres og bli vant til å navigere i de offentlige systemene. Informanten viser til at de har vært fleksible i enkeltsaker der dette har vært nødvendig, men at de ikke kan særbehandle hele målgruppen fordi kapasiteten blant NAVs veiledere er begrenset.

Oppsummert viser evalueringen at de fleste botilbudene har lyktes med å opprette et hensiktsmessig samarbeid med NAV som trolig bidrar til at beboernes sikkerhet ivaretas, at beboerne får et tilpasset tilbud, og at botilbudene bruker mindre ressurser på å følge opp den enkeltes saksbehandling enn de ellers ville ha gjort. Eksempelet fra kommunen der en ikke har fått til et like tett samarbeid med NAV illustrerer at slik særbehandling ikke er selvfølgelig.

4.3.2.3 Samarbeid med familievernkontor

Handlingsplanen mot tvangsekteskap for 2008-2011 omfatter to tiltak om at familievernet skal bidra med rådgivning i tvangsekteskapsaker²⁰. Det har vært et mål at familievernet skal inngå i støttetilbudet knyttet til boligene, noe som impliserer en forventning om samarbeid med de lokale familievernkontorene. Familievernet har bl.a. på denne bakgrunnen gjennomgått en omfattende kompetanseheving om arbeid i saker med tvangsekteskap/ æresrelatert vold. Hensikten fra direktoratets side har vært å se de ulike tiltakene i handlingsplanen i sammenheng, noe som også kan gi synergieffekt: Støttetilbudet til beboerne styrkes ved at familievernet inngår, og tjenesten får tilgang til saker som bidrar til oppøving av sin kompetanse, noe som bidrar til større helhet i tilbudet til unge utsatt for tvangsekteskap.

Fire av prosjektene har et tett samarbeid med familievernkontor. Samarbeidet omfatter både at alle beboerne får tilbud om samtale ved familievernkontoret, og at det benyttes som veiledningsinstans for de ansatte i prosjektet. Et av prosjektene har ikke noen formell samarbeidsavtale med familievernkontoret, men begge parter opplever at samarbeidet er godt og de ansatte i botilbudet opplever at beboerne blir høyt prioritert.

²⁰ Tiltak 14 og 30 i handlingsplan mot tvangsekteskap 2008-2011, tiltak 14 i Handlingsplaner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2012).

I de tre øvrige prosjektene får enkeltbeboere tilbud om samtaler med familievernkontoret, men det er begrenset kontakt mellom botilbudet og familievernkontoret utover dette. I en kommune var det tidligere tett kontakt som følge av et midlertidig prosjekt, men etter at prosjektet ble avsluttet var det ikke lenger tilstrekkelig med ressurser til å gi et tilbud til alle beboerne. Informanten fra familievernkontoret mener at mange får tilstrekkelig god oppfølging i prosjektet, mens de beboerne som har store behov får tilbud hos dem. I forbindelse med disse sakene er det noe veiledning av botilbudets ansatte. I en annen kommune der det ikke er samarbeid mellom prosjektet og familievernkontoret har prosjektleder både sendt en formell henvendelse med forespørsel om å møtes for å diskutere et samarbeid, og fulgt opp denne henvendelsen på telefon. Prosjektet har ikke lyktes i å opprette noe samarbeid per oktober 2011. De har likevel henvist en beboer til familievernkontoret, og beboeren fikk etter en tid tilbud om samtaler.

Oppsummert viser evalueringen at halvparten av botilbudene har fått til et samarbeid med familievernkontor som omfatter at samtlige beboere får tilbud om samtaler, og at de ansatte får veiledning. De øvrige prosjektene har også mulighet til å henvise beboere til sitt familievernkontor, men det er ikke noe tett samarbeid utover dette. Disse tre prosjektene har imidlertid andre veiledningsordninger for de ansatte gjennom et krisesenter eller RVTs.

4.4 Kompetanse og forankring

Ett av temaene i evalueringen har vært hvilken kompetanse som anses som nødvendig å ha tilknyttet botilbudet, og hvordan kommunene har skaffet denne kompetansen. I dette avsnittet presenteres funnene om kompetanse med funn om hvilke enhet botilbudet er forankret i, fordi forankringen sier noe om hvilken kompetanse de ansatte har tilgjengelig utover at de ansatte selv besitter den.

På spørsmål om hvilke kompetanser som er nødvendig å ha for å jobbe med målgruppen, trekker informantene frem:

- Sosialfaglig kompetanse
- Kompetanse på psykisk helse
- Kompetanse på æresrelatert vold/ vold i nære relasjoner
- Flerkulturell kompetanse

I flere prosjekter er det et krav at de ansatte har minst treårig høgskoleutdannelse, og flere understreker at de ansatte ikke bør være nyutdannede, men ha noen års erfaring med å jobbe med oppfølging. Informantene knyttet til prosjektet har også bred erfaring. I tabell 4-1 illustreres hvilken formell kompetanse de ansatte som er direkte knyttet til prosjektet besitter, det vil si prosjektleder og ansatte som driver oppfølging. Vi har her ikke inkludert erfaringsbasert kompetanse, da dette vanskelig lar seg sammenlikne på tvers av prosjekter.

Tabell 4-1: Kompetanse blant ansatte i botilbudene

	A	B	C	D	E	F
Sosialfaglig kompetanse	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Helsefaglig kompetanse	(✓)*	✓		✓	✓	(✓)*
Kompetanse på psykisk helse		✓				(✓)*
Flerkulturell kompetanse			✓		(✓)*	✓
Pedagogisk kompetanse	(✓)**	✓				

* Kompetansen finnes i samme resultatenheter, men ikke knyttet direkte til botilbudet.

** Kompetansen finnes hos kommunal oppfølgingstjeneste som også driver oppfølging av beboerne

Tabellen illustrerer at samtlige prosjekter besitter sosialfaglig kompetanse, og at de fleste har helsefaglig kompetanse tilgjengelig i enheten de tilhører. Det er likevel bare et av prosjektene som har ansatte som har kompetanse på psykisk helse, mens et annet prosjekt har tilgang på dette gjennom sin enhet.

I fire av prosjektene får de ansatte veiledning av familievernkontor og/ eller RVTS, mens et femte prosjekt er i ferd med å etablere dette. To av disse prosjektene har avtale om månedlige veiledninger, mens de to øvrige får veiledning ved behov. Mange av informantene trekker likevel frem at de savner nettopp mer kompetanse på psykisk helse og miljøterapeutisk arbeid med voldsutsatte, og da særlig i form av æresrelatert vold. Når det gjelder flerkulturell kompetanse finnes dette blant de ansatte i noen prosjekter, og det er vårt inntrykk at mange ansatte har erfaring med å jobbe med personer med innvandrers-/minoritetsbakgrunn.

Seks av de syv prosjektene har overordnet forankring i en enhet i kommunens helse- og sosialtjeneste eller tilsvarende, mens den siste er underlagt skole og utdanning. Ser vi nærmere på hvilke (resultat)enheter prosjektet er forankret i, er det likevel sentrale forskjeller i enhetenes kjernevirksomhet:

- Kommunal oppfølgingstjeneste for sårbare grupper
- Kommunal booppfølgingstjeneste (for ungdom) og krisesenter drevet av ideell stiftelse
- NAV
- Helsetjeneste (tilknyttet botilbud for psykiatriske pasienter)
- Enhet som driver bosetting og kvalifisering av innvandrere
- Enhet som fatter vedtak etter helse- og sosiallover (ansvar for bosetting og kvalifisering av innvandrere er også lag til denne enheten)

Kjernevirksomheten i disse enhetene spenner fra oppfølging og opplæring til forvaltning. Enhetene har derfor ulik erfaring med og tilnærming til brukerne, og at enhetens kompetanse og støttefunksjoner i ulik grad vil være relevant for de som er ansatt i tilbudet.

Eksempel

Et av prosjektene lå tidligere tilknyttet plan- og økonomiavdelingen, og rapporterte direkte til rådmannen. I 2010 ble prosjektet flyttet til enheten som driver bosetting og kvalifisering av innvandrere, og denne enheten ligger under direktør for skole og utdanning. De ansatte i dette prosjektet er lite tilfredse med denne organisatoriske forankringen. De opplever de at prosjektet ligger på siden av enhetens kjernevirksomhet og at det derfor er lite engasjement og interesse for prosjektet. De har begrenset utbytte av den kompetansen andre medarbeidere i enheten besitter. Mangelen på relevant fagmiljø resulterer igjen i at deres kapasitet og kompetanse i liten grad kan utnyttes i enhetens øvrige arbeid i perioder der det er lavt belegg og lite å gjøre i botilbudet.

I eksempelet over er det tydelig at botilbudet kunne ha nytte av å gå en ny runde for å vurdere hvilken enhet prosjektet kan forankres i for å bedre dra nytte av hverandres kompetanse og kapasitet. Utnyttelse av kapasitet og kompetanse kommer vi tilbake til i avsnitt 4.5.

Oppsummert viser funnene i evalueringen at de fleste ansatte i botilbudene besitter sosialfaglig kompetanse, og at mange opplever at de har behov for mer kompetanse på psykisk helse. De fleste prosjektene har veiledningsordninger med RVTS eller familiekontor, og vurderer dette som svært nyttig.

4.5 Ressursbruk i botilbudene

Oppdraget kommunene er gitt av Bufdir er å opprette et bo- og støttetilbud som imøtekommer beboernes behov for sikkerhet, praktisk og miljøterapeutisk oppfølging, og bistand til å navigere i de offentlige tjenestene. Kommunene har fått tilskudd fra Bufdir til prosjektledelse, oppfølging av beboerne og koordinering av ytterligere tjenester rundt den enkelte beboer. I dette avsnittet skal vi først se på hvordan oppfølgingen er organisert for å imøtekomme beboernes behov, og deretter hvordan botilbudene samarbeider med andre offentlige og ideelle organisasjoner for å sikre et best mulig tilbud.

Det nasjonale bo- og støttetilbudet er differensiert i forhold til hvor tett oppfølging de unge får. Differensieringen begrunnes med at tidligere evalueringer og tilbakemeldinger fra praksisfeltet viser at beboerne har ulike behov og ønsker for tett oppfølging.²¹

Det nasjonale botilbudet består per oktober 2011 av 11 plasser fordelt på tre bokollektiv, og 14 plasser i enkeltstående leiligheter. Kollektivene har blitt tildelt mer ressurser til oppfølging enn leilighetene, og leilighetene blir således omtalt som "lettere" tilbud enn bokollektivet. En av kommunene har både et bokollektiv og frittstående leiligheter, mens de øvrige kommunene tilbyr enten bokollektiv eller leiligheter. Tabell 4.2 fremstiller antall plasser, hvor mange stillinger som er lønnet av prosjektet, samt om det benyttes ytterligere ressurser til oppfølgingen.

Tabell 4-2: Type botilbud og ressurser til booppfølging

	A	B	C	D	E	F*
Plasser i bokollektiv	-	3	-	3	-	5
Plasser i leiligheter	3	-	1**	-	3	7
Stillingsprosent til prosjektledelse	0,2	0,5	0***	0****	0,4	2,0
Stillingsprosent til oppfølging	0,5	1,5	0,5	1,4	0,6	2,5
Gjennomsnittlig stillingsprosent til oppfølging per plass	0,2	0,5	0,5	0,5	0,2	0,2
Ytterligere ressurser til oppfølging	Benytter kommunal oppfølgings-tjeneste. I perioder benyttes PL samt en ekstra medarbeider i enheten prosjektet er forankret i	Nei	I ferd med å ansette ytterligere 0,5 stillinger i forbindelse med etablering av 1 ny plass	Fyller 2,3 årsverk med vikarer	Nei	Nei

* I denne kolonnen fremstilles ressursene som går med til både leilighetsprosjekt og bokollektiv – tilbudt av to enheter i kommunen.

**Det skal etableres en ny plass i 2011, og det vil da opprettes ytterligere en 50% stilling

*** Prosjektledelse tas ikke av tilskuddsmidlene, men ligger til fagleder i enheten.

**** Frem til sommeren 2011 hadde prosjektet 0,5 prosjektlederstilling. Da prosjektleder sluttet, ble det besluttet å ikke ansette noen i prosjektlederstillingen.

I de følgende avsnittene skal vi kommentere variasjonene i ressurser brukt på prosjektledelse og oppfølging.

4.5.1 Ressurser til prosjektledelse

Det fremgår av tabellen at det er betydelige variasjoner i hvor stor stillingsprosent som går til prosjektledelse i de ulike prosjektene. Kommune F ligger tilsynelatende høyere enn de andre prosjektene, men her inngår to prosjekter og i disse tilbys det til sammen fire ganger så mange plasser som i noen av de øvrige kommunene. Den gjennomsnittlige prosjektlederressursen per plass ligger på nivå med noen av de andre leilighetsprosjektene. Som nevnt over er det også to enheter involvert i oppfølgingen av beboerne i leilighetsprosjektet, og dette krever at det settes av ressurser til koordinering og samarbeid. Det fremgår av casestudien at samarbeidet er vanskelig, og at det er tvil om en i denne kommunen har greid å få noen merverdi ut av å involvere to enheter i samme prosjekt.

²¹ Intervju med rådgivere i Bufdir.

Leilighetsprosjektet i kommune A har også i praksis to enheter som driver oppfølging, fordi prosjektet benytter en kommunal boveiledningstjeneste. Til nå har det vært lav grad av koordinering mellom disse enhetene i enkeltsaker, men alle parter ser behov for mer koordinering og er i ferd med å etablere dette. Dette kan kreve mer ressurser til prosjektledelse. Samtidig benyttes det kommunale midler til den kommunale boveiledningstjenesten; det vil si at beboerne får mer oppfølging enn det kommunen får tilskudd for. Da er det også rimelig å forsvare noe økt bruk av ressurser på prosjektledelse.

Tabellen viser videre at to av prosjektene ikke bruker ressurser til prosjektledelse i det hele tatt. I prosjekt C ligger prosjektledelse til en annen lederstilling i resultatenheten, samtidig som det er mer ressurser til oppfølging enn i de andre leilighetsprosjektene. I prosjekt D ble prosjektlederressursen besluttet fjernet da tidligere prosjektleder sa opp stillingen, og en av miljøterapeutene gjør nå noen av disse oppgavene.

4.5.2 Ressurser til oppfølging

Når det gjelder ressurser til oppfølging, fremgår det variasjoner både i mengden ressurser og om prosjektene benytter flere ressurser til oppfølging enn det som dekkes av prosjektmidlene. I bokollektivene benyttes det gjennomsnittlig 0,5 stillingsprosent oppfølging per plass. I leilighetsprosjektene er det større variasjoner når det gjelder hvor mye ressurser som brukes til oppfølging. Fra det kvalitative materialet virker det som om beboerne har kontakt med en ansatt minst en gang i uken, men i disse prosjektene understrekes det at beboerne følges tett og at muligheten for økt kontakt og oppfølging ved behov er stor.

I prosjekt A og C benyttes det mer til oppfølging enn i prosjekt E, men bare i prosjekt C er dette dekket av prosjektmidlene. I prosjekt A benyttes en kommunal boveiledningstjeneste, i tillegg til at både prosjektleder og en annen medarbeider i samme enhet i perioder har drevet oppfølging fordi det har vært store behov for ekstraressurser. Prosjekt C har hatt en halv stillingsprosent til oppfølging av en beboer, og når prosjektet nå utvides med en plass blir det også opprettet en ny stilling på 50 prosent. Prosjekt C later dermed til å ha langt mer ressurser til oppfølging enn prosjekt A, selv om tilbudene i utgangspunktet skal være like. Likevel er det ikke rimelig å tro at et botilbud kan opprettes med mindre enn 0,5 stillinger til oppfølging.

Funn fra de kvalitative intervjuene viser at informantene i leilighetsprosjektene vurderer at ressursene de har til oppfølging i noen av sakene er for knappe, og at de ikke opplever at tilbudet deres er et "lett" tilbud. Dette kan på den ene siden henge sammen med hvilke unge som blir plassert i leilighetsprosjektene, og at noen av dem kunne hatt bedre utbytte av tilbud om bokollektiv fremfor leilighet. På den andre siden kan det tenkes at leilighetstilbudene slik de er utformet i dag er for lite omfattende for målgruppen. I den ene kommunen nevner både ansatte i prosjektet og hos samarbeidspartnere som er i direkte kontakt med beboerne at de er svært ensomme, og at reaksjonsmønsteret, enten det er utagerende livsstil eller isolasjon, ikke bidrar til at de unge blir selvstendigjort innenfor rammen på seks måneder.

4.5.3 Utnyttelse av ressurser ved lavt belegg

I enkelte av prosjektene har det i perioder vært lavt belegg, og dermed har utnyttelse av personalressursene vært en aktuell problemstilling. Evalueringen viser at det er variasjoner i hvor gode muligheter det er for god utnyttelse ved tomme plasser. Der prosjektet er forankret i en enhet der de ansattes kompetanse kan brukes til andre oppgaver, så som NAV eller bo- og oppfølgingstilbud for andre brukergrupper, er det god mulighet for å omdisponere prosjektets ressurser for en periode. I evalueringen var det særlig prosjektet som var underlagt en enhet for bosetting og kvalifisering av innvandrere at de ansatte hadde hatt få oppgaver i perioder uten fullt belegg. Dette hadde de løst ved å pusse opp boligen. Det er rimelig å tro at det er større potensial for å utnytte personalressursen på en bedre måte i fremtiden.

4.5.4 Oppsummering

Botilbudene skal være differensiert i forhold til hvor mye oppfølging som gis, og dette gjenspeiles i det statlige tilskuddet som gis det enkelte prosjekt. Evalueringen viser likevel at det er variasjoner mellom like typer tilbud (bokollektiv og leilighetsprosjekter) i hvor mye ressurser som går med til oppfølging og prosjektledelse.

Noen prosjekter klarer seg med små og stadig færre ressurser til prosjektledelse, og her vil vi særlig peke på to forhold. For det første tyder funnene på at behovet for prosjektledelse er mindre i de prosjektene der en har lyktes med å få på plass et godt samarbeid med eksterne samarbeidsparter, og der oppfølging drives av en enhet. Hvorvidt det faktisk er reelt at det ikke er behov for noen ressurser til prosjektledelse, slik det er i to prosjekter, har vi imidlertid ikke grunnlag for å si. For det andre indikeres det at der flere enheter samarbeider om oppfølgingen kreves det mer ressurser til koordinering og prosjektledelse. Hvorvidt en slik ressursbruk kan forsvares avhenger av hvilke merverdi det har å trekke inn to enheter. I en kommune samarbeides det med en kommunal oppfølgingstjeneste som ikke lønnes av prosjektmidlene. I tillegg til at en får mye igjen for ressurser brukt å opprette felles systemer og forståelse av tilbudet, representerer den kommunale oppfølgingstjenesten en kontinuitet for beboeren etter utflytting, siden vedkommende da kan få fortsatt oppfølging av samme tjeneste. Dersom kommunen lykkes med å etablere god informasjonsflyt og koordinering mellom prosjektet og oppfølgingstjenesten, må det sies at dette er velanvendte ressurser. I den andre kommunen der to enheter er involvert i å drive oppfølging av de samme beboerne viser evalueringen at en så langt i liten grad har lyktes med å få merverdi ut av samarbeidet.

4.6 Samarbeid i det nasjonale tilbudet

Buudir arrangerer årlig tre heldagsmøter for involverte kommuner og Kompetanseteamet. I 2011 arrangerte direktoratet en to-dagers fagsamling, rettet mot involverte i botilbudene for unge både over og under 18 år. Ansatte i botilbudene gir gode tilbakemeldinger på møtene og fagsamlingen, og opplever at innholdet er både relevant og nyttig. De har imidlertid sett behov for å møtes utover selve fagseminaret for å utveksle erfaringer, og det avholder derfor egne møter med fokus på praktiske utfordringer i forbindelse med møtene i Buudir.

Flere av prosjektene har i tillegg besøkt hverandre og hatt telefonisk kontakt for å lære av hverandre og drøfte problemstillinger. Det nevnes at det har vært noe hospitering mellom kommunene, og at kommunen som har lengst erfaring med botilbud tar henvendelser på telefon, og også kan reise til de andre tilbudene

4.6.1 Samarbeid med Kompetanseteamet mot tvangsekteskap

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap foretar plasseringer til botilbudene. I forkant av plassering kartlegges sentrale opplysninger og personen, og det gjøres både en trusselvurdering og vurderinger av hvilke behov personen har. Disse opplysningene oversendes botilbudet der personen får tilbud. Botilbudene er i oppstartsfasen således avhengige av de opplysninger og vurderinger som kompetanseteamet gjør før personen ankommer botilbudet²².

Informantene i botilbudene er stort sett samstemte i at det er en god dialog med kompetanseteamet. Informanter flere prosjekter, både leilighetsprosjekter og bokollektiv, trekker imidlertid frem konkrete saker der de mener kompetanseteamet har gjort feilvurderinger ved plassering. I de fleste av disse sakene dreier det seg om at personen har langt større behov for oppfølging enn det leilighetsprosjektene har mulighet til å tilby. Dette kan handle om personer som trenger tett oppfølging som følge av sterke psykiske helseproblemer, at kvinner med barn er blitt plassert i tilbud som ikke er tilrettelagt for barn verken i utforming av leilighet eller i det øvrige tilbudet, eller at trusselutøver eller dennes nettverk har kontakter i kommunen. En av politiinformantene mener at flere av beboerne som har blitt plassert ikke har hatt et reelt behov for beskyttelse.

Flere informanter pekte også på at opplysningene prosjektet får i forkant av plassering er så begrenset at de har vansker med å gjøre tilstrekkelig forberedelser før ankomst. Dette håndterer de ved å etterspørre flere opplysninger, og eventuelt forsøke å gjøre egne kartlegginger.

4.7 Oppsummering

Her oppsummeres hovedfunnene om etablering og drift av tilbudene.

²² Som beskrevet i kap. 1.2.5. inngår ikke intervju med Kompetanseteamet som del av evalueringen.

Det nasjonale botilbudet for ungdom utsatt for tvangsekteskap er differensiert når det gjelder boligtype og omfang av oppfølging. Beboerne i bokollektiv får mer oppfølging og ser de ansatte oftere enn beboerne i leilighetsprosjektene. Evalueringen viser at beboere både i bokollektiv og leiligheter har til dels store og varierende behov for oppfølging. Tilbudene har derfor måttet legge til rette for fleksibilitet i organisering av oppfølgingstider. Mens bokollektivene benytter turnus, har leilighetsprosjektene løst dette ved å trekke inn andre oppfølgingstjenester eller benytte vakttelefon. Det later også til at de ansatte har et stort engasjement og vilje til å være mer fleksible i perioder når beboerne har større behov. Halvparten av botilbudene har beredskap i tilknytning til et krisesenter. Dette ser ut til å fungere godt, og informanter understreker at flere av beboerne kjenner til krisesentre gjennom tidligere opphold der, samtidig som krisesentrene har både kompetanse og kjennskap til målgruppen, og at de således blir en naturlig part å spille på.

Alle botilbudene har lyktes med å etablere gode samarbeidsrelasjoner med politi, og de fleste har også et etablert samarbeid med NAV og familievernkantor. Samarbeidet med politi er avgjørende for å sikre at sikkerhetsopplegget rundt den enkelte beboer er tilstrekkelig. Det fremkommer imidlertid noen variasjoner i hvordan samarbeidet er forankret hos politiet. Det er eksempler på at samarbeidet kan være sårbart dersom det bare er en politibetjent involvert i samarbeidet, og dette knytter seg særlig til innsøking av kode 6 og 7 som i utgangspunktet tar lang tid.

Beboerne har i det minste i innflytningsfasen og trolig i løpet av hele oppholdstiden i botilbudet behov for støtte til livsopphold og bostøtte for å kunne betale husleie og forsørge seg selv. Mange har også behov for samtalerapi for å bearbeide vold og trusler i forbindelse med frykt for eller gjennomført tvangsekteskap, og for å takle den situasjonen de er i på flukt fra en familie de kanskje også savner. NAV og familievernkantor forvalter og tilbyr relevante tjenester som beboerne også har rett på. Fem av sju botilbud har fått til et fast samarbeid med NAV, mens fire av sju har fått til et fast samarbeid med familievernkantoret. De fleste tilbudene har dessuten fått til en ordning der de forholder seg til faste kontaktpersoner ved de ulike kontorene. Dette reduserer sjansen for at opplysninger om beboerne og deres bosted kommer på avveie og slik true sikkerheten deres, og bidrar til en mer fleksibel saksbehandling for en svak gruppe. Samarbeid med NAV og familievernkantor gir derfor et bedre tilbud til beboerne fordi disse sentrale elementene kommer raskt på plass. Dessuten letter det arbeidet for de ansatte i prosjektet, som må bruke færre ressurser på å bistå beboerne på disse områdene. Samarbeidet er imidlertid avhengig av at NAV og familievernkantor selv ønsker og har ressurser til å inngå i et samarbeid, og dette kan være årsaker til at enkelte tilbud ikke har lyktes med å få til noe samarbeid så langt.

Evalueringen viser videre at det er variasjoner mellom prosjektene i hvor mye ressurser som brukes til prosjektledelse og oppfølging, og hvorvidt det er lagt til rette for at ressursene kan disponeres til andre gjøremål i kommunen i perioder med lavt belegg i botilbudet. Funn antyder at der en har fått til gode samarbeidsrelasjoner med eksterne parter er det behov for mindre ressurser til prosjektledelse, mens det i prosjekter med flere enheter involvert i oppfølgingen er behov for at det settes av ressurser til koordinering og samarbeid. Hvorvidt dette er velanvendte ressurser avhenger etter vår vurdering av hvilken merverdi som kommer ut av samarbeidet for beboerne.

5. INNHOLD OG KVALITET I TILBUDET

Vi vil i dette kapittelet gjøre en vurdering av innhold og kvalitet i bo- og støttetilbudet for unge utsatt for tvangsekteskap. De ulike bo- og støttetilbudene er forskjellige, men bygger alle rundt et kjernetilbud knyttet til en skjermet bolig, individuelt tilpassede sikkerhetstiltak og et miljøterapeutisk og praktisk støttetilbud til hjelp i den krevende situasjonen de unge er i. I det følgende gjengis de ulike delene av tilbudet i de ulike kommunene, der vi gjennomgår likheter og forskjeller mellom tilbudene, ser nærmere på hvilke tjenester og kvaliteter som inngår i alle tilbud versus i enkelttilbud. Eksempler på gode løsninger blir fremhevet i blå tekstbokser imellom den løpende teksten.

I kapittelet skisseres tilbudene i de ulike bo- og støttetilbudene slik de fortoner seg for en beboer i botilbudet. Vi tar først for oss tjenestetilbudet den unge vil møte i botilbudet, både av praktisk og miljørettet bistand. Videre tar vi for oss tjenester og tiltak som de unge møter når det gjelder trygghet og sikkerhet knyttet både til boligen og de unge selv. Kapittelet vil avslutningsvis oppsummere våre kvalitative vurderinger av innholdet og kvaliteten i botilbudene, hva som er felles mellom tilbudene og hvordan tilbudet til beboerne evt. varierer ut i fra hvilket botilbud de kommer til.

I gjennomgangen av innhold og kvalitet i botilbudene har vi funnet noen fremtredende aspekter. Følgende punkter oppsummerer våre hovedfunn:

Praktisk og miljøterapeutisk oppfølging

- ✓ Botilbudene synes gjennomgående å være gode på den praktiske tilretteleggingen for den enkelte, og ansatte strekker seg langt for å gi et tilstrekkelig fleksibelt tilbud
- ✓ Enkelte av botilbudene jobber mer systematisk med miljøterapeutiske virkemidler og støttesamtaler enn andre
- ✓ Botilbudene har utfordringer knyttet til å imøtekomme ensomhet og behov for sosialt nettverk, spesielt gjelder dette de enkeltstående leilighetene
- ✓ Ungdommer som kommer til botilbud bestående av enkeltstående leiligheter kan ha behov for mer oppfølging og støttetiltak enn det er mulig å gi gjennom tilbudet
- ✓ Alle kommunene har utviklingspotensial når det gjelder å legge til rette for gode overganger ved utflytting

Trygghet og sikkerhet

- ✓ Den største sikkerhetsmessige utfordringen ligger i at ungdommene selv kontakter egen familie eller på andre måter utsetter seg for fare
- ✓ Botilbudene har fokus på sikkerhet og trygghet gjennom hele oppholdet, først gjennom formell sikkerhetssamtale mellom beboer og lokalt politi, og senere som stadig tilbakevendende tema mellom ansatte og de unge i botilbudet
- ✓ Botilbudene har lagt seg på ulike nivåer når det gjelder sikkerhetsvurderinger og -utbedringer i bolig.

5.1 Praktisk og miljøterapeutisk oppfølging

Personer utsatt for tvangsekteskap har behov for et utstrakt hjelpetilbud blant annet for bearbeidelse av det de har vært igjennom knyttet til æresrelatert vold, trusler, tvang og streng kontroll. De har behov for hjelp og støtte til å vinne tilbake kontroll over egen livssituasjon, samt tilrettelegging når det gjelder praktiske ting knyttet til blant annet økonomi, skole eller jobb.

Det understrekes av informanter fra alle bo- og støttetilbudene at de unge som kommer til botilbudene sliter med å ta egne selvstendige valg. Mange har levd i en tilværelse med utstrakt vold eller tvang over lang tid, og fått en oppdragelse der respekt og lydighet overfor foreldre/eldre er sentrale verdier. De unge som kommer til botilbudet kan ha vanskelig for å gi uttrykk for egne følelser, ønsker og meninger, og kan trenge å øve seg på dette for å fungere godt som selvstendige og ansvarlige voksne. De kan også ha vanskelig for å etablere gode, nære relasjoner. Noen kan ha vanskelig for å sette egne grenser, noe som kan resultere i at de for eksempel raskt deler veldig mye av seg selv og sine opplevelser med andre. I tillegg er de unge i en situasjon som gjør dem nødt til å leve i skjul på hemmelig sted, ofte med alvorlige trusler rettet mot seg, og helt uten kontakt med familie og venner, noe som for mange er en enorm påkjenning. I denne situasjonen blir både praktiske og miljøterapeutiske tiltak viktige for å normalisere situasjonen, øke tryggheten til beboerne og opparbeide kontroll over eget liv/egen situasjon. Vi vil nå se nærmere på den praktiske og miljøterapeutiske oppfølgingen de unge blir tilbudt i bo- og støttetilbudene.

5.1.1 Innflytting

Flere av våre informanter blant ansatte i bo- og støttetilbudet erfarer at det er behov for tett oppfølging av nyankomne ved innflytting, og at de unge ved ankomst har ekstra stort behov for å oppleve seg møtt, sett og ivaretatt. For noen melder det seg et behov for å ha noen hos seg og ikke bli etterlatt alene, og ansatte kan bli nødt til å vise stor fleksibilitet i sin arbeidstid ift å gjøre de unge trygge. I de botilbudene som har bofellesskap, rapporteres det at innflyttingen kan være mer krevende dersom en person flytter inn som eneste beboer enn om det bor noen i boligen fra før. Å være alene i en tom leilighet kan for mange være skremmende.

Bo- og støttetilbudene har interne rutiner knyttet til mottagelsen av en ny beboer, men det er ulikt hvor langt de har kommet i å skriftliggjøre disse. Rutinene går på tidligst mulig å starte prosessen med å kartlegge behov, sikre at nødvendige sikkerhetsmessige tiltak blir iverksatt, introdusere ulike tjenester og tiltak de unge kan ha behov for, og sette dem inn i hvordan oppholdet er ment å fortone seg, at det er et midlertidig tilbud med mer.

Godt eksempel: Timeplan for de første dagene i boligen

To kommuner har utarbeidet skriftlige timeplaner eller dagsplaner som ungdommene får utdelt ved ankomst. Planene som gir detaljert oversikt over hva som vil skje ilt de to første ukene i botilbudet. Timeplanene innbefatter i grove trekk disse punktene:

- Gjennomgang av ulike informasjonsskriv, innføring i hva bo- og støttetilbudet består av, leiekontrakt, taushetsplikt, søknad om voldsalarm og andre formaliteter
- Møte med politi ift sikkerhet
- Møte med NAV og andre kommunale tjenester som familievernkontor, fastlege eller andre
- Avklaring av arbeids/skolesituasjon
- Oppfølging/møter med ansatte i botilbudet
- Evt. utarbeiding av individuell handlingsplan

I praksis er punktene over noe alle botilbudene i noen grad går gjennom når en ny beboer ankommer. Men ved å sette det opp i en plan med tidspunkter for de ulike aktivitetene, gis den nyankomne oversikt over hva som skal skje fremover, og dermed en viss kontroll over tilværelsen. I timeplanene blir møte med politi og NAV satt opp helt i starten, noe som anses å være viktig for å avklare spørsmål knyttet til sikkerhet og økonomisk trygghet raskest mulig. Planene sørger for at aktiviteter og informasjon fordeles jevnt utover, slik at ungdommene blir gitt tid til å fordøye alt det nye, samtidig som de ikke blir etterlatt til seg selv, men har noe å fylle dagene med. De legger også inn noen gjentakelser for å sikre at informasjon blir tatt inn. Timeplanene er også et viktig bidrag til å dokumentere og standardisere ankomstrutiner ved evt. utskiftning av personale, sykdom eller annet.

I flere av kommunene understrekes det at de som kommer til botilbudet har behov for å høre den samme informasjonen flere ganger. Akutt krise medfører ofte at det kan være vanskelig å huske eller forstå informasjon, samtidig som ankomstfasen er en fase med behov for å formidle mye informasjon. Et par av kommunene har utviklet enkle skriv som beboerne får utdelt ved ankomst, og flere understreker at de ofte setter av tid til å gjenta eller ta opp samme tematikk flere ganger for å sikre at de får med seg alt.

Både av sikkerhetsmessige årsaker og fordi det er enklere for de unge, beboerne, har de fleste kommunene etablert faste kontaktpersoner i noen av de offentlige tjenestetilbudene de oftest er i kontakt med, slik som politi, NAV, familievernkontor og andre. Kommunene følger vanligvis beboerne til første møte med tjenesteapparatet, og sørger for at de utveksler kontaktinfo eller avtaler videre møter med kontaktpersonene i de ulike instanser.

5.1.2 Individuell handlingsplan

Ingen av kommunene oppgir å ha tatt i bruk forskriftshjemlet Individuell Plan (IP) for beboere i botilbudet. Enkelte har påpekt at det i noen tilfeller kunne være aktuelt, eller at de planlegger å ta dette verktøyet i bruk.

Imidlertid har noen kommuner valgt å utarbeide egne planer for de unge i botilbudet, kalt *individuell handlingsplan*, *aktivitetsplan* eller *kartleggingssamtale med utarbeiding av egne målsetninger* for beboerne i botilbudet. Å utarbeide en individuell handlingsplan sammen med hver enkelt der en konkretiserer ulike mål og delmål for oppholdet og hvilke tiltak som må iverksettes for å nå målene, er et virkemiddel som synliggjør og tydeliggjør ungdommenes egne ønsker og behov under oppholdet, og kan bidra til både brukermidvirkning og avsjekk av om tilbudet evner å bidra til at beboerne når sine mål.

Det fremkommer at vårt datamateriale at tre av botilbudene utarbeider ulike slike planer sammen med beboerne hvor de setter opp mål og delmål for oppholdet og hvilke tiltak og strategier som skal til for å oppnå målene. En kommune har valgt å ta utgangspunkt i NAVs egenmeldingsskjema i utviklingen av planen. Kommunene har også til en viss grad etablert faste rutiner for evalueringer av planene. I en kommune trekker miljøterapeuter inn den individuelle planen i de faste ukentlige samtalene de har med beboerne, og samtaler om hva en har oppnådd siden sist og hvordan en skal jobbe videre. En annen kommune gjør det slik at ansatte i botilbudet sammen med beboeren utarbeider ukeplaner med aktiviteter og fokusområder i tråd med målsetningene de har blitt enige om med fast evaluering hver tredje måned.

5.1.3 Praktisk oppfølging

Mange av de unge som kommer til bo- og støttetilbudet har liten erfaring med å bo for seg selv, og trenger praktisk botrening og opplæring i hvordan de skal ta ansvar for seg selv, egen økonomi, og lignende. Noen har også kort botid i Norge og trenger å lære mer om det norske systemet, hvilke rettigheter de har, og hvordan de tar seg fram i det offentlige velferdstilbudet. Alle kommunene har ansatte knyttet til bo- og støttetilbudet som følger opp beboerne gjennom å gi informasjon om det norske systemet, hvilke rettigheter de har krav på, samt veiledning om personlig økonomi, eventuelt opprydding i gjeld, bistand til advokathjelp og lignende. Beboerne får hjelp til å opprette kontakt med nødvendige offentlige tjenester, og ansatte i boligen forsøker så raskt som mulig å få de ut i enten skole eller arbeid.

Godt eksempel: kontakt med ungdommene før ankomst

En kommune har en praksis der de kontakter ungdommene så snart de får informasjon om hvem som skal komme, der de forsøker å få et bilde av hvem denne personen er og hvilke ønsker hun har for oppholdet, særlig med tanke på skole, utdanning eller arbeid. Denne informasjonen gjør det mulig å starte arbeidet med for eksempel å finne passende skoleplass allerede før ankomst.

Informanter blant miljøarbeiderne holder her fram at de har erfart at de noen ganger må forsøke å bremse de unge når det gjelder å starte opp med skole eller utdanning fordi de i starten kan være overivrige og tro at de kan klare alt, for så å gå inn i en bølgedal dersom de ikke klarer å

følge opp det de har satt seg fore, og må bryte. Noen av de som kommer til tilbudet ser for seg at om de bare kommer i gang med for eksempel et ordinært skoleløp vil alt bli bra, men bildet er sjelden så enkelt. Å utsette oppstart av skole eller jobb noe og ikke forhaste seg kan i enkelte tilfeller være minst like hensiktsmessig som å starte med en gang. Dette henger imidlertid tett sammen med den psykiske tilstanden til beboerne, hvilke symptomer de har, og hvilken historie de bærer med seg.

Ofte kan det også være nødvendig å lære beboerne grunnleggende ferdigheter knyttet til personlig hygiene, kosthold og mosjon, samt orden og renhold i boligen. For de tilbudene som består av bofellesskap, er det også viktig at de lærer seg å forholde seg til de andre i boligen og viser tilstrekkelig hensyn.

De unge kommer også til en ny by, og har behov for å få gjøre seg kjent. Som nevnt legges det i starten av oppholdet opp til at de unge får hjelp/følge når de skal kontakte offentlige instanser og tjenestetilbud, slik som NAV, familievernkontor, fastlege eller andre. Ansatte i botilbudet hjelper dem også til å bli kjent med og bli trygg på nærmiljøet gjennom for eksempel å vise dem rundt, ta dem med til bibliotek, kino, svømmehall eller andre fritidstilbud, tegne inn viktige institusjoner i byen på et kart, eller hjelpe dem i gang med å ta i bruk offentlig transport. Ansatte i boligen kan også være med på praktiske gjøremål som å handle inn klær eller nødvendige ting til boligen, matlaging eller gjøre lekser.

5.1.4 Fritidsaktiviteter

I tillegg til de praktiske gjøremålene, legger de ulike botilbudene til rette for ulike former for fritidsaktiviteter og fritidstilbud, enten organiserte eller uorganiserte. De vanligste aktivitetene er å ta med beboerne på kafébesøk, gå en runde i byen sammen eller gå turer i skogen eller ved sjøen. De fleste botilbudene nevner også aktiviteter som å sammen gjøre det trivelig i boligen, spise sammen, drikke te, og markere høytider som Id eller bursdager sammen. Ansatte i boligen har også fulgt til moskeen, tatt dem med på kino eller teater, arrangert filmkvelder hjemme i boligen eller lignende. Enkelte av beboerne har også takket ja til å delta i organiserte fritidsaktiviteter som svømming, korsang eller hobbyverksteder. Her har det også hendt at ungdommene selv som har tatt initiativ til å finne/velge en aktivitet de kan tenke seg. Flere har begynt å trene på treningssenter.

Muligheten til å følge beboerne på aktiviteter og fylle fritiden med meningsfullt innhold begrenses først og fremst av kapasiteten blant de ansatte. Særlig i tilbudene som ikke er kollektiv, rapporteres det om at beboerne i stor grad føler seg ensomme og kunne trengt mer tilbud i kvelder og helger. Ansatte i botilbudene opplever det også som utfordrende at beboerne har en relativt kort botid, noe som sammen med de sikkerhetsmessige utfordringene gjør det vanskelig å etablere sosiale relasjoner og nettverk. Informanter blant både de ansatte og i tilknyttet støttetilbud melder om bekymringer knyttet til ensomhet. De unge i botilbudene blir ofte sittende mye alene på kvelder og i helger, og ensomheten forsterker savnet etter familie og gammelt nettverk, noe som også kan øke sjansen for å ta valg som ikke er gjennomtenkte, for eksempel å kontakte familie.

Godt eksempel: mulighet for å legge noe av arbeidstiden til ettermiddag/kveld

En kommune som har et bokollektiv men som ikke er bemannet med turnus, har fått til en fleksibel løsning der en av de ansatte har mulighet til å legge en god del av arbeidstiden til ettermiddag/kveld. Dette gjør at miljøarbeideren får en del tid sammen med ungdommene, selv om de er i skole eller jobb på dagtid.

Flere av botilbudene har knyttet til seg eksterne aktører for å bøte på noe av utfordringene med ensomhet og manglede sosialt nettverk. Dette dreier seg om ulike ordninger for besøksvenn, personlige guider eller besøksfamilier i regi av frivillige organisasjoner som Røde Kors, SEIF, minoritetsforeninger eller andre ideelle stiftelser. En kommune trekker fram et eksempel der de fant en besøksvenn som hadde barn på samme alder som barnet til en som bodde i botilbudet, og som beboeren hadde stort utbytte av. Et par kommuner har valgt ikke å knytte til seg frivillige organisasjoner. Dette forklares blant annet med at det er krevende å etablere gode

sikkerhetsmessige ordninger (for eksempel knyttet til hemmeligholdelse av boligens adresse), eller at beboerne i tilbudet så langt har takket nei til slike tilbud.

5.1.5 Miljøterapeutisk arbeid

Miljøterapi er en metode der terapeuten aktivt spiller på episoder som oppstår i hverdagslige situasjoner, og gjennom alminnelig samvær kan utvikle beboerens evner til å ta vare på seg selv. Miljøterapiens hovedoppgave er å gjennom terapeutisk samvær skape muligheter for at beboeren i sin situasjon kan arbeide med sin forandring og utvikling²³. Miljøterapi kan slik vanskelig skilles fra praktisk oppfølging. Det handler om å utnytte de mulighetene som ligger i daglig samvær, rutiner og aktiviteter til å skape personlig utvikling, læring og mestring.

Miljøterapi knyttes gjerne til begrepet empowerment, som gir et fokus på å utvikle individers evne til å mestre eget liv. Gunderson (1978) definerer fem grunnleggende miljøterapeutiske prinsipper: beskyttelse, støtte, struktur, engasjement og gyldiggjøring²⁴. De fem prinsippene beskriver en utvikling av stadig mer komplekse miljøterapeutiske tiltak og handlinger som skal stå i relasjon til pasientens psykiske tilstand. Slik vil tiltakene i perioder med høyt symptomtrykk bære preg av beskyttelse, støtte og struktur, mens en i bedre perioder vil kunne dra nytte av tiltak med større andel av engasjerende og gyldiggjørende, (eller selvstendigjørende, myndiggjørende) prosesser²⁵.

De ulike tilbudene legger alle vekt på miljøterapi i sin praktiske tilnærming til de unge som kommer til botilbudet, og flere av dem oppgir at de har et gjennomgående og sterkt fokus på selvstendigjøring og empowerment gjennom hele oppholdet. Å skille klart mellom praktisk og miljøterapeutisk oppfølging vil ikke være hensiktsmessig, da nettopp noe av poenget med denne formen for oppfølging er å gripe muligheter til å lære om relasjoner og få gode samtaler flettet inn i dagligdagse praktiske gjøremål og aktiviteter. Gjennom det dagligdagse samværet benytter ansatte i botilbudene miljøterapeutiske virkemidler i større eller mindre grad for å oppnå målet om å selvstendiggjøre de unge. Ansatte nevner at de gjennom oppholdet ut i fra de unges personlige utfordringer og situasjon aktivt jobber med å:

- Bevisstgjøring knyttet til trygghet og sikkerhet
- Lære å takle angst og føle seg trygg
- Gi bekreftelse, lytte og være en trygg voksenperson
- Arbeide for at de unge skal lære å se seg selv som et vesentlig individ, bygge selvfølelse
- Realitetsorientering, lære å sette realistiske mål
- Jobbe med selvstendigjøring og det å ta egne valg
- Lære å ta konsekvensene av sine valg
- Samtale om hvordan en har det, fysisk og psykisk helse
- Jobbe med bearbeiding av savn av familie og nettverk
- Jobbe med de unges motivasjon og forberede mentalt på utflytting

Flere kommuner vektlegger at beboerne skal lære å ta ansvar og bli selvstendige, og at dette er helt essensielt og avgjørende for å lykkes. Mangel på erfaring i å gjøre egne valg og se konsekvensene av valgene en tar, kan føre til at beboerne tar ufornuftige eller dårlige valg sett fra de ansattes side, slik som å flytte hjem til familien eller beholde en manipulerende eller undertrykkende kjæreste. Ansatte ser det som krevende å gå et skritt tilbake og gi de unge rom til å gjøre disse feilvalgene, men er samtidig klare på at dette er helt avgjørende i selvstendigjøringsprosessen beboerne er inne i, og viktig del av deres miljøterapeutiske oppdrag.

Våre data viser at det er en viss variasjon i fokus og systematikk knyttet til bruk av miljøterapeutisk arbeid og virkemidler mellom de ulike bo- og støttetilbudene. Samtidig er det vanskelig å fastslå hva denne variasjonen skyldes utover de ansattes kompetanse og kapasitet.

²³ Skårderud 2004. *Sterk Svak. Håndboken om spiseforstyrrelser*. Oslo: Aschehoug.

²⁴ Gunderson 1978. *Defining the therapeutic processes in psychiatric milieu*. Psychiatry, 41.

²⁵ Brathetland m.fl. 2004: *Miljøterapi: en metode for tenkning, holdning og handling I en psykiatrisk institusjon*. 4. utg. Stavanger: Stiftelsen psykiatrisk opplysning; Gunderson 1978: *Defining the therapeutic processes in psychiatric milieu*. Psychiatry, 41.

5.1.6 Støttesamtaler og veiledning

I alle kommunene gjennomføres det mer organiserte samtaler for støtte, råd og veiledning for den enkelte beboer. Flere kommuner oppgir at de har faste ukentlige samtaler med beboerne der de tar opp utviklingen til den enkelte, hvordan de har det og hvordan en sammen skal jobbe videre den kommende uken for å komme nærmere oppsatte mål. Det varierer hvor formalisert og hvor ofte slike samtaler gjennomføres. Støttesamtalene skiller seg imidlertid fra de daglige aktivitetene og samværet, da de er mer strukturerte og skal være noe annet enn den daglige kontakten og de miljøterapeutiske virkemidlene som ansatte benytter der. Av datamaterialet framkommer det noe variasjon i hvordan samtalene gjennomføres, og av hvem. En kommune har ansatt en psykiatrisk sykepleier som har en liten stilling i prosjektet der hennes arbeidstid i stor grad fylles av de ukentlige oppfølgingssamtalene. De ansatte forklarer at de etterstreber å skille mellom vanlig miljøterapeutisk samvær og disse terapi-/ oppfølgingssamtalene, for dermed å skape rom både til å slappe av og gjøre hyggelige ting, og å bli ivaretatt gjennom oppfølgingssamtaler. Samtalen skal tydelig være noe annet enn et vanlig besøk. I en annen kommune gjennomføres ukentlige oppfølgingssamtaler mellom beboeren og dens hovedkontakt av de ansatte. Samtalene tar opp hvor beboeren er nå, og hvilke utfordringer/oppgaver som skal ordnes til neste møte, og en vurdering opp i mot handlingsplanen med individuelle mål.

5.1.7 Støttetilbud

De ulike botilbudene har trukket inn ulike samarbeidsaktører, noe som gir noe ulike tjenester for beboeren. Samtidig ser de ulike tilbudene ut til å ha ska skaffet seg god oversikt over aktører det kan være nyttige å spille, og vektlegger å gi beboerne et så veltilpasset tilbud som mulig ut i fra den enkeltes behov.

Felles for alle botilbudene er at det er etablert tett samarbeid med politi NAV, slik at alle beboerne er sikret sikkerhetmessig oppfølging fra politi og økonomiske tjenester, tjenester knyttet til arbeids- eller skolesituasjon, og sosiale ytelser fra NAV. De fleste kommunene tilbyr også beboeren støttesamtale hos familievernkontor, enten som obligatorisk eller som behovsbasert tilbud, og knyttet til seg en fastlege beboerne kan benytte. De unge blir ellers introdusert for ulike andre eksterne tjenester som de kan dra nytte av eller ha behov for, slik som pedagogisk-psykologisk tjeneste, oppfølgingstjenesten knyttet til videregående opplæring, minoritetsrådgiver på skole, helsesøster, RVTS, barnevern eller andre. Flere av botilbudene har utvidet sitt støttetilbud etter hvert som det har oppstått behov blant beboerne. Dette gjelder eksempelvis tilbud knyttet til beboere med barn.

Mest krevende for botilbudene ser ut til å være å få i stand et sosialt tilbud til brukeren for å fylle behovet for sosial kontakt og motvirke ensomhet.

5.2 Trygghet og sikkerhet

Alle som kommer inn i bo- og støttetilbudet for ungdom utsatt for tvangsekteskap har grader av risiko knyttet til liv og helse, og har på ulike nivåer behov for beskyttelse og sikkerhetmessige tiltak for å trygge tilværelsen og hindre vold og overgrep. Politiet kan i samarbeid med ungdommene og de ansatte i botilbudet iverksette en rekke tiltak for å minske risikoen og øke sikkerheten til de som kommer til bo- og støttetilbudet. Vi skiller mellom tiltak knyttet til en indre opplevelse av trygghet gjennom å opparbeide evne til å blant annet gjøre selvstendige vurderinger av trygge og utrygge situasjoner og steder, og ytre sikkerhetstiltak knyttet til en sikker bolig, alarmsystemer m.m. Før vi går nærmere inn på indre trygghets- og ytre sikkerhetstiltak, vil vi se på trusselvurderingene som blir gjort i forkant av oppholdet.

5.2.1 Trusselvurdering – kartlegging av trusselbilde for å kunne iverksette riktige tiltak

For å kunne iverksette de rette tiltakene for hver enkelt, trengs en grundig gjennomgang av den enkeltes trusselsituasjon. Som hovedregel skal avgivende politidistrikt foreta en trusselvurdering som videresendes politifaglig ansvarlig i Kompetanseteamet. I tilfeller der ungdommen har forlatt hjemkommunen, kan det være mest hensiktsmessig at trusselvurderingen foretas av politidistriktet der den trusselutsatte befinner seg. Om det er mest hensiktsmessig, kan også politiets representant i Kompetanseteamet foreta trusselvurderingen. Uavhengig av om det foreligger en skriftlig trusselvurdering fra politiet på hjemstedet eller stedet vedkommen de oppholder seg, vil Kompetanseteamet formidle/ videreformidle alle foreliggende opplysninger knyttet til trusselbilde til botilbudet som skal ta i mot ungdommen. På bakgrunn av disse

opplysningene fra Kompetanseteamet, trekkes det lokale politiet inn for å gjøre sin vurdering av trusselbildet til den enkelte ved ankomst i botilbudet. De jobber aktivt med å kartlegge eventuelle supplerende opplysninger som kan være tilgjengelige før ankomst, i tillegg til å innhente informasjon fra den unge selv gjennom sikkerhetssamtale ved ankomst (avsnitt 5.2.3.1.). Politiet avgjør så om og evt. hvilke særlige tiltak som skal iverksettes for den enkelte, i tillegg til noen fastlagte sikkerhetsmessige tiltak som gjelder for alle som kommer til botilbudet.

5.2.1.1 Trusselvurdering fra avgivende politidistrikt/ politiets representant i Kompetanseteamet

For de ansatte i botilbudene og deres samarbeidspartnere i det lokale politiet, er det en utfordring å få tilstrekkelig kunnskap om en beboers sikkerhetsmessige situasjon ved ankomst. Flere av våre informanter gir uttrykk for at trusselvurderingen ofte kommer for sent, og mangelfull informasjon kangjøre den mindre anvendbar.

Flere kommuner har opplevd å ikke motta noen trusselvurdering før personen allerede er på plass i botilbudet, noe som er svært uheldig, da manglende informasjon i seg selv er en risikofaktor når det gjelder å ta de riktige sikkerhetsmessige vurderinger. Imidlertid påpekes det at Kompetanseteamet etter hvert har fått bedre rutiner, og at de nå som regel kommer i tide. Informanter viser samtidig forståelse for at en i noen tilfeller er nødt til å gjøre haste plasseringer og sende ungdommer av gårde før trusselvurdering foreligger. I en kommune nevnes det at man forsøker å forhandle med kompetanseteamet når det gjelder dato for ankomst dersom tilstrekkelig informasjon mangler.

Trusselvurderingen kan også være av varierende kvalitet. Noen vurderinger beskrives som å være av for generell karakter, uten tilstrekkelige detaljer eller henvisninger til hvem informasjonen det refereres til er hentet fra. Det er et ønske både fra informanter i politi og blant ansatte i boligen at det så langt det er mulig fremkommer flere detaljer og mer presisjon i trusselvurderingene. Særlig nevnes ønsket om informasjon om eventuelle kjæresteforhold. Her må det tilføyes at det fra kompetanseteamets perspektiv fremkommer at det er svært krevende, og heller ikke alltid mulig, å gjøre tilstrekkelig grundige trusselvurderinger på forhånd, og at rask plassering noen ganger må gå foran grundig forarbeid. Informantene har også forståelse for at det ikke alltid er mulig å skaffe flere opplysninger i sakene enn det som foreligger.

5.2.2 Sikkerhet

Som nevnt har de unge som kommer til botilbudet behov for former for ytre beskyttelse. Den viktigste funksjonen til botilbudene er selve relokaliseringen – den unge blir plassert i et miljø som vurderes å ikke ha noe forbindelse eller nettverk tilbake til trusselutøver(ne). Botilbudene kan i tillegg tilby ulike ytre former for sikkerhetstiltak. Alle kommunene har iverksatt tiltak knyttet til:

- Sikkerhetsvurdering/ -klarering av bolig
- Sikkerhetsmessige utbedringer i bolig
- Alarmsystemer
- Hemmelig adresse

Vi vil nå gå nærmere inn på de ovennevnte sikkerhetstiltakene.

5.2.2.1 Sikkerhetsvurdering og sikkerhetsmessige utbedringer av bolig

Kompetanseteamet har gjort sikkerhetsvurdering av alle boligene ved innlemming i det nasjonale tilbudet. Videre sikkerhetsvurderinger og -klarering av boligene er i alle kommuner en politioppgave. Sikkerhetsvurderinger gjort av det lokale politi er imidlertid ikke alltid blitt skriftliggjort. Datamaterialet tyder også på at det er store variasjoner i hvilke sikkerhetsmessige krav som legges til grunn av ansatte og lokalt politi for de vurderingene som gjøres for at en bolig skal regnes som sikkerhetsmessig klarert og trygg nok for de som kommer til botilbudet.

De fleste bo- og støttetilbudene har som følge av det lokale politiets vurderinger iverksatt ulike sikkerhetsmessige utbedringer av boligen. Vi vil av sikkerhetsmessige hensyn ikke gå i detalj hva angår hvilke sikkerhetstiltak som er iverksatt/installert i de ulike botilbudene. Variasjonen i hva som er gjort synes imidlertid stor. Noen av kommunene har satt inn betydelige ressurser til

sikkerhetsmessige utbedringer i boligen før oppstart/overtagelse, mens andre nærmest har greid seg helt uten ekstratiltak.

I flere kommuner har det vært forskjeller i hva politiet etter sikkerhetsvurdering av bolig har anbefalt av sikkerhetstiltak, og hva som har blitt fulgt opp og gjort noe med. Enkelte steder må manglende oppfølging av vurderingen sies å være en glipp, slik som i en kommune der vi får opplyst at politiet på et tidspunkt har gjennomført en sikkerhetsvurdering, men at denne verken ble dokumentert eller fulgt opp. En annen årsak er knyttet til kostnader. Om det blir påvist at det bør foretas større utbedringer, kan det medføre en kostnad som kommunen har vanskeligheter med å dekke, og dermed blir nødt til å nedprioritere. Kommunene har i slike tilfeller lagt seg på en mellomting mellom de minimumskravene kompetanseteamet stiller til en trygg bolig, og det nivået det lokale politiet ser som ønskelig. Informanter fra politiet viser forståelse for dette. En av kommunene skiller seg ut med å ha investert i særlig omfattende sikkerhetstiltak i boligen. De har i etableringsfasen kalkulert med det de omtaler som det *høyest tenkelige risikonivået* de som kommer til boligen kan ha bruk for, og iverksatt tiltak deretter.

Når det gjelder å legge mye penger i omfattende sikkerhetstiltak i boligen, er det en sentral utfordring at de unge selv som regel utgjør sin egen største trussel. Erfaringer tilsier at deres atferd ofte trosser politiets og ansattes sikkerhetsmessige anbefalinger ved at de eksempelvis kan komme til å kontakte familiemedlemmer, oppsøke miljøer som innebærer en risiko, eller på andre måter gjøre valg som utsetter dem for fare. Store ressurser til fysiske sikkerhetstiltak får begrenset nytteverdi om ungdommene selv oppsøker familie, gjør seg til kjenne gjennom internettkontakt eller på andre måter bryter ned sikkerhetsbarrieren som relokaliseringen gir.

Funnene i evalueringen antyder at altså det er ulik tilnærming til og bruk av ressurser til sikkerhet og at det er ulike vurderinger av hva som skal være et tilstrekkelig nivå. Streng sikkerhetstiltak utgjør barrierer for at de unge i botilbudene kan leve et så tilnærmet fritt og normalt liv som mulig. Vi kan ikke på bakgrunn av denne evalueringen trekke konklusjoner om hvorvidt sikkerheten er tilstrekkelig høy i alle botilbudene, eller om sikkerhetsnivået er lagt på et fornuftig nivå i forhold til å bruke mer ressurser enn nødvendig, da våre funn peker i retning av at beboerne selv utgjør sin største trussel. Da de befinner seg i en sårbar, ustabil situasjon, og er ofte ensomme, noe som gjør at de kan komme til å ta kontakt med familiemedlemmer, avsløre hvor de oppholder seg gjennom kontakt pr nett eller andre ting som utsetter dem for fare. Dette reduserer nytten av ytre sikkerhetstiltak og ressursene nedlagt i disse tiltakene.

På bakgrunn av dette, er vår vurdering av det vil være nyttig at botilbudene i fellesskap, sammen med ansvarlige politimyndigheter, diskuterer hva som er tilstrekkelige sikkerhetstiltak, og eventuelt utvikler noen retningslinjer for hvilke sikkerhetstiltak som er nødvendige og tilstrekkelige, gitt målgruppens atferd og behov. En kommune forklarer at de lokalt har gjort noe lignende:

Godt eksempel: minstekrav for sikkerhet i boligen

En kommune møtte utfordringer da politiet og ansatte i boligen hadde ulike meninger på hva som må regnes som nødvendig av sikkerhetsmessige tiltak for beboerne. Fra tidligere hadde kommunen noen dårlige erfaringer med manglende oppfølging av sikkerheten i en eksisterende bolig. Politiet og prosjektgruppa gikk derfor sammen og ble enige om noen minstekrav da de skulle etablere leilighet nr. to: kikkeshull i dør, knusesikre glass, to veier ut, ikke direkte innsyn.

5.2.2.2 Hemmelig adresse

Ungdom utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap som kommer til bo- og støttetilbudet har til felles at de av sikkerhetsmessige hensyn må bryte kontakten med familie og bosette seg på skjermet adresse. En person kan etter folkeregisterforskriften nr. 161 § 37 søke om sperring av adresse slik at den ikke oppgis til privatpersoner eller institusjoner. Vilkåret er at vedkommende er utsatt for fare for liv eller helse. Det finnes to typer graderinger av adressesperre/ hemmelig adresse; kode 7 – *fortrolig adresse* og kode 6 – *strengt fortrolig adresse* (se begrepsavklaring i avsnitt 1.3.).

De ulike bo- og støttetilbudene har noe ulik praksis når det gjelder å søke om fortrolig adresse for beboerne i tilbudet. En kommune gjør det slik at alle beboerne får kode 6. De andre kommunene vurderer i hvert tilfelle om det er nødvendig med fortrolig adresse i form av enten kode 6 eller 7. Kommunen som alltid søker om kode 6, argumenterer med at dette bidrar til å ivareta sikkerheten, både for den enkelte beboer og for å bevare adressen som hemmelig. Informanter i andre kommuner har innvendinger til dette, og trekker fram flere ulemper med å registrere beboerne slik. Kodingen, og da ofte i kombinasjon med en moderat navneendring, kan forsinke prosessen med å komme i gang med nødvendige helsetjenester eller støttetiltak fra NAV, fastlege eller andre offentlige tjenester som trenger personopplysninger for å gi ungdommene et tilbud.

5.2.2.3 Alarmsystemer og kriseberedskap

Alle botilbudene tilbyr personlig voldsalarm til beboerne. I fem av kommunene blir voldsalarm tildelt etter behov, mens en kommune har valgt å gjøre voldsalarm til et obligatorisk tiltak for alle som kommer til botilbudet. Denne kommunen viser til at dette er et behov som alle som kommer til botilbudet vil ha som følge av deres utsatte situasjon, og som kan være ekstra viktig for å gjøre ungdommene trygge. Samme kommune har også skriftliggjorte avtaler på at de ansatte har rett til å låse seg inn i boligen for å sjekke at alt er som det skal dersom de ikke får tak i beboerne på telefon eller annen måte. En av kommunene som praktiserer behovsprøvd voldsalarm holder frem at ikke alle som kommer til botilbudet vil ha behov eller nytte av en voldsalarm. Brukere av en voldsalarm bør kunne norsk, da alarmens viktigste funksjon er at brukeren kan kommunisere direkte med politiet. Alarmen kan også gå av ved et uhell, og personer i en sårbar fase kan oppleve det som skremmende når politiet kommer i utrykning.

Det er også installert alarmsystemer/innbruddsalarmer i boligene, som i flere av kommunene er direkte knyttet til politiet. Informanter fra politiet understreker at alarmene knyttet til disse boligene er meget høyt prioritert.

5.2.3 Trygghet

Unge som kommer til bo- og støttetilbudet har i tillegg til ytre sikkerhetsmessige tiltak behov for å lære seg hvordan de selv på best mulig måte kan sikre seg mot den trusselen de er utsatt for, og arbeide for å minimere risiko for å bli utsatt for vold. Utvikling av evne til å ta gode risikovurderinger og å ha kjennskap til hvilke løsninger som finnes dersom en farlig situasjon skulle oppstå er viktig for å gjøre dem i stand til på sikt å kunne klare å bo for seg selv eller gjenoppta kontakten med familien. Da det er vanskelig å ha oversikt over det reelle trusselbildet ved ankomst, er det viktig å avklare sikkerhetsspørsmål med den unge som kommer og informere han/henne om hvilke hensyn som må tas for å minimere risikoen for å avsløre adressen eller på andre måter utsette seg for unødig risiko.

5.2.3.1 Sikkerhetssamtale

Alle kommunene har rutiner på at politiet tar en samtale knyttet til sikkerhet med alle nyinnflyttede en av de første dagene. Vanligvis er også en av de ansatte i tilbudet til stede på møtet. Sikkerhetssamtalen med politiet regnes som ett av de aller viktigste sikkerhetsmessige tiltakene i bo- og støttetilbudet, og det legges stor vekt på å ta seg god tid til denne. En kommune påpeker at de deler opp samtalen dersom det er vanskelig for ungdommene å ta inn all informasjonen på en gang. I samtalen går politiet blant annet igjennom hvilke forhåndsregler ungdommene må ta med hensyn til egen sikkerhet, og beboernes eget ansvar for å ivareta sin egen sikkerhet blir understreket. Ut i fra vårt datamateriale, framgår det at samtalen gjerne inneholder en gjennomgang av:

- Hvordan voldsalarm/ boligalarm/ andre sikkerhetstiltak fungerer, hvem henvende seg til ved krise
- Forsvarlig bruk av mobil, e-post og sosiale medier
- Viktigheten av hemmelighold av boligens adresse
- Restriksjoner eller forbud mot å ta med noen hjem til boligen
- Ikke kontakte familie eller gammelt nettverk uten at det er avklart, gi beskjed om det likevel skulle skje, eller om det oppstår andre endringer i trusselbildet
- Behov for navneendring, dekkhistorie (i noen kommuner gjøres dette av ansatte i boligen på senere tidspunkt)

- Praktiske tips som f.eks. å ta ulike veier hjem til boligen, hvordan handle dersom de tror noen følger etter dem eller lignende
- Miljøer de evt. bør holde seg unna

Godt eksempel: skriftlig mal for sikkerhetssamtale

Flere kommuner har utarbeidet sjekklistor eller samtalemaler som politiet benytter i sikkerhetssamtalen. Malen sikrer at politiet får med alle de viktige punktene knyttet til informasjonen som skal gis om egen sikkerhet, sikkerhetsrutiner knyttet til boligen og i politiet, og hvordan ungdommenes sikkerhet avhenger av at de selv tar nødvendige forhåndsregler for å minimere risiko.

5.2.3.2 Fokus på trygghet og sikkerhet utover i oppholdet

Det blir vektlagt av informanter fra alle kommuner at sikkerhetsspørsmål er noe ansatte i botilbudet fokuserer på sammen med beboer gjennom hele oppholdet, og at de har løpende kontakt med politi dersom det skulle skje noe de mener påvirker trusselbildet. I tre av bo- og støttetilbudene følges den innledende sikkerhetssamtalen opp med at beboerne signerer en kontrakt som skal synliggjøre beboerens, de ansatte i boligen og politiets ansvar knyttet til sikkerhet. Det kan diskuteres om dette er en god måte å gjøre det på, da beboerne er i en sårbar situasjon, og det ville være uheldig om det som fra ansattes side anses å være uheldige eller risikable valg eller handlinger, skal bli holdt mot dem gjennom å vise til en brutt kontrakt. Derimot er det viktig at beboerne og de ansatte sammen gjør vurderinger og utvikler individuelle løsninger og gode grep for å ivareta sikkerheten i størst mulig grad uten å gå på akkord med beboernes frihet til å gjøre selvstendige valg. Eksempelboksen under viser hvordan flere av botilbudene jobber med nettopp dette:

Godt eksempel: bevisstgjøring av egne reaksjoner og utvikle løsninger ved krise

I flere kommuner arbeider politiet /miljøterapeuter med å bevisstgjøre ungdommene på hvordan de ville reagert i en krisesituasjon ("hva tror du at du kommer til å gjøre dersom det eller det skulle skje?"), og forsøker å få ungdommene til selv å komme med gode løsninger. Dette er også en metode for politiet for å forstå hvordan vedkommende tenker om sikkerhet. En kommune utarbeider sågar en egen kriseplan for den enkelte der det fremkommer hva en skal gjøre dersom ulike tenkte scenarier skulle oppstå.

Flere av kommunene utveksler også direkte telefonnummer mellom kontaktperson i politiet og beboerne slik at de selv kan ta direkte kontakt dersom noe skulle oppstå som kan føre til endringer i trusselbildet. I en kommune fremholdes det at politiet i slike tilfeller kaller inn til en ny samtale der en vurderer om en skal gjøre endringer i forhold til trusselvurdering og sikkerhetstiltak.

En kommune har inngått avtale med kommunens kritesenter om at ungdommer i botilbudet kan henvende seg og eventuelt få bo der om de skulle oppleve sterkt angst, ha behov for ekstra trygghet ved å vite at det er noen der om natten etc. Ved et par av botilbudene har ansatte i enkelte tilfeller sett seg nødt til å overnatte i boligen for å imøtekomme beboernes behov for å kjenne seg trygge gjennom døgnnet.

5.3 Utflytting

Oppholdet i bo- og støttetilbudet er midlertidig, og ungdommene er ment å flytte ut og klare seg selv etter seks måneder, som i utgangspunktet regnes som maksimal botid. Som del av selvstendigjøringsprosessen legges det gjennom miljøterapeutiske virkemidler opp til at de unge skal klare seg mer og mer på egen hånd etter hvert i oppholdet. De blir utfordret og oppfordret til å ta mer ansvar selv, som å ta telefoner, ta bussen alene, gjøre avtaler selv etc. Flere kommuner understreker at forberedelsene på utflytting starter allerede fra dag en, da ungdommene allerede fra starten blir informert om at oppholdet er ment som en midlertidig løsning, og at målet hele veien vil være at de skal bli så selvstendige og trygge at de kan bo for seg selv og stå på egne bein. Mange som kommer til tilbudet er også svært innstilt på dette selv,

og vil raskt i gang med å lete etter egen leilighet. For andre kan det være motsatt. Det er ubehagelig å høre om at en må flytte ut, og de trenger stabilitet og ro fremfor stort fokus på utflytting.

Etter hvert i oppholdet vil de også trenge praktisk hjelp knyttet til forberedelser for å flytte ut, gjennom å skrive søknader til jobb, skole eller utdanning, søke etter leilighet og den praktiske biten knyttet til selve flyttingen. De får også hjelp til overføring til tjenesteapparat i kommunen de skal flytte til, sørge for at økonomisk sikkerhet og fortsatt fortrolig adresse om behov.

Oppsummert kan vi altså si at kommunene forbereder utflytting gjennom å:

- Forberede mentalt/psykisk på utflytting
- Gi nødvendig botrening og opplæring i personlig økonomi
- Praktisk tilrettelegging gjennom overføring i NAV-systemet, boligsøk, sikre skoleovergang, jobb eller søke på studier, sikre videre hemmelig adresse m.m.

I tillegg oppgir flere av kommunene at familievernkontoret tar kontakt med familievernkontoret i kommunen beboerne skal flytte til for om mulig kontakt eller megling med familie. Flere kommuner oppgir videre at de i enkelte tilfeller har kontaktet øvrig hjelpeapparat som politi, NAV eller helsetjenester i hjemkommunen for å sikre en god overgang. Arbeidet knyttet til en god overføring til hjemkommune blir av mange informanter imidlertid påpekt å være lite utarbeidet og mangler god systematikk, og helt klart har behov for å et videre fokus framover for å sikre en bedre overgang fra bo- og støttetilbudet til egen bolig.

Godt eksempel: boligperm

En kommune har laget en perm i med informasjon til ungdommene i botilbudet om hvordan en går fram for å finne egen bolig. Permen inneholder blant annet forklaringer på ord og uttrykk i boligannonser, boligsøk på finn.no, eksempler på boligannonser, realistisk prisnivå i forhold til ungdommenes økonomi m.m. Permen er en viktig støtte i ungdommenes boligjakt.

Godt eksempel: kontakt med ny saksbehandler i NAV ved utflytting

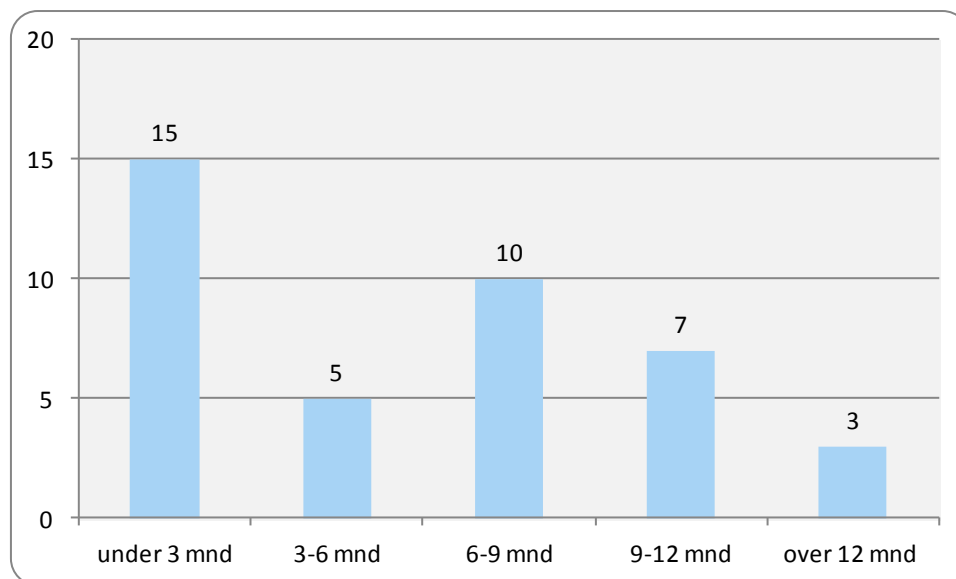
En kommune har som rutine å kontakte NAV i kommunen ungdommen skal flytte til ved utflytting (personlig møte eller over tlf.) der de gir den nye veilederen nødvendig informasjon, sikre videre hemmelig adresse, økonomi etc. De har også rutiner for å sende relevante dokumenter med ungdommene slik at det kan legges fram for NAV i den nye kommunen.

Ansatte i botilbudene viser stor fleksibilitet når det gjelder tilrettelegging for utflytting, og flere opplyser om at de har kontakt med ungdommene etter at de flytter. I noen tilfeller blir beboerne boende i samme kommune som botilbudet ligger i etter utflytting. Dette gjør det lettere når det gjelder kommunale tjenester, da de kan beholde den samme fastlegen eller noe av støttetilbudet de har hatt i botilbudet.

5.3.1 Botid

Vårt datamateriale viser at noen av blir boende utover fastsatt makstid på seks måneder. Figur 5-1 nedenfor viser en oversikt over hvor lenge beboerne så langt har blitt boende i botilbudet. 40 personer har så langt flyttet ut av botilbudet.

Figur 5-1: botid i bo- og støttetilbudene. N=40

Det som utmerker seg i figur 5-1 er at relativt mange befinner seg i ytterkantene av skalaen, det vil si enten med svært kort eller svært lang botid ut i fra beregnet makstid på 6 måneder. Like mange personer har bodd mer enn 6 mnd (20 stk) i botilbudet som under seks måneder (20 stk). 15 personer har hatt en botid under tre måneder, og 10 personer har hatt en botid på over 9 måneder. Tre personer har blitt boende i opp til 14 måneder i botilbudet.

Ser vi nærmere på de plasseringene der beboerne har blitt boende lengst (9-14 måneder), utmerker kommune F seg med å ha hatt mange av disse i sine tilbud. Dette er samtidig den kommunen som har hatt flest plasseringer, og har stor spredning i botiden. Årsakene til at noen blir boende utover seks måneder er sammensatte. Ansatte i tilbudene fremholder at seks måneder i mange sammenhenger er for kort tid til å få til en tilstrekkelig bearbeidelse og stabilisering av de unge. Enkelte kommuner påpeker samtidig at makstiden på seks måneder er mer å regne som veiledende, og at tilbudet gir en viktig fleksibilitet gjennom å tilby ungdommene en mulighet til å bli boende lenger dersom det er behov for det. En annen årsak er at det kan være vanskelig å finne en annen egnet bolig i løpet av oppholdstiden i botilbudet.

Forholdsvis mange har også forlatt botilbudet kort tid etter innflytting. Vi kan bare spekulere i om dette skyldes at de ikke var egnet til tilbudet, eller om tilbudet ikke var egnet for dem. Intervjudata tyder imidlertid på at antall ungdom som forlater botilbudet etter kort tid er synkende, og at en etter hvert har klart å unngå de korteste oppholdene i større grad enn før. En kommune (B) som har hatt flere med kort botid, påpeker at det å bo tre sammen kan være utfordrende for noen av de som kommer, og at beboerne kan ha personligheter og væremåter som ikke går godt overens. Noen av beboerne har også hatt for lite kunnskap om botilbudet før de kom, og hatt andre forventninger til tilbudet enn det de har blitt møtt med.

Det kan også være interessant å se på hvor beboerne har endt opp etter at de har flyttet ut fra bo- og støttetilbudet. Av de 40 beboerne som har flyttet ut av bo- og støttetilbudet, finnes det tallmateriale på 35 av disse på hvorvidt de har flyttet for seg selv eller tilbake til familien. Det finnes ikke systematisert kunnskap om hvordan tidligere beboere greier seg verken når det gjelder selvstendighet eller relasjon til familien. Vi vil derfor understreke at tallene som presenteres gir for lite informasjon til om en kan vurdere hvorvidt de er kjennetegn på god eller dårlig måloppnåelse. Tabell 5-1 gir en oversikt over hvor de unge har bosatt seg etter utflytting.

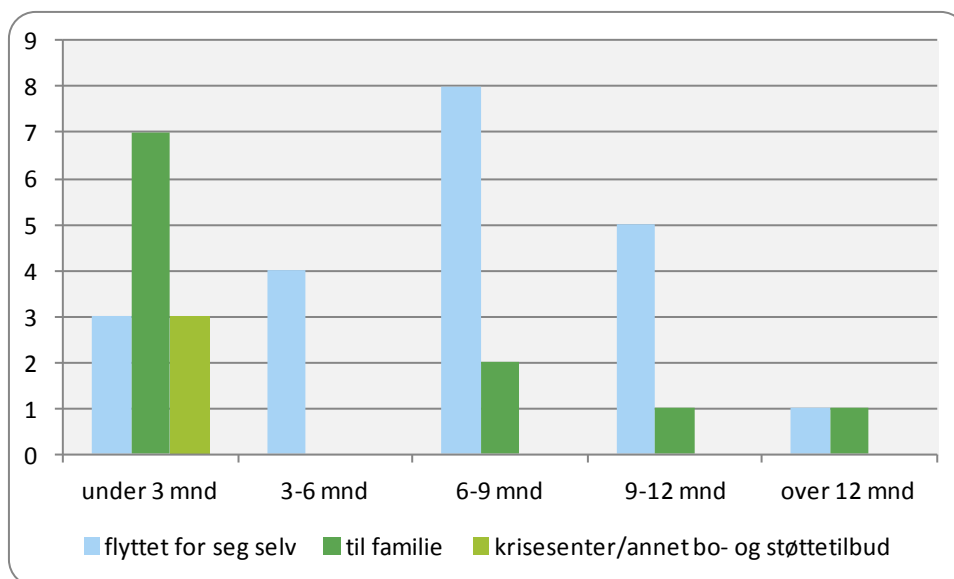
Tabell 5-1: oversikt over hvor beboerne har bosatt seg etter opphold i bo- og støttetilbudet. N=35

Flyttet til...	Antall	Mer spesifisert innenfor hver kategori
Egen bolig	21	Bor for seg selv: 15 Deler bolig med venn(er): 4 Deler bolig med kjæreste: 2
Familie	11	Bor hos familie: 7 Bor hos mor: 3 Bor hos ektemann: 1
Krisesenter	2	
Overført til annet bo- og støttetilbud	1	
Totalt	35	

Som det fremgår av tabell 5-1 er det flere som flytter for seg selv enn som flytter hjem til familien. Rundt to tredeler flytter for seg selv, mot en tredel som flytter tilbake til familien. Igjen: hvorvidt dette kan være tegn på måloppnåelse er ikke mulig å fastslå, da det ikke finnes systematisert kunnskap om hva som skjer med disse beboerne etter utflytting fra botilbudet.

Videre skal vi se hvordan bosted etter utflytting varierer med botid i botilbudet. Figur 5-2 viser hvor de har flyttet etter sitt opphold i bo- og støttetilbudet, krysset med botid i bo- og støttetilbudet. Kategorien *flyttet for seg selv* innbefatter ungdommer som enten bor helt for seg selv eller som deler egen bolig enten med venninne(r)/venn(er) eller kjæreste. Kategorien *flyttet til familie* innbefatter ungdommer som har flyttet hjem til foreldrene/øvrige familie eller tilbake til ektemannen.

Figur 5-2: oversikt over hvor beboerne har bosatt seg etter opphold i bo- og støttetilbud, krysset med botid. N = 35

Figur 5-2 viser en trend der sjansen for å flytte for seg selv øker jo lenger opphold i botilbud beboere har. Blant de som flytter ut etter kort tid, flytter mange tilbake til familien. De som bor seks måneder eller mer i botilbudet flytter i større grad for seg selv. To plasseringer med opphold under tre måneder har endt med overføring til krisesenter, og en plassering har blitt overført til et av de andre bo- og støttetilbudene. Igjen må vi presisere at det å flytte tilbake til familien ikke nødvendigvis er et dårlig resultat. Likevel er det rimelig å tro at de som flyttet ut av botilbudet etter svært kort tid og som flytter tilbake til familien, trolig er mindre rustet til å stå imot nytt press dersom dette skulle oppstå etter hjemflytting, enn de med lenger botid. Det at antall unge med opphold under tre måneder er synkende, må derfor ses som en god utvikling.

5.4 Oppsummering

Innholdet i bo- og støttetilbudene skal dekke ungdommenes behov for sikkerhet, trygghet, psykologiske og psykososiale behov, praktisk oppfølging og tilstrekkelig kunnskap om det norske systemet. Vi vil nå oppsummere det vi har vært gjennom i dette kapitlet om innhold og kvalitet i de ulike bo- og støttetilbudene for ungdom utsatt for tvangsekteskap.

Det sikkerhetsmessige innholdet knyttet til fysisk utforming og tilrettelegging som beboerne møter i de ulike bo- og støttetilbudene varierer. Tilbudene har lagt seg på ulike nivåer når det gjelder hvilke tiltak som er iverksatt og hvilke prioriteringer som er gjort, noe som gjør at ungdommene får et ulikt tilbud ut i fra hvilket botilbud de blir plassert. Botilbudene har også ulik praksis når det gjelder bruk av fortrolig adresse, besøksforbud og bruk av kode 6 og kode 7, noe som medfører at det varierer hvilken informasjon som finnes tilgjengelig om dem i offentlige systemer.

Den største sikkerhetsmessige risikoen ungdommene som kommer til butilbudene er utsatt for er knyttet til deres egne evner til å ta fornuftige forhåndsregler og gode vurderinger av egen atferd knyttet til sikkerhet. Våre data gir oss ikke grunnlag for å gjøre inngående vurderinger av hvorvidt de ulike tilbudene jobber tilstrekkelig systematisk og strukturert med dette. Intervjudata fra ansatte i botilbudet og i politiet gir imidlertid inntrykk av at dette er noe det jobbes aktivt med i alle bo- og støttetilbudene, og som ses som viktig å opprettholde et fokus på gjennom hele oppholdet. Alle botilbudene gjennomfører sikkerhetssamtaler med sine beboere ved ankomst, utført av faste tilknyttede kontakter i politiet. Enkelte tilbud har utviklet faste samtalemaler for disse samtalene. Samtalene følges opp av ansatte i botilbudet gjennom miljøterapeutisk arbeid som fokuserer på å gjøre de unge i stand til å gjøre fornuftige vurderinger av egen sikkerhet.

Det legges opp til at personer med mindre inngående oppfølgingsbehov og større grad av selvstendighet og evne til å bo for seg selv, skal få plass i botilbudene med enkeltstående boliger, mens personer med større oppfølgingsbehov og som har mindre erfaring med å bo for seg selv skal plasseres i bofellesskap der det legges opp til en tettere oppfølging. Men det viser seg at ungdommene som kommer til bo- og støttetilbudene med enkeltstående leiligheter ofte har behov for en tettere oppfølging enn det som det legges opp til i disse tilbudene. Tilbudene er gode til å tilrettelegge praktisk for ungdommene, men har ikke mulighet til å følge dem så tett som det som gjøres i bofellesskapene. Samtidig har både tilbudene med leiligheter og med bofellesskap utfordringer med å imøtekomme ensomhet og savn av familie og nettverk, og gi beboere mulighet til å ha et minimum av sosialt nettverk under oppholdet. Bofellesskapene med mer bemanning har likevel et bedre tilbud gjennom at de har mer bemanning inne i boligene til en hver tid.

Vi finner også variasjon i hvordan de unge følges opp praktisk og miljøterapeutisk mens de er i tilbudet. Flere botilbud har fått i stand gode samarbeidsrutiner med støttetilbud som for eksempel veiledning av ungdommene gjennom familievernkontor eller kommunepsykolog, mens andre har fokusert mer på den praktiske eller sikkerhetsmessige tilretteleggingen.

Alle bo- og støttetilbudene vil ha nytte av å (videre)utvikle arbeidet knyttet til tilrettelegging ved utflytting fra tilbudet. Enkelte kommuner har startet så vidt på dette arbeidet og har ideer om gode løsninger, men alle har et stykke å gå før overgangen blir mer sømløs.

6. VURDERINGER AV TILBUDET SOM HELHET

I dette kapitlet vil vi forsøke å gi svar på om det nasjonale bo- og støttetilbudet fungerer etter intensjonen. Vi ser på hvorvidt de ulike behovene til de unge som kommer til botilbudene imøtekommes, og hvordan de ulike tilbudene til sammen utgjør et hele.

Det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge utsatt for tvangsekteskap er ment å være et sikkert men midlertidig bosted for kvinner og menn over 18 år som er på flukt fra egen familie som følger av trussel om eller gjennomført tvangsekteskap. I tillegg skal tilbudet bistå den unge med å etablere et trygt og selvstendig liv. Erfaringene tilsier at målgruppens behov er svært varierte, og et helhetlig og differensiert tilbud blir avgjørende for å imøtekomme spennet i behov for oppfølging av psykisk, praktisk og sikkerhetsmessig art. Differensiering av bo- og støttetilbudene skal sørge for en viss variasjon i tilbudene slik at personer med ulike behov og med ulike grader av behov skal kunne imøtekommes med et tilbud best mulig tilpasset den enkelte. De ulike bo- og støttetilbudene er i så måte ment å dekke unge med ulik grad av behov for oppfølging og støtte. Den klareste skillelinjen mellom de ulike botilbudene er knyttet til forskjellen mellom de enkeltstående leilighetene og bokollektivene, der bokollektivene retter seg inn mot personer med et større og mer krevende oppfølgingsbehov enn det som er tilfelle i leilighetsprosjektene.

6.1 Vurderinger av relevans i tilbudene som helhet

Vi vil nå presentere våre vurderinger knyttet til om det nasjonale tilbudet som helhet evner å imøtekomme behovene til de unge som kommer til botilbudene. Vurderingene tar utgangspunkt i elementene som presenteres i vår analysetabell over målgruppens behov presentert i kapittel 1 (tabell 1-1).

6.1.1 Behov for psykisk helsehjelp

De unge som kommer til botilbudet har alle vært utsatt for alvorlige trusler, vold og tvang i sine nære relasjoner, knyttet til æresbegrep. De vil ha behov for å bearbejde vonde og konfliktfylte opplevelser siden trusselutøveren i mange tilfeller er personer de også er sterkt og nært knyttet til, og mange vil også ha behov for hjelp til å takle savn av familie og nettverk uten å sette seg selv i fare. I alle bo- og støttetilbudene blir det påpekt et stort behov for terapeutisk bistand og helsetjenester. Det miljøterapeutiske arbeidet er fremtredende i botilbudene, og noe av de unges behov blir dekket gjennom denne oppfølgingen. Videre er beboernes psykiske helse et fokusområde i alle botilbudene, og det ivaretas gjennom at beboerne får hjelp i det ordinære hjelpeapparatet. Selv om det i evalueringen later til at alle beboere får et tilbud dersom de trenger det, virker det likevel som om terskelen for å få et slikt tilbud er lavere i botilbud som har et fast samarbeid med familievernkontor. Her får alle beboere tilbud om samtaler, mens i andre botilbud må en ha henvisning for å få slike samtaler. Det er også viktig at de ansatte i alle botilbudene mottar veiledning av ekstern fagekspertise, slik at de er bedre rustet til å forstå reaksjonsmønster og bistå på riktig måte i sine møter med beboere som har psykiske helseproblemer.

6.1.2 Psykososiale behov

Ensomhet er en utfordring i alle botilbudene. Savn av familie og nettverk er stort, og sikkerhetsmessige forhåndsregler kan gjøre det ekstra utfordrende for beboerne å etablere vanlige vennsrelasjoner. Beboerne i leilighetsprosjektene later til å være ekstra sårbare når det gjelder ensomhet og manglende nettverk, da det er disse tilbudene som er lavest bemannet, og beboerne bor alene. Flere kommuner har fått i stand samarbeid med frivillige organisasjoner som SEIF og Røde Kors som kan tilby besøksvenn eller andre fritidstilbud. Likevel er det vårt inntrykk at det å dekke beboernes sosiale behov er utfordrende i botilbudene.

I sammenheng med beboernes psykiske helse og psykososiale behov er det relevante å diskutere mengden oppfølging og støtte som beboerne får i botilbudene. Bokollektivene kan tilby tettere oppfølging enn leilighetstilbudene, men i begge typer tilbud har det blitt plassert personer som er for nedbrutte psykisk til å kunne dra nytte av tilbudet. Disse har således blitt videre henvist til krisesenter, opphold på DPS eller andre helsetjenester. Særlig ansatte i leilighetsprosjektene peker på at det i noen tilfeller er utfordringer knyttet til å gi beboerne tilstrekkelig oppfølging knyttet til psykiske behov, og enkelte har stilt spørsmål ved om tilbudene er i stand til å gi et

tilstrekkelig tilbud til de som kommer tatt i betraktning at de ikke har nettverk der. De erfarer at beboere har ulike men uheldige reaksjonsmønstre i forbindelse med ensomhet, fra isolasjon til utagerende livsførsel. Det uttrykkes bekymring for at oppfølgerne ikke har mulighet til å jobbe tilstrekkelig godt med å endre uheldige reaksjonsmønstrene, og at dette kan gjøre det vanskeligere å hjelpe den unge med å få etablert et selvstendig liv etter utflytting.

6.1.3 Behov for praktisk oppfølging og kjennskap til det norske systemet

Når det gjelder den praktiske tilretteleggingen for den enkelte, er dette arbeidet organisert ulikt og fordelt på ulike aktører i de ulike tilbudene, men alt i alt ser det ut til at dette er en del som blir godt dekket i alle tilbudene.

Ikke alle tilbudene tar med de unge på møte med NAV. For de unges egen del kan det å møte sin veileder i NAV ansikt til ansikt være viktig for å øke sin kunnskap om offentlige tjenester og det norske systemet generelt. De unge vil med høy sannsynlighet måtte henvende seg til NAV etter at de har flyttet ut av bo- og støttetilbudet, og vi ser derfor ingen grunn til at de ikke skal møte sin veileder i NAV mens de bor i bo- og støttetilbudet.

6.1.4 Sikkerhet

Alle botilbudene arbeider med å etablere en indre trygghet og forståelse hos beboerne for hvordan de selv kan ta vare på egen sikkerhet. Dette handler for eksempel om å være i stand til å gjøre gjennomtenkte vurderinger av farlige og ufarlige steder/ situasjoner, og kunne handle fornuftig om de skulle komme opp i en farlig situasjon. Dette arbeidet knyttes først og fremst til sikkerhets- og oppfølgingsamtaler med politi, samt et fokus på sikkerhet blant de ansatte i botilbudet gjennom hele oppholdet. Denne delen av sikkerhetsarbeidet er så langt vi kan se godt ivaretatt i alle de ulike botilbudene.

Når det gjelder å oppfylle de sikkerhetsmessige behovene ungdommene som kommer til bo- og støttetilbudet har, er det i alle botilbudene satt inn tiltak som skal sikre ungdommene en sikker bolig på hemmelig adresse. Beboerne blir også gitt tilgang til voldsalarm om det vurderes å være behov for det. Tilbudene er derimot forskjellige når det kommer til hvilket nivå de har lagt seg på både når det gjelder sikkerhetstiltak i bolig og fortrolig adresse. Det er vanskelig å gi gode vurderinger på om en bør enes om felles løsning eller la de ulike tilbudene gjøre egne vurderinger, da det finnes gode argumenter både for og imot kategorisk bruk av koding.

En mulig konsekvens av ulikhetene kan imidlertid være at de unge er sikrere i noen botilbud i andre. Samtidig påpeker mange informanter at det er de unge selv som utgjør sin egen største fare, ved at de med kontakt med egen familie eller nettverk fra eget opprinnelsesland røper hvor de befinner seg. Flere trekker også frem at strenge sikkerhetstiltak gjør store inngripen i den enkeltes liv, og kan være en barriere for å kunne leve fritt og selvstendig. Således kan en annen konsekvens av ulikhetene bety at de tilbudene som investerer i dyre fysiske sikkerhetstiltak bruker mer ressurser enn det som er hensiktsmessig eller nødvendig. Det er ut ifra denne evalueringen ikke mulig å vurdere disse aspektene, og det er rimelig å tro at det også vil være ulike synspunkter mellom botilbudene og ulike myndigheter på dette punktet. Vi vurderer at det derfor vil være hensiktsmessig å diskutere i fellesskap hvilke sikkerhetstiltak som er nødvendige men også tilstrekkelige, og hvordan en kan jobbe med sikkerhet og bevisstgjøring av beboerne selv i forhold til å ta ansvar for egen sikkerhet. Formålet må være å kunne gi beboerne et tilstrekkelig sikkert tilbud som i minst mulig grad hindrer dem i å etablere et selvstendig liv etter utflytting, og for å få mest mulig ut av de ressursene som brukes på sikkerhet.

6.2 Vurderinger av effektivitet i tilbudene som helhet

I det følgende vil vi presentere overordnede vurderinger av effektiviteten i tilbudene. Vurderingene tar utgangspunkt i funn om hvordan tilbudene er organisert for å utnytte ressursene i prosjektet og som finnes hos relevante første- og andrelinjetjenester, for å gi et best mulig tilbud til beboerne.

6.2.1 Fleksibilitet og dimensjonering

Det er vårt inntrykk at mange ansatte i bo- og støttetilbudene strekker seg langt for å tilby et tilstrekkelig fleksibelt tilbud som imøtekommer beboernes behov. Basert på det en vet om målgruppens behov og de erfaringer som informantene har delt i evalueringen, er det nødvendig

å finne fleksible løsninger som ivaretar variasjon i målgruppens behov. Samtidig må tilrettelegging for fleksible løsninger være bærekraftig og forutsigbart for de ansatte, slik at deres kapasitet og engasjement ikke slites unødige. Dette kan være en utfordring både i bokollektiv og i leilighetsprosjektene, og det er vårt inntrykk at dette er aktuelle problemstillinger for flere av prosjektene.

En løsning som benyttes i noen prosjekter er forankring i en enhet som åpner for at en kan hente inn ekstra ressurser ved behov. Forankring har også betydning for de ansattes lederstøtte, og hvilken kompetanse de kan trekke fra kollegaer som ikke er involvert i boligtilbudet. Videre kan prosjektets personalressurser utnyttes til andre oppgaver i perioder der det er lavere belegg i botilbudet, slik at en får utnyttet ressursene på en god måte.

En annen løsning som benyttes i en kommune er å involvere en kommunal oppfølgingstjeneste, som sammen med de ansatte i prosjektet driver oppfølging. Dette krever ressurser til samarbeid og koordinering, og potensialet er ennå ikke fullt hentet ut i den aktuelle kommunen. Det er imidlertid til stede, og fordelene er at ordningen representerer både en mulighet for å dimensjonere oppfølgingen etter behov med en fast samarbeidspartner. I tillegg er løsningen en døråpner inn til det øvrige kommunale systemet for beboeren, og den samme oppfølgingstjenesten vil som en kommunal instans kunne få mandat til å følge opp beboeren også etter utflytting av botilbudet dersom beboeren bosetter seg i kommunen. Dette representerer en kontinuitet i tilbudet også utover botilbudets varighet.

6.2.2 Ressursutnyttelse

Det har i evalueringen ikke vært hensiktsmessig å gjøre vurderinger av økonomisk effektivitet. Vi vil likevel gjøre noen betraktninger rundt ressursutnyttelsen i prosjektene basert på funnene i evalueringen. Evalueringen viser at det er særlig i prosjekter der flere enheter benyttes for å drive oppfølging at det er potensial for å tydeliggjøre roller, ansvar og få til en bedre arbeidsflyt. Dette gjelder tre prosjekter. Disse tre prosjektene har i mindre grad lyktes med å få til samarbeid med enten familievernkontor, eller både NAV og familievernkontor. Vår vurdering er at samarbeid med disse, særlig med NAV, både gir et bedre tilbud til beboerne og frigjør ressurser blant de ansatte. Samarbeidet gir et bedre tilbud fordi beboerne kan raskere få orden i sin private økonomi og komme i gang med terapeutiske samtaler. Funn i evalueringen viser også at NAV i flere kommuner viser større fleksibilitet i forhold til denne brukergruppen fordi kontaktpersonen gjennom samarbeidet får mer kunnskap om hvilken situasjon beboerne er i. Samarbeid er også ressursbesparende for de ansatte, fordi de i praksis må tilrettelegge for beboeren, selv om det på sikt er målet at beboeren skal kunne navigere rundt i det offentlige systemet på egen hånd.

6.2.3 Kompetanse

Evalueringen viser at alle prosjektene besitter sosialfaglig kompetanse, noe som er naturlig i og med at praktisk oppfølging og miljøarbeid er en sentral del av tilbudet. Imidlertid hadde ingen av kommunene erfaring med oppfølging av målgruppen fra før, og enkelte erfarer at de har hatt for lite kunnskap om hvordan en søker om fortrolig adresse og hvilke krav som stilles til dokumentasjon fra NAV. Dette kan føre til at en får mindre tid og oppmerksomhet til å jobbe målrettet med det miljøterapeutiske arbeidet som kan bidra til å stabilisere den enkeltes situasjon. I en kommune virket også samarbeidet med politiet sårbart ved at prosjektet kun hadde en kontaktperson, og at søking av kode 6 og 7 tok lenger tid dersom denne var syk eller på ferie. Evalueringen viser imidlertid at i flere prosjekter har en nå kommet i gang med å skriftliggjøre metoder og prosedyrer, slik at kunnskap både om metoder og om de praktiske sidene i støttetilbudet dokumenteres. Dette vil gjøre det lettere for nye botilbud som opprettes, og viderefører kunnskap til nye ansatte i prosjektene.

Det er klart at mange av beboerne har alvorlige vansker i forhold til vold, trusler og ekstrem kontroll som de har blitt utsatt for, og at beboerne reagerer ulikt på dette. Det fremkommer at mange ansatte savner mer kunnskap og kompetanse på psykisk helse for å kunne følge opp beboerne på en god måte når de sliter med traumer og psykiske lidelser. Flere prosjekter får veiledning av RVTS eller familievernkontor for å imøtekomme behovet, og noen har deltatt på kompetansehevede tiltak. Både veiledning og kompetanseheving vurderes som nyttig og nødvendig. Noen prosjekter kan også trekke på kompetanse i egen enhet, og en del av

prosjektene deler erfaringer på de halvårlige fagsamlingene og ved kontakt og besøk hos hverandre. Det er ut ifra evalueringen vanskelig å vurdere hvorvidt beboerne hadde fått et bedre tilbud eller om de ansatte dersom prosjektene besitter tilstrekkelig kompetanse på psykisk helse, men det fremkommer klart at det er et behov som mange ansatte erfarer.

6.3 Oppsummerende vurderinger av det nasjonale tilbudet

Det nasjonale bo- og støttetilbudet har vært i drift i relativt kort tid. Kort driftstid, sammen med at det ikke definert enhetlige og målbare målsetninger eller systemer for å måle resultatene av tilbudet, gjør det vanskelig å vurdere måloppnåelse. Registerdata viser at av de over 40 unge som har flyttet ut av botilbudet så langt, har over halvparten flyttet i egen bolig. Blant de unge som har bodd i botilbudet i mer enn tre måneder, har de aller fleste flyttet i egen bolig, mens blant de som har kort botid, flytter flere hjem igjen til familien. Utover dette er det ingen systematisert kunnskap om hvordan tidligere beboere har det i sitt hverdagsliv eller med familiene sine. Derfor er det ikke mulig å tolke bosted etter utflytting fra botilbudet som kjennetegn på god eller dårlig måloppnåelse. En må likevel anta at det å kunne leve et selvstendig liv uten vold og trusler, og samtidig kunne opprettholde en god relasjon til familien, vil være å regne som god måloppnåelse.

Basert på evalueringens funn vurderer vi imidlertid at det er flere indikatorer på at en er på vei mot å skape god helhet i innholdet i det enkelte botilbud. Tilbudene er tilrettelagt for å imøtekomme beboernes ulike behov både for oppfølging, bistand til å komme i kontakt med det ordinære hjelpeapparatet, sikkerhet og trygghet, og beboerne får hjelp til å håndtere sin psykiske helse inkludert bistand til å søke behandling når det er nødvendig. Samtidig er det potensial for å videreutvikle dokumentasjon og å arbeide ytterligere systematisk i de fleste botilbudene.

Når det gjelder hvorvidt tilbudene drives effektivt, viser evalueringen at de ansatte strekker seg langt for å gi et så fleksibelt, helhetlig og godt tilbud som mulig. Flere prosjekter har etablert et godt samarbeid med eksterne samarbeidsparter, som bidrar til at de ansatte kan bruke mindre tid på å følge beboernes saker for eksempel hos NAV.

Samtidig tyder informantenes vurderinger på at en ikke alltid er sikker på om den oppfølgingen de gir er tilstrekkelig i forhold til beboernes behov. Sammenligninger mellom prosjektenes ressurser viser at det er avsatt ulikt omfang av ressurser til prosjektledelse og oppfølging, og at det er variasjoner i hvorvidt det hentes inn ytterligere ressurser for å imøtekomme beboernes behov. Slik botilbudet er utformet i dag er det enkelte prosjekt ansvarlig for en fleksibel organisering som gjør at en makter å svare på ulike behov. Evalueringens funn viser ulike modeller, men de fleste botilbud har etter vår vurdering potensial til å videreutvikle både internt og eksternt samarbeid for å få et bedre tilbud til beboerne og for å utnytte ressursene bedre. Forankring, tilgang på nødvendig kompetanse og mulighet for å utnytte de ansattes kapasitet i perioder der beboerne har mindre behov eller tilbudet ikke er fullt belagt, vil være forhold som kan vurderes for å utnytte ressursene bedre.

Likevel er det relevant å diskutere hvorvidt dimensjoneringen av det nasjonale botilbudet er tilpasset målgruppen, både når det gjelder antall og type plasser. Kommunene er prisgitt. Kompetanseteamets vurderinger rundt plassering, samtidig som antall plasser og dimensjonering av kollektiv- og leilighetsplasser er en rammebetingelse som Kompetanseteamet må forholde seg til. Diskusjonen handler i ytterste konsekvens om hvorvidt enkelte av leilighetstilbudene slik de er utformet i dag dekker de behovene målgruppen har, gitt at flere av dem har store og ofte økende oppfølgingsbehov i løpet av oppholdet. Vi har registrert at særlig ansatte i leilighetsprosjektene stiller spørsmål til om det de har mulighet til å tilby er tilstrekkelig i en del tilfeller, men det er ikke mulig ut ifra datamaterialet i evalueringen å gi entydige svar på dette. Vi vurderer at det i det videre arbeidet vil være hensiktsmessig å innhente mer kunnskap om hvor store oppfølgingsbehov beboerne har for å kunne komme tilstrekkelig godt i gang med å leve et selvstendig liv i løpet av seks måneder. For det første er det behov for mer kunnskap om hvor mye oppfølging en kan forvente at beboerne trenger, gitt at de har vært utsatt for vold og trusler og at symptomtrykket kan øke gradvis når livet stabiliserer seg. Erfaringene så langt tilsier at beboerne har svært ulike behov, men en mer systematisk registrering og sammenstilling av hvor mye tid som brukes til oppfølging og i hvilken sammenheng (for eksempel i perioder der

beboeren har store psykiske problemer) vil kunne gi mer håndfaste indikasjoner. Derneft vil det være nødvendig å diskutere hvordan tilbudene kan organiseres oppfølgingen. Målet må være at en ivaretar en fleksibilitet til å justere oppfølging etter behov uten at de ansatte i perioder får uforholdsmessig stor belastning, og at en samtidig kan utnytte overflødig kapasitet i stillere perioder der plasser står tomme eller beboerne har mindre behov for oppfølging. Her vil det være rimelig å se både på hvilke enheter prosjektet er forankret i, og om en eventuelt kan trekke på andre tjenester i perioder med behov for økt kapasitet.

6.4 Oppsummerende vurderinger av hvert enkelt tilbud

De ulike bo- og støttetilbudene differensierer med tanke på størrelse, type bolig som tilbys, bemanningsgrad, tilknyttede støttetilbud osv. og har ulike utfordringer knyttet til deres konkrete arbeid og hvor langt de har kommet på ulike områder for å få til et så fleksibelt og treffsikkert tilbud som mulig. Noen fellestrekk går likevel igjen som gjenstående utfordringer i de aller fleste tilbudene, og er punkter alle botilbudene trenger å jobbe med og videreutvikle. Dette er:

- Mer systematikk i å skriftliggjøre eget arbeid og dokumentere metodeutprøving, utarbeide standardiserte maler for arbeidet både med brukeren og i kontakt med støttetiltak. Enkelte av kommunene har gjort noe mer enn andre, men alle vil ha utbytte av å videreutvikle dokumentasjonen.
- Bo- og støttetilbudene er små prosjektet som er sårbare for ferieavvikling/sykdom og utskiftning av personale. Tilbudene gjør derfor lurt i å involvere mer enn en person i de ulike støttetilbudene de samarbeider med.
- Bedre praksis og rutiner knyttet til kontakt med hjemkommunen og tilrettelegging for en god overgang ved utflytting. Flere kommuner har kommet i gang med å benytte familievernkontor i dette arbeidet, og et fokus på å videreutvikle tilbudet på dette området vil bli viktig fremover.

Videre vil vi presentere en kort sammenfatning av hvert enkelt bo- og støttetilbud der vi kommer med våre vurderinger og anbefalinger for deres videre arbeid.

6.4.1 Kommune A

Kommune A har et leilighetsprosjekt med 3 plasser i selvstendige leiligheter. Prosjektet har siden etablering og ut 2011 hatt et formelt samarbeid med SEIF, med definerte ansvarsområder. Partene har imidlertid blitt enige om å ikke videreføre samarbeidet etter 2011. Etter det vi forstår henger dette sammen med kommunikasjonsproblemer og ulik oppfatning av hvilke krav taushetsbestemmelsene legger i forhold til informasjonsflyt mellom botilbudet og SEIF, og hvordan botilbudet oppretter kontakt mellom beboere og SEIF.

Oppfølging foretas både av ansatte i botilbudet og en kommunal booppfølgingstjeneste. Det er to faste medarbeider hos booppfølgingstjenesten som driver oppfølgingen. Begrunnelsen er at informasjon om beboerne skal spres på så få personer som mulig, og at beboerne skal slippe å forholde seg til mange personer. Omfanget baseres på individuell behovskartlegging og vedtak om tjenester ved ankomst.

Områder botilbudet har lyktes bra med

- Involvering av den kommunale booppfølgingstjenesten utgjør en styrke på flere måter. Med to faste kontaktpersoner sikres det at beboerne forholder seg til få personer, samtidig som de enkelte dager inkludert i helger kan få tilbud om støttesamtaler eller andre aktiviteter på ettermiddag og kveld.
- Involvering av booppfølgingstjenesten betyr også at beboere som velger å fortsette å bo i kommunen etter utflytting av botilbudet vil ved behov kunne få fortsatt oppfølging av denne tjenesten. Dette bidrar til å skape kontinuitet for beboeren.
- Prosjektet har lyktes med et godt samarbeid med politiet. Politidistriktet besitter allerede en del erfaring og kompetanse med vitnebeskyttelse og arbeid med målgruppen, og samarbeidet med botilbudet virker prioritert og er forankret på politimesternivå.

- Botilbudet har et godt samarbeid med NAV.

Gjenstående utfordringer/ videreutvikling

- Per oktober 2011 var det begrenset kontakt og koordinering mellom prosjektet og booppfølgingstjenesten, og de benytter ikke samme journalsystem. Samarbeidet skal imidlertid videreutvikles både med felles tilgang til journalsystemet, flere samarbeidsmøter, og flere kontaktpersoner hos oppfølgingstjenesten for å kunne utvide tilbudet om oppfølging.
- Prosjektmedarbeideren er i ferd med å slutføre skriftliggjøring av prosedyrer og metoder, og ønsker nå å videreutvikle bruk av individuell plan og ansvarsgrupper.
- Prosjektet har ikke lyktes med å opprette samarbeid med familievernkontoret, men beboere som har behov for det henvises til RVTS eller DPS av prosjektleder.

6.4.2 Kommune B

Bo- og støttetilbudet i kommune B består av 3 plasser i et bokollektiv. Boligen har også blitt benyttet av en mor med barn. Kommunen utmerker seg med sitt grundige forarbeid knyttet til sikkerhet i etableringsfasen av tilbudet, og har fulgt opp denne linjen gjennom driftsperioden. Bo- og støttetilbudet samarbeider tett med politi, NAV og familievernkontor, og prosjektet har fått en god forankring ut til ulike samarbeidsaktører gjennom et tidligere tverrfaglig prosjekt i kommunen med fokus på samme problematikk. Bo- og støttetilbudet skiller seg fra de andre kommunene på noen punkter. Blant annet søkes det automatisk om kode 6 for alle som kommer til botilbudet. Kommunen har valgt å legge bo- og støttetilbudet til en enhet under skole og utdanning, noe som også skiller dem fra de andre tilbudene.

Områder botilbudet har lyktes bra med

- Bo- og støttetilbudet har jobbet systematisk med sikkerhet siden oppstarten, og har innarbeidede rutiner knyttet til sikkerhet.
- Samarbeid med støttetilbud som NAV, familievernkontor, PP-tjeneste og Oppfølgingstjeneste fungerer godt, og det er opprettet en prosjektgruppe med faste representanter fra støttetilbudene som er tilknyttet prosjektet. Hos alle aktørene er denne medvirkningen forankret på ledernivå. Prosjektgruppen fungerer også som en strategigruppe i noen tilfeller, der en kaller inn kun de som er relevante i tilknytning til en bestemt sak, planlegger fremdrift og fordeler ansvar.
- Har kommet noe lengre enn andre kommuner i arbeidet knyttet til utflytting med å tilrettelegge for en god overføring til (den nye) hjemkommunen. Familievernkontoret kontakter familievernkontor i hjemkommunen.

Gjenstående utfordringer/videreutvikling

- Forankringen i kommunen er ikke den mest hensiktsmessige, da ansatte savner et faglig nettverk de kan spille på. Enheten det er lagt til har ikke mulighet til å dra nytte av de ansattes i bo- og støttetilbudets kompetanse, da det ligger litt på siden av deres kjernevirksomhet, og de ansatte i botilbudet spiller heller ikke på kompetanse fra enheten i sitt arbeid. Plasseringen til denne enheten virker ikke å være gjennomtenkt, og en revurdering av forankringen vil være på sin plass.
- Arbeide for mer systematisk veiledning av de ansatte i tilbudet. Slik det er i dag legges det opp til veiledning etter behov. Ansatte etterspør mer veiledning og faglig påfyll knyttet til målgruppen, og foreslår selv å utvikle samarbeid med RVTS.

6.4.3 Kommune C

Bo- og støttetilbudet i kommune C består av 1 plass i en enkeltleilighet beregnet på en enslig beboer med/ uten barn, eller et par med barn. I tilbudet legges det opp til et relativt selvstendig løp der praktisk tilrettelegging i form av tildeling av tiltak, arbeid/utdanning og praktisk bistand er i fokus. De unge som kommer til botilbudet får samtidig psykisk støtte gjennom veiledningssamtaler med familievernkontor (nylig etablert) og psykolog. Tilbudet gir mindre rom for daglig miljøterapeutisk oppfølging enn i tilbudene med bokollektiv. Tilbudet har derfor valgt å trekke inn flere frivillige aktører for å tilby ulike fritidsaktiviteter og kontakter for å motvirke ensomhet.

Områder botilbudet har lyktes bra med

- Tilbudet har systematisert arbeidet knyttet til ankomst gjennom å ha utviklet en mal for timeplan med daglige aktiviteter for beboerne den første tiden som tilpasses den enkelte ved ankomst og følges opp av de ansatte i boligen.
- Tilbudet og problematikken knytte til tvangsekteskap er godt forankret i alle ledd i kommunen, og bo- og støttetilbudet drar nytte av et annet tverrfaglig prosjekt/nettverk kommunen driver knyttet til problematikken. Her kan ansatte i tilbudet få faglig påfyll, bevisstgjøring på aktuelle tjenester og aktører som kan trekkes inn i arbeidet og diskutere problemstillinger knyttet til beboerne.
- Tilbudet har fått til velfungerende samarbeid med frivillige aktører som bidrar til å forsterke tilbudet når det gjelder å motvirke ensomhet og angst, og trene bi relasjonsbygging.

Gjenstående utfordringer/videreutvikling

- Ansatte i prosjektet kan få veiledning og kompetanseheving etter behov fra familievernkontor (nylig startet), Alternativ til Vold og RVTS. Dette arbeidet bør videreutvikles og det bør etableres faste rutiner til hyppighet på veiledningssamtaler.

6.4.4 Kommune D

Tilbudet i kommune D består av 3 plasser i et bofellesskap. Boligen er bemannet av miljøterapeut dag og kveld i ukedagene, med den mellomvakt i helgene. Beboerne får dermed relativt tett oppfølging, nest etter bokollektivet i kommune F. Tilbudet retter seg også inn mot jenter som har noe mer komplisert situasjon enn flere av de andre tilbudene, og de som har bodd der så langt beskrives som å ha store utfordringer knyttet til selvstendighet/ avhengighet og modenhet. Jentene følges tett av de ansatte i boligen sammen med familievernkontor, som er sentral samarbeidspartner. Det miljøterapeutiske arbeidet er svært framtreddende, og vårt inntrykk er at det arbeides systematisk og faglig kompetent med selvstendigjøringsprosesser gjennom hele beboernes botid. Familievernkontor er viktigste støttespiller, sammen med faste personer fra politi og NAV.

Områder botilbudet har lyktes bra med

- Det miljøterapeutiske arbeidet står sterkt, og det arbeides aktivt med å normalitet og forberedelse til å klare seg selv. Inntrykket er at de arbeider aktivt med beboernes problemer, og det er lagt opp til et faglig solid og systematisk utviklende løp for beboeren.
- Det er etablert et tett samarbeid med familievernkontor, og faste samtaler med familievernkontor er tilnærmet obligatorisk for alle som kommer til botilbudet. Ved stort behov, kan det i perioder settes opp flere møter ukentlig. Familievernkontor jobber også opp i mot familien der hvor det er mulig, og tar høyde for at flere av ungdommene til sist vil velge å flytte tilbake til familien.
- Gjennom sitt arbeid med å legge til rette for at ungdommene som kommer til bo- og støttetilbudet rakst skal komme i skole eller jobb, samarbeider tilbudet godt med videregående skoler og utdanningsinstitusjoner for å få til fleksible løsninger. Ansatte kontakter også gjerne beboere før innflytting for å avklare skoleønsker etc. og forsøke å få skoleplass i orden før ankomst.

Gjenstående utfordringer/videreutvikling

- Tilbudet benytter seg for tiden av vikarer fra en annen nærliggende og faglig relevant enhet for å dekke inn behovet for bemanning. På besøkstidspunktet var det uavklart om dette ville være en permanent ordning. Bemanningssituasjonen bør avklares, og i størst mulig grad ivareta sikkerhet for beboerne, være stabil for beboere og ansatte, og ivareta behovet for fleksibilitet og kapasitetsutnyttelse.
- Tilbudet bør også etablere mer varige løsninger for bakvakt/ telefonvakt i krisesituasjoner, som i dag i stor grad er basert på ansattes velvillighet.

- Turnusordningen gjør at de to ansatte ser svært lite til hverandre. De ansatte kan trenge møtepunkter gjennom uka i den krevende jobben de står i.

6.4.5 Kommune E

Kommune E har et leilighetsprosjekt med 3 plasser i selvstendige leiligheter. Prosjektet er forankret i en enhet som driver oppfølging for ulike sårbare grupper, og de ansatte i botilbudet har således tilgang på velprøvde arbeidsmetoder, ulike kompetanser og mulighet for å dimensjonere kapasiteten ved behov. En har i dette botilbudet videreutviklet en oppfølgingsmodell de har benyttet overfor andre brukergrupper, som legger til rette for brukermedvirkning ved at beboer og koordinator samarbeider om hvilke tjenester som skal inngå i tilbudet til beboeren. Samarbeidet med NAV fremstår som godt, og det trekkes frem som positivt at kontaktpersonen er på avdelingsledernivå og dermed har beslutningsmyndighet slik at hun ikke trenger å involvere andre i saksbehandlingen. Det påpekes at samhandlingen kunne vært mer effektiv om begge parter var mer tilgjengelig, og om prosjektansatte hadde mer kunnskap om hvilke krav som stilles for å få bostøtte og livsopphold. Samarbeidet med politiet fremstår imidlertid som sårbart på grunn av at det kun er en kontaktperson, og at det kan påvirke framdriften i sakene når denne er syk eller på ferie.

Områder botilbudet har lyktes bra med

- Prosjektet er forankret i en enhet med mye kompetanse på oppfølging
- Det benyttes og videreutvikler en gjennomprøvd metodikk som legger til rette for brukermedvirkning
- Botilbudet samarbeider med faste kontaktpersoner hos politi, NAV og familievernkontor

Gjenstående utfordringer/ videreutvikling

- Lage formelle samarbeidsavtaler med de eksterne partene for å sikre solid forankring og unngå sårbarhet
- Videreutvikle et mer robust samarbeid med politiet

6.4.6 Kommune F

Bo- og støttetilbudet i kommune F består av 7 plasser i enkeltleiligheter og 5 plasser i bokollektiv. Leilighetene og bokollektivet driftes henholdsvis av en kommunal enhet og et kriesenter. Tilbudet kan således regnes som to separate tilbud. Plassene i bokollektivet er forbeholdt kvinner uten barn. Enkeltleilighetene kan benyttes av både kvinner og menn, og kvinner eller par med barn. Organiseringen gjør at det er en viss variasjon i det tilbudet en gitt beboer kan få i kommunen avhengig om man plasseres i kollektiv eller leilighet. Det avholdes regelmessige koordineringsmøter mellom partene, og det er en overenskomst om at beboer skal følges opp direkte (ansikt til ansikt) minst en gang per uke. Spesielt i bokollektivet strekker de ansatte seg langt for at beboer skal motta et behovstilpasset tilbud, og det legges i både bokollektiv og leiligheter vekt på å styrke beboeres evne til å ivareta egen trygghet.

Områder botilbudet har lyktes bra med

- Miljøterapeutisk oppfølging i bokollektivet: klart og uttalt fokus på mål om selvstendigjøring
- Det er lagt stor vekt på å utvikle tette relasjoner med beboer som er basert på likeverd og respekt
- Beboer får rom til å lære av konsekvenser av egne valg – beboer skal ha en reell valgmulighet som ikke styres av de ansatte, men kan finne sparring hos de ansatte

Gjenstående utfordringer/videreutvikling

- Per i dag er organiseringen av tilbudet i denne kommunen en konkret svakhet. Selv om situasjonen per i dag synes å være fungerende takket være en pragmatisk innstilling fra begge parter, er det også enighet om at tilbudet som helhet kunne fungert bedre. Flere samarbeids- og ansvarsmodeller er prøvet ut, men slik vi har forstått situasjonen opplever ingen av informantene at disse har vært tilfredsstillende. Alle utfordringer som

ble beskrevet av informantene hang direkte eller indirekte sammen med dette, og det er Rambølls vurdering at organiseringen/samarbeidet er det første som må justeres før en tar tak i eventuelle andre utfordringer ved tilbudet

- Per i dag varierer beboers tilbud avhengig av hvilket NAV-kontor som behandler gjeldende sak. Styring av forventninger og bedret forutsigbarhet for den enkelte vil styrkes som følge av en ensrettet praksis, men utfordringen ligger i denne forbindelse i hvem som skal ta fatt i en slik prosess på vegne av bo- og støttetilbudet

VEDLEGG 1

SPØRSMÅL TIL INTERVJUGUIDER

Beboernes behov
Hvilke konkrete behov erfarer dere at beboerne har?
Hvordan varierer behovene? Kan du eventuelt si noe om variasjonene?
Etterspør brukerne annen type oppfølging enn det som tilbys?
I hvilken grad benytter brukerne seg av oppfølgingstilbudet og tjenester de kan få?
Innhold i oppfølging og tjenester
Hvilke informasjon får dere om beboeren før ankomst?
Hvilke forberedelser gjøres før ankomst?
Hvilken oppfølging i boligen får beboerne tilbud om? <ul style="list-style-type: none"> • Miljøterapeutisk • Miljøaktiviteter • Praktisk
Når på døgnet får beboerne tilbud? Helger? Ferier og høytider?
Kan du fortelle litt om det miljøterapeutiske arbeidet? <ul style="list-style-type: none"> • Hvilke konkrete mål, faglige tilnærminger og verdigrunnlag er arbeidet basert på? • Hvordan jobbes det for at beboerne skal være trygge og oppleve trygghet – utover de fysiske sikkerhetstiltakene som er iverksatt? • Hvordan jobbes det i forhold til beboernes relasjoner til sin egen familie? • Mennesker i krise vil gjerne få større og andre problemer når de opplever å være på et trygt sted (økt symptomtrykk), og dette er sikkert noe dere erfarer. Hvilke konkrete grep tar dere når dette skjer?
Bo- og støttetilbudet er ikke et døgnbasert tilbud. Hvilke beredskap finnes dersom en akutt situasjon likevel oppstår?
Hvilke ulike eksterne tjenester har beboere hatt behov for mens de har vært i tilbudet?
Har de fått disse tjenestene?
Hvorfor/ hvorfor ikke?
Hvordan involveres beboerne selv i å utforme sitt eget tilbud?
Hvis noen av beboerne har barn, hvilke tilbud har beboer og barn da hatt behov på – og fått?

Utflytting
<p>Hvilke forberedelser gjøres før beboeren skal flytte ut?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Som gjelder beboeren som skal flytte ut • Som gjelder tjenester/ instanser som vil være i kontakt med beboeren etter utflytting • Hva forventes av kommunen der beboeren skal bosette seg?
<p>Når vurderer dere at disse forberedelsene bør starte for at utflyttingen skal være god for beboeren?</p>
<p>Hvorfor bor noen brukere utover seks måneder i botilbudet?</p>
<p>Hvilke erfaringer har dere gjort med hensyn til beboernes behov for oppfølging etter oppholdet?</p>
<p>Hvilken hjelp får brukerne til å mestre tilværelsen etter oppholdet i botilbudet?</p>
Samsvar mellom tilbud og behov
<p>Hvordan treffer tilbudet beboernes behov?</p>
<p>Har dere gjort justeringer i tilbudet for at det skulle møte behovene bedre?</p>
Innhold som gjelder bolig og sikkerhet
<p>Hvordan er det fremskaffet boliger for beboerne?</p> <p>Hvordan klargjøres boligen før beboerens ankomst?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sikkerhetsvurderinger • Innredning • Annet?
<p>Hvordan vurderer du boligenes egnethet i forhold til beboernes behov?</p>
<p>Hvordan vurderer du de fysiske sikkerhetstiltakene som er iverksatt rundt beboerne i forhold til deres behov for beskyttelse?</p>
<p>Hva har dere lyktes best med så langt når det gjelder tilbudets utforming?</p>
<p>Hva har vært de største utfordringene? Hvilke grep har dere gjort for å håndtere utfordringene?</p>

Organisering og samarbeid
Hva er dine ansvarsområder og konkrete oppgaver i forbindelse med bo- og støttetilbudet?
Dersom tilbudet er forankret i flere enheter: <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan har dere fordelt ansvar og oppgaver mellom de involverte enhetene? • Hvor ofte møtes dere? Hvilke temaer tas opp på møtene? • Hvilke systemer har dere for informasjonsdeling i enkeltsaker? (Benyttes individuell plan? Benyttes ansvarsgruppemøter?)
Hvordan er arbeidet organisert for å være fleksibelt nok til å kunne tilpasses den enkeltes behov for oppfølging og bistand? <ul style="list-style-type: none"> • Minimum kontakt (per dag/uke)? • Primærkontakt? • Turnus? • Akuttberedskap? • Overtidsordninger/ beordring?
Hvilke eksterne instanser har dere så langt samarbeidet med? / Til samarbeidsparter: Hvordan samarbeider dere med bo- og støttetilbudet? <ul style="list-style-type: none"> • På systemnivå og i enkeltsaker • Hvordan har dere fordelt ansvar og oppgaver? • Hvor ofte møter dere disse eksterne samarbeidspartene? Hvilke temaer tas opp? • Hvilke systemer har dere for informasjonsdeling i enkeltsaker? (Benyttes individuell plan? Benyttes ansvarsgruppemøter?)
Kompetanse, oppfølging og veiledning av ansatte
Hvilke kompetanser har dere til rådighet - enten i ansattgruppa eller på andre måter?
Hvilken kompetanse er nødvendig for å gi et godt tilbud til beboerne? I hvilken grad har dere den nødvendige kompetansen, og hva gjøres eventuelt for å kompensere for manglende kompetanse?
Tilbys de ansatte kompetanseheving?
Finnes de rutiner for oppfølging og veiledning av ansatte – enten fast eller i konkrete situasjoner?
Samarbeid i det nasjonale tilbudet
Hvordan samarbeider dere med Kompetanseteamet? <ul style="list-style-type: none"> • Innhold • Hyppighet • Nytte
Hvordan samarbeider dere med andre kommuner som inngår i det nasjonale tilbudet? <ul style="list-style-type: none"> • Innhold • Hyppighet • Nytte
Hvordan samarbeider dere med Bufdir om bo- og støttetilbudet? <ul style="list-style-type: none"> • Innhold • Hyppighet • Nytte

Målsettinger, strategier og resultater
Hvilke målsettinger arbeider dere etter? <ul style="list-style-type: none"> • Har dere operasjonaliserte mål? • Hvilke konkrete forventninger har dere til resultat av arbeidet?
Hvilke strategier har dere for å nå målsettingen(e)?
Dere rapporterer til Bufdir hvert år i forbindelse med tilskuddet. På hvilke andre måter dokumenteres erfaringer og metodeutvikling som gjøres?
Hvordan innhentes brukernes synspunkter på tilbudet?
Hvilke refleksjoner gjør du deg om resultater så langt?
Hvilke refleksjoner gjør du deg om nytten av tilbudet for den enkelte beboer så langt?
Effektivitet
I hvilken grad utnyttes ressursene effektivt for å gi et best mulig tilbud til beboerne? <ul style="list-style-type: none"> • Personalressurser • Bruk av tid på samarbeid
Oppsummering
Hva har dere lyktes best med så langt?
Hva har vært de største utfordringene?
Hva kan andre lære av dere?